

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Соціально-психологічний факультет
Кафедра соціальних технологій

Актуальні проблеми соціальної сфери

*Збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами
конкурсних і кваліфікаційних досліджень*

За заг. ред. Н.П. Павлик

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2018

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри соціальних технологій
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол №9 від 11 квітня 2018 року).*

Рецензенти:

Н.А. Сейко – докторка педагогічних наук, професорка, проректорка з наукової і міжнародної роботи Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Л.М. Єршова – докторка педагогічних наук, доцентка, заступниця директора з науково-експериментальної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

А 43 Актуальні проблеми соціальної сфери : [збірник статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень / за заг. ред. Н.П. Павлик]. — Житомир : Вид-во Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2018. — Вид. 8. — 96 с.

Редакційний колектив:

З.В. Залібовська-Ільніцька, Н.П. Павлик

Дизайн обкладинки: А.І. Сочинський

Макет: Н.П. Павлик

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

Передмова

Наші розумні авторки й автори, поважні читачки та читачі!

Перед вами – восьме видання збірника статей учнів, студентів і викладачів за результатами конкурсних і кваліфікаційних досліджень «Актуальні проблеми соціальної сфери». Збірник є відображенням системності та цілеспрямованості наукової роботи кафедри соціальних технологій Житомирського державного університету імені Івана Франка; він відображає коло наукових інтересів різних суб'єктів освітнього простору кафедри. Особисто для мене, як ініціаторки, організаторки та реалізаторки проекту «Актуальні проблеми соціальної сфери» восьме видання є свідченням нагальності потреби у соціальних змінах, важливості науково-дослідницького пошуку рішень для наявних суспільних, освітніх, психологічних запитів, наполегливості роботи усіх співробітниць і співробітників кафедри протягом 8 років.

Унікальність саме цього видання полягає у тому, що кафедра соціальних технологій починає більш широко упроваджувати ґендерний підхід в освіті, вживаючи фемінітиви у змісті збірника. Ми пов'язуємо це з потребою відображення у науковій роботі кафедри актуальних суспільних тенденцій, сформованістю готовності кафедри до реалізації ґендерно чутливих освітніх програм і проектів. Окрім того, ми пишаємося причетністю кафедри соціальних технологій до створення й функціонування **Центру ґендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка**, який у 2017 році відсвяткував своє **10-ти річчя**.

Щиро вітаємо колежанок – засновницю Центру ґендерної освіти Олену Остапчук, координаторку Наталію Тарасенко, усіх волонтерок / волонтерів та учасниць / учасників ґендерного руху в університеті, який давно вже став здобутком не лише Житомирщини, але й усієї України. Зичимо нових досягнень і проектів, достатніх ресурсів та цікавих ідей!

Доброю традицією кафедри є організація та проведення щорічного Всеукраїнського дистанційного конкурсу студентських і учнівських наукових робіт з соціальної роботи / соціальної педагогіки, який у цьому році проходить вшосте(режим доступу: <http://contest.zu.edu.ua>). Запрошуємо до участі та співорганізації Конкурсу усіх зацікавлених.

Новою реалізованою ініціативою кафедри є підготовка та видання Каталогу кращих практик і проектів організації неформальної освіти, здійснене у межах співпраці з Державним інститутом сімейної та молодіжної політики. У Каталозі висвітлено сучасні здобутки неформальної освіти з різних регіонів України; він має не тільки наукове, але й методичне значення. Сьогодні кафедра працює над реєстрацією Каталогу у Державному реєстрі друкованих засобів масової інформації. То ж найближчим часом плануємо мати власне періодичне видання кафедри і запрошуємо до публікації Ваших проектів та практик.

*Спілкуймося та втілюймо спільні цікаві соціально-наукові проекти
зادля розвитку та миру у нашій країні!*

Щиро –
Надія Павлик.

ЗМІСТ

Котлова Людмила, Котловий Сергій	КОНСТРУКТИВНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ	6
Борисова Олександра	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДИТИНУ З ВАДАМИ СЛУХУ	8
Макаревич Анастасія	ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	11
Патюк Вікторія	СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	13
Назарук Анна	МОТИВАЦІЯ МОЛОДІ ДО СЛУЖБИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ	15
Крачковська Оксана	ВРАХУВАННЯ ҐЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ	17
Левіна Катерина	МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В ЄВРЕЙСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ОБЩИНІ УКРАЇНИ	19
Сичевська Анна	СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ВАДАМИ ЗОРУ: ПОНЯТТЄВИЙ АНАЛІЗ	22
Ярошовець Таміла	ПОНЯТТЄВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ	24
Кривобок Анна	ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ У СОЦІУМ	26
Карабанова Дарія	ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТАРШОКЛАСНИКІВ	28
Кондратюк Катерина	ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ	30
Маєвська Юлія	АУТИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	32
Голян Анна	КОНФЛІКТ У СІМ'Ї: ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ	36
Марчук Катерина, Seredyńska Anna	ROZWÓJ PALIATYWNEJ POMOCY W POLSCE	38
Ілліна Ольга	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ	43
Залібовська-Ільніцька Зоя	ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЛЮ В СІМ'Ї: ЗАКОНОДАВЧА БАЗА УКРАЇНИ	45
Шевчук Валентина	СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ	47
Шрубович Марина	СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ ЗА ВІКОМ	49
Левченко Вероніка	СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ	51

Поліщук Надія	СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА	55
Май-Маєвська Марина	ДІЯЛЬНІСТЬ ЦСССДМ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ	57
Вонсович Юлія	ОСНОВНІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ	60
Боброва Дар'я	ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДБСТ	63
Безсмертна Вікторія	ГЕНДЕРНИЙ ЦЕНТР ЯК ОСЕРЕДОК НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	65
Панчук Артем	СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	67
Бех Вероніка	СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ	72
Остапчук Олена, Турський Вадим	ГЕНДЕРНИЙ БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ	75
Тельних Наталія	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	78
Літяга Інна	ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ	80
Павленко Богдана	ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ	82
Коляденко Світлана	ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ КАЗКОТЕРАПІЇ	85
Павлик Надія	ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ	91

Авторка статті:

Людмила Котлова,
кандидатка психологічних наук,
доцентка кафедри теоретичної та
практичної психології

Автор статті:

Сергій Котловий,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри
соціальних технологій

КОНСТРУКТИВНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ

Соціально-педагогічна взаємодія між педагогом і учнями має здійснюватися і в професійно-технічних закладах освіти. Тому важливою умовою формування в учнів професійного ліцею соціального досвіду безконфліктної поведінки є необхідність конструктивної соціально-педагогічної взаємодії педагогів та вихованців.

Дослідники цієї проблеми (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Гічан, І. Зязюн, В. Кан-Калик, О. Киричук, А. Мудрик, К. Левітов та ін.) розкрили значущість і багатогранність функціонування взаємодії у всіх сферах педагогічної діяльності, в якій спілкування має функціональний характер та професійну спрямованість. А педагогічне спілкування розглядається ними не лише як процес передачі інформації, але й як процес залучення учнів до пізнання соціальної дійсності, як спосіб формування особистісних якостей та їх прояву в реальній діяльності.

Стверджуючи, що правильно побудована й конструктивна соціально-педагогічна взаємодія є умовою формування соціального досвіду безконфліктної поведінки учнів професійних ліцеїв, ми спираємось на визначені В. Кан-Каликом основні етапи професійно-педагогічного спілкування [1].

Перший етап – це моделювання спілкування на передбачувану діяльність, тісно пов'язану зі змістом і методичними компонентами майбутньої дії. На цьому етапі здійснюється своєрідне планування структури взаємодії у педагогічному процесі, яка має відповідати виховним завданням та цілям, педагогічній і моральній ситуації в групі, творчій індивідуальності педагога, індивідуальним особливостям підлітків.

Другий етап – безпосередня взаємодія з підлітками, яку В. Кан-Калик називає “комунікативною атакою”, в якій виборюється ініціатива. Саме на цьому етапі педагог здійснює управління пізнавальною діяльністю індивідів. При цьому відбуваються такі важливі процеси:

- а) конкретизується спланована раніше модель взаємодії;
- б) уточнюються умови, структура передбаченої взаємодії;
- в) здійснюється початкова стадія безпосередньої взаємодії;
- г) починається управління ініціативою у спілкуванні.

На третьому етапі – управління процесом взаємодії – педагог реалізує низку педагогічних завдань. Зокрема, тут можна говорити як про стан “пізнання” аудиторії, щоб ефективно і цілеспрямовано діяти.

Такий поетапний підхід до розуміння суті взаємодії дозволяє будувати загальну стратегію соціально-педагогічної взаємодії з учнями. При цьому слід враховувати типи взаємодії між людьми, особливо, кооперацію і конкуренцію. А ще види спілкування, які ми

використовуємо у процесі соціально-педагогічної взаємодії. В цьому випадку ми спираємося на види спілкування, визначені О. Леонтьєвим [3]: соціально-орієнтоване, групове, предметно-орієнтоване, особистісно-орієнтоване.

Таким чином, можна сказати, що педагогічне спілкування є процесом соціально-педагогічної взаємодії між педагогом і учнями професійних ліцеїв з метою формування останніх як суб'єктів педагогічної діяльності. Виходячи з такого розуміння педагогічного спілкування, у психолого-педагогічній літературі виділяють види спілкування за різними ознаками:

- за характером діяльності (у навчальній і позанавчальній діяльності);
- за рівнем міжособистісних відносин (формальне, субординаційне, неформальне, випадкове, приятельське, дружнє, товариське тощо);
- за кількістю учасників (діалогічне, групове, масове);
- за наявністю чи відсутністю посередника (безпосереднє, опосередковане);
- за засобами (вербальне, невербальне);
- за учасниками спілкування (педагог – вихованець, вихованець – вихованець, педагог – педагог та ін.).

Вітчизняний психолог С. Максименко концентрує увагу на вивченні факторів і умов, які сприяють підвищенню ефективності педагогічного спілкування. Адже педагогічне спілкування – це, перш за все, моральна культура педагога, етика у взаємовідносинах з вихованцями, колегами, батьками. Тому ефективність взаємодії педагога залежить від того, наскільки йому притаманна любов до вихованців, бажання і вміння їх зрозуміти, наявність поваги, терпіння і доброзичливості [4].

Незаперечним є той факт, що у професійному спілкуванні педагог може використовувати різні стилі в залежності від ситуації. Дослідник стилів спілкування Я. Коломенський виділяє п'ять стилів, які є найефективнішими при побудові соціально-педагогічної взаємодії з учнями професійних навчальних закладів [2]:

- активно-позитивний;
- пасивно-негативний;
- ситуативний;
- активно-негативний.
- пасивно-позитивний;

Така досить виразна класифікація демонструє можливості прояву стилю спілкування у взаємодії педагога й учнів професійного ліцею і може, звичайно, змінюватись залежно від ходу процесу взаємодії, поведінки вихованців, ситуації тощо.

Використана література:

1. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
2. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект) / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
4. Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури : навч. посіб. для вищої школи / С. Д. Максименко. – К. : Наук. думка, 1998. – 216 с.

Авторка статті:

Олександра Борисова,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Олена Остапчук,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ МАЮТЬ ДИТИНУ З ВАДАМИ СЛУХУ

На даний час постає питання щодо соціальної підтримки дітей, які мають порушення слуху та їх сімей. В Україні, за результатами епідеміологічних досліджень, на 1000 нормальних пологів 1 дитина народжується з повною глухотою, у 2-3 глухота розвивається в перші 2 роки життя. Світ дітей з порушенням слуху, їхніх потреб і переживань привертає увагу до проблем дітей з порушеннями слуху та їхніх сімей. В Україні, на жаль, історично склалася ситуація, за якої категорія таких дітей протягом довготривалого часу залишалася та досі залишається соціально незахищеною, і навіть значною мірою ізольованою від соціуму, і в тому числі і сім'я, яка виховує таку дитину.

Проблемою дітей з порушеннями слуху займалися у загальному психолого-педагогічному напрямку такі науковці, як: Н. Менчинська, Т. Андрющенко, А. Богуш, Н. Максимова, Т. Карабанова, Е. Мілютіна, Л. Носкова, В. Пискун, В. Ямницький. Дослідженням проблем сімей, які виховують дитину з порушеннями слуху займалися Є. Смирнова, С. Шевченко, Д. Зайцева.

Сім'я, що виховує дитину з порушенням слуху – це сім'я з особливим статусом, особливості та проблеми якої визначаються не тільки особистісними особливостями всіх її членів і характером взаємовідносин між ними, але й більшою зайнятістю рішенням проблем дитини, закритістю сім'ї для зовнішнього світу, дефіцитом спілкування або взагалі його відсутністю через мовний бар'єр, відсутністю працевлаштування матері та особливим становищем у сім'ї дитини.

Порушення слуху – це відсутність або ураження, зниження слуху, що зумовлює помилкове сприймання оточуючих звуків. Порушення слуху поділяється на 2 види: глухота та туговухість [1, с.12]. Порушення слуху відносять до порушень сенсорного пізнання світу. Проте навіть незначний рівень зниження слуху, не кажучи вже про серйозні дефекти слухової функції, негативно впливає на психічний, фізіологічний, соціальний розвиток дитини.

Найсильнішим бажанням кожних справжніх батьків – є бажання виховувати власну дитину, допомогти їй розвиватись та самоактуалізуватись у власному житті. Коли ж виявляється, що народилась дитина з порушенням слуху чи дитина втратила слух, то звичайний порядок речей і подій враз зазнає змін. Життя таких батьків змінюється та наповнюється безліччю невирішених питань: «глуха?», «слабочуюча?», «що ми маємо роботи з її порушеннями?», «як її сприйматимуть інші?», «як спілкуватися з власною дитиною?», «чи вона колись заговорить?», «чи треба вчити жестову мову?». Зазвичай найпершої поради та й розради батьки шукають у кваліфікованих лікарів, родичів, знайомих, які мають схожі ситуації чи просто у засобах масової інформації. Проте ні знань, ані досвіду для того, щоб дитина повноцінно зростала, виховувалась, навчалась, інтегрувалась, соціалізувалась не вистачає.

Варто зазначити, що сім'ї, які мають дітей з різними видами порушеннями, і в тому числі з порушенням слуху, представляють одну з найбільш уразливих груп населення. Відповідно, соціальна підтримка таких сімей – це вирішення цілого комплексу проблем, пов'язаних із допомогою дитині: з нормальним життям, лікуванням, освітою, соціальною адаптацією й інтеграцією в суспільство.

Існують випадки, коли у глухої матері народжується дитина з порушенням слуху. У таких сім'ях спілкування глухої матері з дитиною формується з перших днів її появи за допомогою жестової мови та певних побутових жестів. У спеціалізований дитячий садок та школу такі діти приходять з достатнім знанням жестової мови, вони відмінно дактилюють, на заняттях вони найактивніші, змотивовані, на відмінну від своїх глухих чи слабочуючих однокласників, хоч і їх батьки здорові і чують. Тому особливої уваги вимагають саме внутрішньосімейні стосунки, коли у здорових батьків народжується дитина з порушенням слуху. Іноді складається трагічна ситуація, оскільки батьки не можуть змиритися з тим, що їхня дитина глуха чи слабочуюча. Вони навіть при добре налагодженому навчанні дитини не намагаються допомогти педагогам. Часто глухі діти в таких сім'ях починають навчатися пізно, що призводить до труднощів у навчанні і низької соціальної адаптації. Коли батьки дізнаються про глухоту своєї дитини, у них виникає велика психологічна напруга, пов'язана з важкими душевними переживаннями. Іноді з'являється навіть почуття вини перед дитиною. Батьки повинні знайти в собі сили і всі свої зусилля скерувати на подолання труднощів, які є у дитини. Отже, для досягнення оптимального розвитку глухої дитини чи то з нормальним інтелектом, чи із затримкою психічного розвитку або з розумовою відсталістю необхідна спільна і дружна робота батьків, лікарів, психологів і педагогів [1, с.37].

Ефективність роботи соціального педагога з сім'єю, яка виховує дитину з порушеннями слуху залежить від правильного вибору соціальним педагогом форм та методів роботи з даною сім'єю. Згідно Закону України "Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю" можна виділити три форми соціального супроводу сімей, які виховують дитину з вадами слуху: соціальна опіка; соціальна допомога; соціальний патронаж (соціальне інспектування) [2, с.21].

Під методами, що використовуються у процесі роботи з даною категорією сімей, ми розуміємо спосіб організації соціальної роботи соціального педагога, що приводить до досягнення оптимального результату та забезпечує позитивні зрушення у розвитку сім'ї, забезпеченні її функціональної спроможності.

У процесі здійснення соціальної роботи з сім'ями, які мають дитину з вадами слуху, доцільною видається така класифікація спеціальних методів як: соціально-економічні, організаційні (адміністративні), педагогічні, психологічні та соціологічні. Також розрізняють форми та методи індивідуальної та групової роботи.

До основних форм індивідуальної роботи з членами таких сімей належать: телефонні розмови (в тому випадку лише, якщо батьки не мають порушення, якщо ж мають, то в такому консультування через повідомлення, проте кращим все-таки буде консультування при сурдоперекладачі), сімейні та індивідуальні візити в сім'ю: планові та без попереджень зустрічі, інтерв'ювання, тестування, консультація, співбесіда, доручення. Варто зазначити, що робота з сім'єю, де батьки також мають порушення

слуху, то соціальний педагог має безпосередньо працювати в тісному зв'язку з сурдоперекладачем, який буде засобом для комунікування з батьками та дитиною. Ідеальний варіант, що навіть, коли здорові батьки, а дитина має порушення слуху, сурдопедагог чи сурдоперекладач в тісному зв'язку співпрацювали з соціальним педагогом. До найбільш розповсюджених групових форм належать: бесіда, проведення тренінгів, робота групи взаємодопомоги та взаємопідтримки для батьків, а також спеціальні групи для дитини з порушенням слуху, де вона може поспілкуватись з іншими такими дітьми.

Особливої уваги соціальний педагог має надати також просвітницькій роботі з батьками, адже доволі багато батьків намагається приховати ваду своєї дитини, примушуючи відвідувати уроки у навчальному закладі за загальною навчальною програмою, сподіваючись, що ситуація зміниться сама.

Головною метою соціально-педагогічної допомоги дітям із порушенням слуху є інтеграція у суспільство, та головними завданнями, які ставляться перед соціальним педагогом є: адаптація і соціалізація особистості; задоволення особистих і соціальних потреб дитини; організація навчального простору; нормалізація життя сім'ї, в якій живе дитина.

Соціальні послуги здійснюються шляхом індивідуальної роботи. Крім того, соціальний педагог виступає партнером у мобілізації джерел соціально-педагогічної і психологічної підтримки; є посередником між членами сім'ї та іншими соціальними інститутами у розв'язанні конфліктних ситуацій.

Загальний процес соціально-педагогічної допомоги проходить в чотири етапи: 1. Дослідницький: виявлення особливих і соціальних потреб дітей-інвалідів, збереження їх здібностей. 2. Планування системи соціально-педагогічних впливів. 3. Організація соціально-педагогічної допомоги. 4. Оцінка результатів діяльності [3, с. 33].

Отже, проблема соціалізації дітей із вадами слуху та їх сімей є актуальною на даному етапі розвитку сучасного суспільства, тому потреба соціально-педагогічної роботи з даною категорією сім'ї є необхідною та потребує висококваліфікованих спеціалістів соціальної сфери, які спроможні мінімізувати усі негативні явища в сім'ї, що виховує таку дитину, тісно співпрацювати з психологом та сурдопедагогом.

Використана література:

1. Дитина зі світу тиші: на допомогу батькам нечуючої дитини: науково-методичний посібник / уклад.: Н.А. Зборовська та ін. ; за ред. С.В. Кульбиди – К.: «СПКТБ УТОГ», 2011 – 328 с.
2. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.07.1999 №2811–XII // ВВР України. – 1993. – № 5. – С.21.
3. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 №2558-III // ВВР України. – 2001. – № 42. – С.213.
4. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

Авторка статті:

Анастасія Макаревич,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Сучасні підлітки швидко орієнтуються у віртуальному просторі, відкривають власні способи пізнання інформаційно-комунікаційних технологій. Проте у віртуальному світі і в реальному житті діти стикаються з небезпекою. Цькування, залякування, знуцання закінчується, коли дитина приходить зі школи додому. Віртуальний терор триває і дома, коли дитина вмикає комп'ютер. Цькування є проявом неповаги до жертви. Діти зазвичай не розповідають про ці образи батькам, бояться, що батьки заборонять використовувати необхідні їм засоби зв'язку. Звичайно, такі підлітки потребують підтримки і допомоги зі сторони фахівця соціальної сфери.

Питаннями віртуальної і реальної агресії, цькування дітей однолітками висвітлювали у своїх публікаціях Н. Сейко, Л. Найдьонова, С. Коляденко, Н. Павлик, С. Ситняківська, І. Літяга, З. Залібовська-Ільніцька та ін. Розкриття проблеми потребує детального вивчення основних понять.

У «Понятійно-термінологічному білінгвальному словнику: соціальна педагогіка» поняття «насильство» – це дія або бездіяльність однієї людини стосовно іншої, що завдає шкоди здоров'ю, як фізичному, так і психологічному, принижує почуття честі та особистої гідності [3]. За В. Буслом термін «насильство» пояснюється застосування фізичної сили до кого-небудь [1].

Отже, аналізуючи термін «насильство» з різних інформаційних джерел можна зазначити, що воно має певні ознаки: «дія або бездіяльність однієї людини стосовно іншої, що завдає шкоди здоров'ю», «необмежене довільне панування», «застосування силових методів, або психологічного тиску за допомогою погроз, свідомо спрямованих на слабких або тих, хто не може чинити опір», «загальнопсихологічна, філософська, соціологічна та морально-правова категорія, сутність якої – необмежене довільне панування», «насильство – застосування (загроза застосування) сили як вияву своєї волі відносно інших», «застосування сили проти іншого, що й їх об'єднує».

У Великий тлумачний словник сучасної української мови словнику дефініція «булінг» роз'яснюється як «прояв агресії з подальшим залякуванням особистості і появою можливості її повного підпорядкування собі і своїм інтересам» [1].

Проаналізувавши різні визначення терміну «булінг» зазначимо, що науковці пояснюють його «як утиск, дискримінація, цькування», «агресивна поведінка, що зазвичай повторюється», «означає соціальну взаємодію через яку одна людина зазнає нападів від іншої», «агресивна і вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним впливом».

Поняття «підліток» вивчається науковцями різних галузей. Зміст дефініції розуміється як «хлопчик або дівчинка 12-16 років – перехідного віку від дитинства до юнацтва», «відрізок життя між дитинством і зрілістю». Ми помітили, що у тлумаченні

поняття підліток варіюється вікові межі від 11 до 15 років, від 11 до 17 років у різних джерелах [2].

Зосередимо увагу на понятті «проблема», яке вживається постійно в мовленнєвому потоці фахівців соціальної сфери чи їх клієнтів, отримувачів соціальної сфери. Філософи, психологи, мовознавці, соціальні педагоги розтлумачують зміст поняття як «питання, що має найважливіше життєве значення і потребує якнайшвидшого розв'язання», «ситуація, що потребує активних дій і є чинником для діяльності людини (досліджень, проектування та виконання), щоб ліквідувати наслідки чи запобігти їх виникнення», «форма знання, змістом якої є те, що ще не пізнано людиною, але треба пізнати», «питання чи ситуація, яка потребує вирішення» та ін. [3; 2].

Термін «конфлікт» розуміється як «зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями» «ситуація, в якій кожна зі сторін намагається зайняти позицію несумісну з інтересами іншої сторони», «зіткнення, боротьба протилежних поглядів, форма вираження протиріччя», «зона підвищеного напруження у відносинах між людьми» [1; 3].

Отже, аналіз основних понять допоможе фахівцю соціальної сфери якісно надавати соціальні послуги. Про явища, які можуть виникнути в будь-якому колективі і призвести до порушення виховного процесу, мати негативні наслідки для особистості, необхідно мати достовірну інформацію.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Залібовська-Ільницька З. В. Категорійний аналіз базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів / З. В. Залібовська-Ільницька // Вісник ЖДПУ. – Житомир, 2004. – № 14. – С. 45–46.
3. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна педагогіка // Terminology Bilingual Dictionary: Social Pedagogy / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Авт.-уклад. Світлана Михайлівна Ситняківська, Інна Володимирівна Літяга; За заг. ред. Наталія Андріївна Сейко. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 186 с.
4. Словник української мови в 11 томах (СУМ-11) – UKRLIT.ORGukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/ АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – 264 с.
5. Словник-довідник термінів з конфліктології / Під ред. проф. М. І. Пірен, проф. Г. В. Ложкіна. – Київ-Чернівці, 1995. – 264 с.

Авторка статті:

Вікторія Патюк,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Соціально-політична та економічна трансформація сучасного українського суспільства безпосередньо пов'язана з розширенням сфер соціальної політики, одним з пріоритетів якої є забезпечення умов для самореалізації кожної окремої людини. Однак у сучасному соціокультурному просторі нашої держави наявне суперечливе ставлення до осіб з обмеженими можливостями, які розглядаються як носії соціальної ексклюзії (О. Дікова-Фаворська) і стосовно яких поширюється таке негативне явище, як стигматизація. У соціумі, на жаль, переважно створюється „бар'єрне середовище” для такої категорії людей.

Діти та молодь з обмеженими можливостями внаслідок їхньої особливої вразливості, відсутності сприятливого середовища для задоволення своїх потреб, обмеження їхньої соціокультурної мобільності, життєвих шансів потребують особливої уваги, що безперечно актуалізує питання соціальної інтеграції та адаптації таких дітей і молоді, дотримання їхніх конституційних прав, доступності ресурсів навколишнього світу.

В основі інтеграції людей з обмеженими можливостями в суспільство лежить концепція «нормалізації», парадигмою якої є положення про те, що життя й побут людей з обмеженими можливостями повинні бути як можна більш наближеними до умов і стилю життя суспільства, у якому вони живуть.

З погляду теорії й практики соціально-педагогічної реабілітації, суть інтегрованого підходу до осіб з обмеженими психофізичними можливостями полягає в тому, що їм створюються рівні можливості з їх здоровими однолітками в отриманні освіти, формуванні в них готовності до подолання життєвих труднощів, умінь планувати різні аспекти свого життя, взаємодіяти з людьми.

Методологічні засади аналізу процесів соціальної інтеграції особистості закладено у фундаментальних класичних та сучасних роботах Л. Бартон, П. Бурдье, М. Вебера, Е. Гідденса, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Р. Мертон, Т. Парсонса, П. Сорокіна, а також у працях вітчизняних філософів і соціологів: В. Іванова, Л. Іоніна, Ю. Резника та ін.

Багато фахівців поняття «соціальна інтеграція» розглядають як процес засвоєння індивідом знань, досвіду, норм, цінностей, взірців поведінки, властивих певному суспільству, соціальній групі та включення особистості до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для її становлення і життєдіяльності в суспільстві. У концепції представника класичного функціоналізму Е. Дюркгейма, соціальна інтеграція розглядається і представляється у зв'язку з соціальною солідарністю (механічною або органічною), що описує способи функціонування двох типів суспільств: традиційного й сучасного. Е. Дюркгейм визначає соціальну інтеграцію як двосторонній процес: по-перше, як почуття залежності від суспільства, яке відчувається індивідом, і, по-друге, як певні зобов'язання з боку суспільства по відношенню до його членів .

Інтеграція як форма соціального буття передбачає здійснення необмеженої участі людини з особливими потребами в усіх соціальних процесах і на всіх рівнях освіти, на роботі й під час відпочинку, у реалізації різних ролей і функцій. Її ефективність забезпечується готовністю всіх суспільних інститутів. Соціальна інтеграція більшою мірою орієнтована на забезпечення солідарності, єдності, що акцентує момент включення в макроструктуру суспільства.

Таким чином, інтеграція виникає як усвідомлення необхідної залежності одного від іншого – індивідів від суспільства і суспільства від індивідів. Таке елементарне розуміння процесів соціальної інтеграції доповнювалося і ускладнювалося з появою більш абстрактних теоретичних конструкцій в соціології, які намагалися слідувати не тільки логіці безпосередньо спостережуваних соціальних процесів, але також і теоретичної соціологічної науки. Молодих людей з обмеженими функціональними можливостями необхідно розглядати не як аномальну, а як особливу групу людей. Суспільство має адаптувати існуючі в ньому стандарти до потреб людей з обмеженими можливостями для того, аби вони не почували себе заручниками обставин та обмеженої життєдіяльності. Нагальною є необхідність подолання сегрегаційної спрямованості соціально-реабілітаційних закладів, у яких, зазвичай, утруднюється повноцінна соціальна інтеграція та адаптація дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями.

Використана література:

1. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А. Й. Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
2. Красномовець В. А. Інвалідність: відображення соціального явища у теоретичних поняттях в контексті людського розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vpu
3. Сушин М. Бар'єрів на шляху інвалідності стає менше / М. Сушин // Соціальний працівник. – 2007. – №3. – С. 10 – 12.
4. Технології роботи організаційних психологів : навч. посібник / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К.: ІНКООС, 2005. – 366 с.

Авторка статті:

Анна Назарук,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

МОТИВАЦІЯ МОЛОДІ ДО СЛУЖБИ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Збройні сили – один з найважливіших елементів політичної системи суспільства і держави. Їх призначення – захист національних інтересів, територіальної цілісності, недоторканності кордонів держави. Відтак, для формування позитивного ставлення молоді до Збройних сил, мотивації до проходження військової строкової служби держава повинна піклуватися про позитивний імідж Збройних сил серед молоді [2].

Мотивація до військової служби – складне явище, яке включає цілий ряд різноманітних соціальних і соціально-психологічних обставин і, в свою чергу, визначає весь комплекс як позитивних, так і негативних факторів подальшого проходження військової служби. Військовослужбовці – суб'єкти військової діяльності, виробники особливої послуги – захисту суспільства [3].

Готовність до військової служби, як мотивація до військової діяльності, ґрунтується на прийнятті військової служби як раціональної поведінки, орієнтованої на формальні норми, і соціально-емотивну сферу, пов'язану з прийняттям логіки військового обов'язку, престижністю військової служби, усвідомленням суспільної значущості військового професіоналізму. Можна говорити, що готовність до військової служби є передумовою ціннісно-раціональної поведінки, поведінки, що діє в рамках логіки реалізації цінностей військової служби [1].

Найважливішим мотиватором, що спонукає людину до певного типу поведінки, служать соціальні установки, особистісні позиції. Слідуючи цим положенням можна сказати, що в кадровому оновленні Збройних Сил важливою є розстановка акцентів, пов'язаних з висуненням пріоритетів професіоналізації в контексті формування стабільних індивідуальних позицій майбутніх військовослужбовців.

Орієнтація на військову службу як простір самореалізації, формує високий інтерес до постійного професійного зростання як умову збереження військовослужбовцями досягнутих позицій і розширення можливостей професійної кар'єри. Очевидно, що готовність до військової служби надає діям військовослужбовців осмисленість, служить «страховкою» від ризиків особистісного «зриву» і гарантією формального виконання посадових обов'язків [1].

Шляхом дослідження були визначені основні чинники соціальної мотивації до служби в збройних силах [5]:

- 1) самовдосконалення – компоненти, які визначають особистісний розвиток: відповідальність, упевненість у власних якостях та фізичну підготовленість;
- 2) пільги – все, що пов'язує із вигодами, які отримують від служби в армії. Йдеться про фінансове забезпечення, так званий «соціальний пакет» і різні пільги;
- 3) військова кар'єра – бажання стати солдатом, отримувати задоволення від служби, патріотичне зобов'язання, традиції;

4) професійні навички – збільшення можливостей для майбутнього працевлаштування;

5) «побачити світ» – бажання подорожувати в інші країни, пов'язані із військовою службою, аби побачити інше життя і мати час розібратися в собі, що називають «тайм-аутом»;

6) гроші на освіту (пільги на отримання освіти, освіта за рахунок армії).

Дослідники стверджують, що значущість зазначених факторів може змінюватися, але загальною тенденцією останніх десятиліть є підвищення актуальності матеріальних факторів [4].

Вітчизняні дослідники вказують, що соціальними основами формування у представників молодого покоління інтересів і мотивів вибору військово-спеціальної професії є:

1. Усвідомлення громадських і особистих потреб в даній військової професії, формування позитивного ставлення до неї.

2. Формування громадських, особистих, духовних ціннісних орієнтацій на даний вид військово-професійної діяльності.

3. Виявлення можливостей військово-професійної освіти, військово-спеціальної освіти з фізичної підготовки.

4. Обґрунтування вибору військової професії.

5. Підтвердження орієнтації молоді на військову службу та військово-професійну діяльність на етапі навчання в старших класах.

6. Закріплення установки на військово-професійну діяльність на етапі підготовки до вступу до ВНЗ [5].

Отже, формування соціальної мотивації молоді до військової служби можливе за умов виховання позитивного ставлення до цієї служби з урахуванням переконань, планів, бажань, ідеалів, інтересів особистості й установок соціального середовища. Тому, проблема соціальної мотивації молодих людей до військової служби вимагає подальшого глибокого та детального дослідження.

Використана література:

1. Арефьев С. М. Готовность к военной службе как фактор кадрового обновления вооруженных сил / Арефьев С. М., Ращупкин А. А. – Ростов-на-Дону: Южный федеральный университет // ВЕСТНИК ЮРГТУ. 2013. № 4.

2. Данилов В. В. Особливості формування іміджу Збройних Сил України – Проблеми державотворення // Політичний менеджмент №5. – 2009.

3. Калагін Ю.А. Військова служба за контрактом (соціальний вимір) // Вікрита дослідницька концепція. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2008. – С.12.

4. Мудрік В. І. Формування мотивації молоді до військової служби в різних країнах. – К. 2015.

5. Сошкин П.А. Факторы, определяющие ценностные ориентации офицеров к педагогической деятельности в военно-учебных заведениях / П.А. Сошкин // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. № 5.– 2012.

Авторка статті:

Оксана Крачковська,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ВРАХУВАННЯ ҐЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ

У наш час, коли людина має доступ до будь якої інформації і може сама вільно вибирати свій власний шлях постає проблема визначення сфери діяльності, в якій особистість зможе себе максимально проявити. Іноді це зробити важко. Причинами цього є те, що мас-медіа нав'язує певний престиж та моду на вибір майбутньої діяльності, а суспільство, яке у нас є стереотипізованим, намагається кожну молоду особистість увігнати в рамки певних стереотипів поділу сфер діяльності на так звані «чоловічі» та «жіночі».

Існує певна структура профорієнтаційної роботи, основними компонентами якої є: діагностичне дослідження особистості учня/учениці; диференціація учнів залежно від їх життєвих (а отже – професійних) планів; соціально-професійна орієнтація; професійна просвіта; професійний відбір.

В діагностичних дослідження особистості учнів використовуються психологічні методики, такі як: Диференціально-діагностичний опитувальник (ДДО, Є. Клімов) "Карта інтересів (профіль)" (О. Голомшток), "Мотиви вибору професії" (Р. Овчарова), "Матриця вибору професій" (Г. Рюзапкіна), "Орієнтація" (І. Соломін), тощо. Використання цих методик дозволяє виявити сферу інтересів та провести ранжування рівня та структури здібностей особистості до певної діяльності. Проте, ґендерний компонент тут не може бути врахований, бо в подібних дослідженнях йдеться про різноманітні прояви вищої нервової діяльності людини, які не мають ані статевих (фізіологічних), ані ґендерних (соціокультурних) ознак.

Проте, ґендерну складову можна і потрібно враховувати, коли йдеться про диференціацію учнів залежно від їх життєвих планів. Оскільки від того, ким бачить себе особа, у якій сфері (суспільній чи / та приватній) вона бачить свою реалізацію, і проявляється ґендерний компонент. Соціально-професійна орієнтація "пояснює обумовленість вибору професії спрямованістю особистості на бажане для себе соціальне становище у суспільстві" [3, с. 137], тому професія стає засобом створення свого соціально захищеного майбутнього.

За результатами опитування, яке проводилось з учнями старших класів шкіл Бердичівського району (Скрагівська школа, Мирославська школа, Слободищанська школа), більшість хлопців бачать себе приватними підприємцями, програмістами, військовими, лікарями-хірургами тощо. Натомість понижується рейтинг робітничих професій. Дівчата мріють стати вчителем чи вихователем. На другому місці – перукар, на третьому – провідник пасажирських вагонів. Також дівчата припускають можливість (та бажання) "сидіти вдома" (працювати майстром манікюру або ж пекти торти на замовлення) чи займатися домашнім господарством. Проте мало хто з них узагалі замислюється над тим, що домашня праця найбільш соціально не захищена. Оскільки

обслуговування родини традиційно не вважаються роботою, проте витрачений на це час можна було б з не меншим успіхом витратити на самовдосконалення, здобуття освіти, професії, яка б гарантувала соціальний захист. І хоча відсоток дівчат, які віддають перевагу домогосподарству, незначний (3,7%), і дівчата, і батьки, і вчителі, як і раніше переконані, що для дівчини створення родини – це найголовніше. Тому вважаємо, що вчителі повинні надавати учням та ученицям вичерпну інформацію щодо можливості професійного зростання.

Професійна просвіта – "це професійна консультація, що в основному спрямована на надання індивідуальної допомоги у виборі професії із боку спеціалістів" [5, с. 129]. Саме в межах професійної освіти необхідно подавати молоді інформацію і про наявні професійні обмеження. Ці обмеження окреслені у "Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок" (Наказ Міністерства охорони здоров'я України №256 від 29.12.93 р.).

Професійний відбір у ґендерному аспекті – це передусім питання рівного доступу хлопців та дівчат до навчання за обраною спеціальністю. Не є великою таємницею й те, що сьогодні існують гласні та негласні вподобання, які проявляються під час вступних кампаній. Існують обмеження і для дівчат (скажімо, при вступі до навчальних закладів системи МВС), і для хлопців. Проте, для хлопців ці обмеження виражені не так яскраво.

Отже, враховування ґендерного аспекту в профорієнтаційній роботі є дуже важливим. Саме це дозволить кожній особистості займатися тією справою, у якій вона найбільше зможе себе проявити, і яка буде їй до вподоби.

Використана література:

1. Бутковская С. А. Становление ґендерной идентичности в процессе профессионального самоопределения : автореф. дис. на соискание научн. степени кандидата психологических наук : спец. 19.00.01 – "Общая психология, история психологии, психология личности" / С. А. Бутковская. – Хабаровск, 2007. – 26 с.
2. Гончарова О. Л. Педагогическая поддержка самоопределения обучающихся при переходе с начального на среднее профессиональное образование / О. Л. Гончарова // Научные исследования в образовании. – 2009. – № 2. – С. 7 – 11.
3. Задорожна О. М. Дослідження ґендерних відмінностей у формуванні життєвих перспектив старшокласників / О. М. Задорожна // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – 2013. – №1(30). – С. 115 – 122.
4. Кобазова Ю. В. Ґендерный аспект профессионального самоопределения старших школьников / Ю. В. Кобазова // Вестник ЯГУ. – 2009. – Т.6. – №2. – С. 84 – 88.
5. Туманова И. П. Философские и психолого-педагогические основы разработки учебновоспитательной среды для самоопределения личности учащегося в выборе профессии / И. П. Туманова, Л. Н. Анисимова // Вестник МГОУ. – 2012. – №3. – С. 126 – 131. – (Серия "Педагогика").

Авторка статті:

Катерина Левіна,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

МЕТОДИКА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В ЄВРЕЙСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ОБЩИНІ УКРАЇНИ

Одним із пріоритетних напрямів діяльності єврейських національно-культурних об'єднань, який найбільш розвинений саме в єврейських організаціях була соціальна допомога. З цією метою за підтримки різноманітних організацій при общинах створювалися та діяли програми соціального спрямування.

На початку 1990-х рр. в Україні відкрилися перші державні єврейської школи, почали створюватися театральні колективи, з'явилися перші організації соціального захисту. Важливу роль відігравала також всеукраїнська єврейська організація Ваад – Асоціація єврейських організацій і громад України. За словами її керівника Й.С. Зісельса, суто політичні питання його цікавили мало, значно більша увага повинна приділятися правовим та духовним засадам побудови суспільства [2].

Основна мета Асоціації простежується у створенні та зміцненні організаційних структур, діяльність яких спрямована на національне відродження і зміцнення зв'язків між єврейськими організаціями. Одним із завдань Асоціації є заходи зі створення системи соціального захисту єврейських общин України. Так, Асоціація єврейських організацій і громад в Україні в 90-ті роки ХХ століття здійснювала ряд програм та проектів, зокрема: "Освіта", "Милосердя", "Юдаїка", "Праведники світу", "Збереження єврейської спадщини", підготовки лідерів громад, молодіжні програми, культурні програми тощо.

Особливої уваги заслуговує програма "Милосердя", яка була започаткована ще в 1992 р. За допомогою координаційного центру "Милосердя" в двох містах засновані соціальні та патронажні служби. З грудня 1995 року програма діяла в 33 містах і обслуговувала 1238 потребуючих патронажної допомоги.

В Черкаській общині медична програма почала працювати з лютого 1998 року і передбачала такі напрями: медичні консультації для підопічних "Хесед Дорот" в приміщенні програми згідно з графіком, медичне обслуговування в лікувальному закладі (ЕКГ, УЗІ) [3]. При Полтавській єврейській національній громаді в окреслений період працювала благодійна їдальня, де в 1999 р. харчувалося 80 осіб – членів громади, 71 – одержували допомогу. Малозабезпечені родини кожного місяця одержували набори продуктів, родини з середнім достатком – кожних 2 місяці, усі інші – набори до єврейських свят.

В рамках соціальної допомоги Черкаський обласний благодійний фонд "Турбота поколінь Хесед Дорот" постійно 5 разів на тиждень забезпечував гарячими обідами 325 осіб єврейського походження похилого віку, з них 225 – харчувалися у їдальні "Військторгу" м. Черкаси та 100 обідів розвозили за місцем проживання. Крім того у вихідні дні їм виділяється один літр молока та буханка хліба. Малозабезпечені громадяни, які отримували менше 100 грн. пенсії, одержували один раз на місяць та на

свята продуктові набори. В 1996 р. разом з “Джойнтом” було організовано Благодійний фонд “Хесед Хаїм”. Його послугами користувалися приблизно 1000 громадян похилого віку до 1940 р. н., одинокі люди, неповні та багатодітні родини.

Станом на початок 2017 року до складу Вааду України входять 266 організацій з 90 міст України, в тому числі 52 релігійні громади, 50 міських громад, 13 соціальних структур, 17 єврейських шкіл, 79 культурних організацій, 12 асоціацій в'язнів гетто і концтаборів, 10 молодіжних організацій, 5 організацій — асоційованих членів. Асоціація представляє ці організації в Євразійському і Світовому єврейських конгресах, у Всесвітній сіоністській організації.

Європейська соціальна хартія – включає норми, які регулюють становище старих людей в суспільстві. Три категорії правил: 1) стосуються всіх людей без винятку; 2) регулюють становище окремих категорій населення, до яких належать також особи похилого віку; 3) безпосередньо стосуються старих людей (ст.23 Хартії “...кожна особа похилого віку має право на соціальний захист. З цією метою старих людей повинні забезпечити адекватними ресурсами, які б дозволили їм провадити гідне життя і брати активну участь у публічному, соціальному, культурному житті”).

Соціальне забезпечення людей похилого віку – система заходів, спрямованих на захист матеріального становища, надання грошової і матеріальної допомоги, зміцнення системи соціального обслуговування клієнтів (старих і немічних). Соціальне обслуговування включає сукупність соціальних послуг, які надають громадянам похилого віку або інвалідам вдома і у спеціалізованих державних закладах та структурах, що діють за підтримки органів місцевого самоврядування. Основні види соціальних послуг для клієнтів геронтологічної групи: соціально-побутові, соціально-медичні, соціально-економічні, соціально-правові, морально-психологічна підтримка.

Соціальний захист населення цієї особливої соціально-вікової групи здійснюється у трьох напрямках: 1) профілактика – збереження добробуту літньої людини за допомогою зменшення чи усунення чинників ризику, з метою запобігання її наступного переведення в установи соціального обслуговування стаціонарного типу; 2) підтримка як необхідна старим людям форма допомоги (для збереження максимально можливого рівня самостійності); 3) представництво і захист інтересів старих людей, визнаних недієздатними (для надання їм необхідної допомоги).

Сьогодні Єврейська рада України (ЄРУ) (створена 20 жовтня 1992) – громадська організація, яка об'єднує і представляє єврейські громадські організації та громади. ЄРУ створено з метою збереження та розвитку національних і культурних цінностей та захисту соціальних інтересів єврейського народу України. Рада має своїх представників у всіх областях України. Ці ж особи є представниками областей у Раді і делегуються на місцях. Єврейська рада України об'єднує більше 160 організацій у 74 містах. ЄРУ надає допомогу у випадках образи національної гідності, утиску прав людини, допомагає у працевлаштуванні, повертає втрачену національність, допомагає в поверненні почесних звань і державних нагород, влаштовує в лікарні та будинки престарілих, надає гуманітарну допомогу.

Згідно Закону України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000 року № 1584-III «жертви нацистських переслідувань мають право (особисто або

через своїх представників, у тому числі через громадські організації) на відшкодування у встановленому порядку завданої їм націонал-соціалістським режимом у роки Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни шкоди, в тому числі моральної (немайнової), і на соціальний захист» [1].

Держава забезпечує соціальний захист жертв нацистських переслідувань та їх громадських організацій шляхом надання пільг:

- колишнім неповнолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 18 років) в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, створених фашистською Німеччиною та її союзниками в період Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни, а також дітям, які народилися в зазначених місцях примусового тримання їх батьків;
- колишнім малолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 14 років) в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання, які визнані інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин;
- колишнім в'язням концентраційних таборів, гетто та інших місць примусового тримання в період Великої Вітчизняної війни та Другої світової війни; особам, які були насильно вивезені на примусові роботи на територію Німеччини або її союзників, що перебували у стані війни з колишнім Союзом РСР, або на території окупованих Німеччиною інших держав; дітям партизанів, підпільників, інших учасників боротьби з націонал-соціалістським режимом у тилу ворога, яких у зв'язку з патріотичною діяльністю їх батьків було піддано репресіям, фізичним розправам, гонінням;
- дружинам (чоловікам) померлих жертв нацистських переслідувань, визнаних за життя інвалідами від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин;
- громадським організаціям жертв нацистських переслідувань.

Пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються: інвалідам I групи – на 50% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, інвалідам II групи – на 40% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, інвалідам III групи – на 30% прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Жертви нацистських переслідувань мають позачергове влаштування до закладів соціального захисту населення, а також обслуговування службами соціального захисту населення вдома. У разі неможливості здійснення такого обслуговування заклади соціального захисту населення відшкодовують витрати, пов'язані з доглядом. Отже, діяльність єврейської общини України забезпечує соціальний захист громадян похилого віку.

Використана література:

1. Закон України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000 року №1584-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1584-14>>
2. Кальян Сергій. Єврейські громадські організації: специфіка становлення та діяльності // Наукові записки, 2006. – Випуск 32. – С. 415-427.
3. Стадник І.Ю. Діяльність єврейських національно-культурних об'єднань на території центральної України (90-ті роки XX ст.) // Гуманітарний вісник. Сер.: Історичні науки, 2011. – Число 17. Вип. 3. – С. 29-37.

Авторка статті:

Анна Сичевська,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ВАДАМИ ЗОРУ: ПОНЯТТЄВИЙ АНАЛІЗ

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щороку кількість осіб з вадами зору у світі зростає. Щороку в Україні інвалідами внаслідок вад зору стає близько 12 тисяч осіб. Не завжди можна подолати фізичні недоліки людини, але фахівцям соціальної роботи потрібно навчити людей, з проблемами зору осмислено і продуктивно самореалізуватися у суспільстві, відчувати себе на рівні з іншими, бути самостійними.

Розглянемо різні погляди щодо понять «зір», «вада», «поведінка», «проблема», «дитина».

Згідно «Великого тлумачного словника сучасної української мови» за редакцією О. Бусла «зір» тлумачиться як «одна з п'яти почуттів, здатність бачити», «здатність бачити» [1]. Варто зазначити, що у «Сучасному тлумачному словнику української мови» – «зір» описується як ««спрямованість очей на кого-, що-небудь; погляд» [2. ст.271]. Робимо висновок, що спільне тлумачення у понятті «зір» це «здатність бачити; погляд».

У науковому журналі серії «педагогіка, соціальна робота» – «зір» пояснюється як «здатність організму сприймати і диференціювати світлові подразнення за допомогою зорового аналізатора» [5].

Як зазначено у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», «вада» означає «негативна риса, особливість кого-, чого-небудь; недолік.», «фізичний недолік внаслідок захворювання або ушкодження організму, а також природжений» [1]. Взагалі автор «Словника синонімів української мови» поняття «вада» тлумачить як «відхилення від норми в організмі внаслідок його захворювання, ушкодження тощо» [3].

У «Сучасному тлумачному словнику української мови» «вада» пояснюється як фізичний недолік внаслідок захворювання або ушкодження організму. Як зазначено у «Словнику синонімів української мови» – «вада» є «недолік, дефект; (механізму) недосконалість; (те, що шкодить) шкода» [3].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» «поведінка» тлумачиться як «сукупність чийх-небудь дій і вчинків; спосіб життя», «певні дії, вчинки взагалі», «уміння поводити себе відповідно до встановлених правил» [1]. Варто зазначити у «Словнику синонімів» – «поведінка» тлумачиться як «поводження, манери, дії» [3]. Можна стверджувати, що за «Великим тлумачним словником української мови» «поведінка» тлумачиться як «дії, функціонування автоматичних пристроїв», «сукупність чийх-небудь дій і вчинків» [1]. Отже, дивлячись на тлумачення слова «поведінка» науковцями, робимо висновок, що головне у поняття це «дії і вчинки».

За редакцією О. Бусла «Великий тлумачний словник сучасної української мови» поняття «проблема» означає «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення» [1]. У «Тлумачного словника економіста» – «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вивчення, дослідження, розв'язання» [1, 2]. На думку автора «Сучасного тлумачного словника української мови»

«проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення» [4]. За «Словником іншомовних слів» поняття «проблема» пояснюється як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження» [2]. Можна стверджувати, що спільне у тлумаченні слова «проблема» це «складне теоретичне чи практичне питання».

Узагальнюючи матеріал, зазначимо кожне поняття мало декілька пояснень, але проаналізувавши їх можна спостерігати, що дані слова мають спільне значення і подібно тлумачаться.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Словник іншомовних слів. Головна Редакція української радянської енциклопедії – К. 1997 [ред. О. С. Мельничука.] – 360 с.
3. Словник синонімів української мови В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.:Наук. думка, 1999-2000.– 960 с.
4. Тлумачний словник економіста. Понятійна база законодавства України у сфері економіки – К.:КНТ, 2007. – 360 с.

Авторка статті:

Таміла Ярошовець,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПОНЯТТЄВИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні ми живемо в часи швидких змін. Змінюються і взаємовідносини між чоловіками і жінками в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Утвердження ґендерної рівності є важливим напрямком в Україні за останні роки. На суспільному рівні декларовані права та можливості особистості, не дотримуються, упереджене ставлення й ґендерна дискримінація продовжують відтворюватися, жінки і чоловіки мають неоднаковий доступ до всіх ресурсів, привілеїв, статусу, престижу.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією О. Бусла поняття «ґендер» тлумачиться як «відмінність між чоловіками і жінками за анатомічними ознаками» та «соціальний розподіл, який часто базується на статевих відмінностях, але не обов'язково збігається з ними» [1].

О. Остапчук розуміє поняття «ґендер» як «систему цінностей, норм і характеристик чоловічої і жіночої поведінки, соціально-рольових статусів, стилю життя і способу мислення, набутих у процесі соціалізації й обумовлених конкретними історичними, соціально-економічними умовами, культурою» [5].

О. Хома розкриває поняття «ґендер» як «соціально-біологічну характеристику, через яку визначають поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей» та «психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним, глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального ґендерного досвіду» [2].

Т. Мельник «ґендерну рівність» тлумачиться як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства» [3].

За Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» під поняттям «ґендерна рівність» розуміється як «наявність рівних умов для жінок і чоловіків у реалізації всіх прав людини та можливостей участі в політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, а також рівного користування його результатами» [6].

Версія журналу «Фокус» поняття «ґендерна рівність» тлумачить як «право як чоловіків, так і жінок самостійно вирішувати що робити із своїм життям, працювати чи не працювати, обирати професію, творчість, спорт, політичні погляди, одружуватися чи не одружуватися, заводити дітей чи ні, народжувати чи всиновлювати» [7].

Т. Мельник розуміє поняття «ґендерна політика» як «діяльність (або бездіяльність у разі навмисного невпровадження такої політики) державних інституцій, спрямована на здійснення (безпосередньо чи опосередковано) та гарантування рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків, утвердження ґендерної демократії та формування ґендерної культури в суспільстві» [3].

У «Гендерній політиці» О. Ярош поняття «гендерна політика» тлумачиться як «утвердження партнерства статей (гендерів) у визначенні і реалізації політичних цілей, завдань і методів їх досягнення в діяльності політичних структур держави, політичних партій, суспільно-політичних об'єднань» та «політика компенсації прав гендерів за кожним критерієм з погляду уявлень про справедливість, а не про рівність» [4].

Енциклопедичний словник з державного управління за редакцією Ю.В. Ковбасюка поняття «гендерна політика» тлумачить як «складова державної політики, що орієнтована на реалізацію гендерної паритетності на національному, релігійному та місцевому рівнях відповідно до сучасних вимог управлінського процесу крізь призму гендерної рівності» [8].

Незважаючи на багатообіцяючі зміни в міжнародному праві та практиці, жінки з усього світу ще стикаються з повсякденною проблемною реальністю. Крім того, їм часто бракує засобів та знань, необхідних для використання системи прав людини, для боротьби проти зловживань.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Хома О. Про рівність статей / О. Хома. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 484 с.
3. Мельник Т.М. Правові основи теорії гендеру / Т.М. Мельник. – К. : 2004. – 326 с.
4. Ярош О. Гендерна політика / О. Ярош. – К: ОБСЄ, 2004. – 267 с.
5. Остапчук О. Л. Формування гендерної компетентності соціальних педагогів у процесі підготовки до професійної діяльності / О.Л. Остапчук// Zhytomyr State University Library/ – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>
6. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua>
7. Ковбасюк Ю.В. Енциклопедичний словник з державного управління / Ю.В. Ковбасюк – К: «Юридична думка»– 2010. – 820 с.

Авторка статті:

Анна Кривобок,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ У СОЦІУМІ

Засвоєння особистістю соціального досвіду суспільства загалом і досвіду того конкретного середовища, до якого дитина належить є успіхом у подальшому житті. Взаємодія особистості дитини із середовищем дозволяє забезпечити задоволення своїх основних потреб (потреби у прийнятті та любові; у визнанні та повазі; у самоствердженні, самовираженні й розвитку та ін.).

Для детального вивчення проблеми порівняємо зміст понять. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією О. Бусла поняття «адаптація» тлумачиться як «пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до умов оточення» [1]. І. Літяга та С. Ситняківська термін «адаптація» тлумачать як «пристосування до умов середовища та результат цього процесу» [2]. Зазначимо, що науковці описують поняття «адаптація» як «пристосування організмів протягом життя багатьох поколінь до змін середовища; швидке пристосування до порівняно короткочасних змін середовища».

Розглянемо поняття «середовище», яке науковцями розуміється як «сукупність соціальних умов життєдіяльності людини, що впливають на її свідомість і поведінку», «соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; оточення; сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів», «речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера» [3; 5].

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення» [1]. Зазначимо, що слово «проблема» пояснюється як «питання, що має найважливіше життєве значення і потребує якнайшвидшого розв'язання» [4]. Звернемо увагу, що у «Тлумачному словнику економіста» за редакцією С. Гончара поняття «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вивчення, дослідження, розв'язання» [5]. Згідно «Словника іншомовних слів» термін «проблема» є «складним теоретичним або практичним питанням, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження» [3].

Зазначимо, що у «Понятійному-термінологічному білінгвальному словнику: соціальна педагогіка» за редакцією І. Літяги та С. Ситняківської поняття «дитина» тлумачиться як «особа віком до 18 років, якщо згідно із законом, застосованим до неї, вона не набуває прав неповнолітньої раніше», також «дитина» пояснюється як «маленька дівчинка або маленький хлопчик; про наївну, недосвідчену людину» [3]. Фахівці соціальної сфери поняття «дитина» тлумачать як «особа віком до 18 років» [5].

Відомо, що «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «соціум» означає «суспільство як цілісну соціальну систему» [1]. Науковці поняття «соціум» пояснюють як «велику сталу соціальну спільність, яка характеризується загальними умовами життєдіяльності людей і як результат – загальною культурою» [5].

Варто зазначити, що поняття «соціум» розглядається науковцями як «тип соціальності, що існує як стійка спільність людей, котра характеризується єдністю природних, суспільно-виробничих, духовних та інших умов життєдіяльності» [4]. Важливо, що у «Понятійному-термінологічному білінгвальному словнику: соціальна педагогіка» за редакцією І. Літяги та С. Ситняківської термін «соціум» пояснюється як «велика стійка соціальна спільність, для якої характерною є єдність умов життєдіяльності людей у певних суттєвих відносинах, що пов'язано зі спільністю культури»[2]

Отож, адаптація є важливою умовою подальшого розвитку особистості. Фахівці соціальної сфери вивчають методи, форми, засоби, щоб клієнту належним чином надати соціальну послугу.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна педагогіка // Terminology Bilingua IDictionary: Social Pedagogy / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Авт.-уклад. Світлана Михайлівна Ситняківська, Інна Володимирівна Літяга; За заг. ред. Наталія Андріївна Сейко. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 186 с.
3. Залібовська-Ільніцька З. В. Категорійний аналіз базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів / З. В. Залібовська-Ільніцька // Вісник ЖДПУ. – Житомир, 2004. – № 14. – С. 45–46.
4. Проблема співвідношення поняття соціальна робота з близькими до нього дефініціями // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир: Вид-во Житомир. дер. уні-ту ім. І. Франка, 2016. – 171 с. – (Випуск 5). – С. 161–162.
5. Словник іншомовних слів. Головна Редакція української радянської енциклопедії – К. 1997 [ред. О. С. Мельничука.] – 360 с.
6. Словник синонімів української мови В 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.:Наук. думка, 1999-2000.-(Словник України). Т. 2 – 960 с.
7. Тлумачний словник економіста. Понятійна база законодавства України у сфері економіки (Вид 2-е, перероб. і доп.) – К.:КНТ, 2007. – 360 с.

Авторка статті:

Дарія Карабанова,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Пошук своєї професії – це активна, напружена праця, пов'язана із самопізнанням і виявленням шляхів встановлення відповідності між якостями, властивостями і вимогами професії. В такий період на особистість впливає велика кількість різноманітних факторів, часто конкуруючих та конфліктуючих між собою. Важливу роль у цій справі відіграє соціальний педагог, відповідальність за пошук та ознайомлення з професіями лягає на нього. Для кращого розуміння проблеми були опрацьовані такі поняття : «вибір», «проблема», «професія», «підхід».

Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови», поняття «вибір» тлумачиться як «дія за значенням вибирати, вибрати», «вибираючи, не підряд», «можливість вибрати кого-, що-небудь» [1].

У «Короткому тлумачному словнику української мови» поняття «вибір» тлумачиться як «з великої кількості осіб, предметів чи явищ виділяти для тієї чи іншої мети одне або декілька з них за якоюсь ознакою», «віддавати перевагу кому- або чому-небудь (з двох або декількох)» [5].

Більш сучасна формула розуміння поняття «вибір» у «Короткому тлумачному словнику української мови» за редакцією Д.Г. Гринчишина тлумачиться як «порівнюючи, зіставляючи і оцінюючи особи, предмети, явища, виділяти для тієї чи іншої мети одне або декілька з них за якоюсь ознакою» [4].

Як зазначено у «Сучасному тлумачному словнику української мови» під редакцією С.В. Ломакович, поняття «вибір» тлумачиться як «виокремлення, виділення серед іншого за якими-небудь ознаками (вважати кращим)», «робити заглибину в чому-небудь, виймаючи масу у кілька прийомів» [6].

Можемо зробити висновок, що поняття «вибір» науковці спільно тлумачать як «виокремлення, виділення серед іншого».

Поняття «підхід» у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією О. Бусла, тлумачиться як «сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на кого-, що-небудь, ставлення до кого-, чого-небудь», «замасковані прийоми, виверти, до яких удаються з якоюсь метою» [1].

Як свідчить «Короткий тлумачний словник української мови» поняття «підхід» тлумачиться як «спосіб трактування кого- або чого-небудь», «сприймання, розуміння чогось» [5]. Аналогічні визначення представлені у «Короткому тлумачному словнику української мови» і у «Тлумачному словнику української мови» за ред. А. Івченка [2].

Зазначимо, що науковці у поняття «підхід» вносять такі ключові слова «спосіб трактування кого- або чого-небудь» .

На думку О. Бусла у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» , поняття «професія» тлумачиться як «рід зайнять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для кого-небудь джерелом існування» [1].

Д.Г. Гринчишин визначає поняття «професія» у «Короткому тлумачному словнику української мови» — 2-гого видання, як «рід трудової діяльності, занять, що вимагають відповідної підготовки, яка є основним джерелом існування людини» [5].

Як зазначено у «Великому комплексному словнику української мови», поняття «професія» тлумачиться як «рід трудової діяльності, що вимагає певної кваліфікації» [3].

Зазначимо, що у «Короткому тлумачному словнику української мови» за редакцією Д. Гринчишина, поняття «професія» тлумачиться як «рід зайнять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для кого-небудь джерелом існування» [4].

Поняття «професія» у «Тлумачному словнику української мови» за редакцією А. Івченка тлумачиться як «рід трудової діяльності, занять, що вимагають відповідної підготовки і є для кого небудь основним джерелом існування» [2].

Узагальнимо, що науковці спільно наголошують на тому, що професія є основним джерелом існування.

Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови» за редакцією О. Бусла, поняття «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення» [1]. Наприклад, у «Короткому тлумачному словнику української мови» за редакцією Д.Г. Гринчишина — 2-гого видання, поняття «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що вимагає вивчення, дослідження, вирішення» [5]. У «Великому комплексному словнику української мови», поняття «проблема» тлумачиться як «складне теоретичне або практичне питання, що потребує вирішення» [3]. Аналогічно – у «Сучасному тлумачному словнику української мови» [6] та «Тлумачному словнику української мови» [2].

Проаналізувавши тлумачення науковців поняття «проблема», робимо висновок, що вони майже ідентичні.

Узагальнюючи матеріал можна дійти висновку що у статті були проаналізовані науковцями такі поняття як «вибір», «проблема», «професія», «підхід». Майже всі поняття мають декілька пояснень завдяки чому прослідковується подібність тлумачення.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел] . – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. м 1440 с.
2. Тлумачний словник української мови [автор А. Івченко]. м Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2010. – 672 с.
3. Великий комплексний словник української мови [автор Т. Дорошенко]. – Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. – 768 с.
4. Короткий тлумачний словник української мови [уклад. і голов. ред. Д. Г. Гринчишин]. – К. – Київ : Рад. Школа, 1988. – 320 с.
5. Короткий тлумачний словник української мови [уклад. і голов. ред. Д. Г. Гринчишин]. – 2-е вид., доп. і перероб. – Київ: Рад. Школа, 1988.
6. Сучасний тлумачний словник української мови [уклад. і голов. ред. І. М. Яковлева, Афонська Т. М.]. – К. – Харків : НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА, 2017. – 672 с.

Авторка статті:

Катерина Кондратюк,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Науковий керівник:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УКРАЇНІ

Сирітство як соціальне явище існує в будь-якому суспільстві. В Україні є прояви біологічного і соціального сирітства. Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладено на державу. У Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» визначено правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, і є складовою частиною законодавства про охорону дитинства [2].

Розкриття теми потребує детального вивчення понять. У словниках поняття «діти, що позбавлені батьківського піклування» тлумачиться як «діти, покинуті батьками, батьки яких невідомі або відмовились від них, обидва або єдиний з батьків яких померли, оголошені померлими, визнані безвісно відсутніми чи недієздатними, позбавлені батьківських прав, засуджені до позбавлення волі, перебувають під вартою на час слідства, або тривала хвороба яких перешкоджає їм виконувати батьківські обов'язки» [3, 4]. Науковці дефініцію «діти, які залишилися без піклування батьків» розуміють як «особи віком до 18 років, що залишилися без піклування одного чи обох батьків». До цієї категорії зараховують дітей, у яких немає батьків або вони позбавлені батьківських прав. Діти вважаються сиротами тоді, коли батьки живі і ухиляються від виховання чи захисту їх прав та інтересів, «це дитина, підліток, що втратила батька й матір або одного з них. Людина, що залишилася без рідних, близьких; одинока, самотня людина», «дитина, що тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням внаслідок втрати батьків, а також дитина, яка не може з певних причин чи з власних інтересів залишатися в сімейному оточенні і потребує захисту та допомоги з боку держави» [1; 3; 5].

Звернемо увагу на «соціальне сирітство», яке розуміється науковцями як аномальне явище, результат соціальних потрясінь у житті суспільств, яке характеризується дефіцитом громадських та державних інститутів, які забезпечують дотримання основних прав та свобод дитини; явище, яке свідчить про кризу інституту сім'ї, негативний вплив соціуму на формування особистості в соціальному, моральному, інтелектуальному та фізичному плані [5].

Щодо поняття «соціальний захист», то прослідковується таке розуміння як «система пріоритетів і механізмів по реалізації законодавчо-закріплених соціальних, правових і економічних гарантій громадян, органів управління всіх рівнів, інших інститутів, а також система соціальних служб, яка повинна забезпечити певний рівень соціальної захищеності, що допомагають досягнути соціально прийнятний рівень життя населення відповідно до конкретних умов суспільного розвитку. Це економічні, соціальні, правові гарантії додержання і реалізації прав і свобод людини» [1; 5].

Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування» пояснює поняття «діти, позбавлені батьківського піклування» як «діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України або в зоні проведення антитерористичної операції, та безпритульні діти» [2].

Отже, розуміння понять «соціальне сирітство», «діти-сироти», «діти, позбавлені батьківського піклування», «соціальний захист» сприятиме обізнаності фахівців соціальної сфери, забезпечить розуміння ними стандартів у системі захисту прав дитини. Соціальне сирітство слід розглядати, як соціально-педагогічну проблему, основу якої становить виявлення чинників, що обумовлюють появу дітей-сиріт при живих біологічних батьків.

Використана література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Закон про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, 2017.[online] (Останнє оновлення 27 березня 2018 року) – Режим доступу: <<http://sirotstvy.net/ua/useful-information/zakoni-i-postanovi/zakon-ukraini-pro-zabezpechennya-organizatsiyno-pravovikh-umov-sotsia>> [Дата звернення 10 травня 2018].
3. Словник іншомовних слів / [ред. О. С. Мельничук] – К.: 1997 – 360 с.
4. Словник синонімів української / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.:Наук. думка, 1999-2000. – 960с.
5. Тлумачний словник економіста. Понятійна база законодавства України у сфері економіки – К.:КНТ, 2007. – 360 с.

Авторка статті:

Юлія Маєвська,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Олена Остапчук,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

АУТИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ранній дитячий аутизм – особлива аномалія психічного розвитку, якій характерні стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційного контакту дитини з навколишнім світом і вміння правильно реагувати на зовнішні ситуації. Основна ознака аутизму – неконтактність дитини, виявляється зазвичай рано, вже на першому році життя, але особливо чітко у віці 2-3 років у період першої вікової кризи.

На мою думку, тема нашої роботи є дуже актуальною нині. З кожним роком збільшується кількість людей, хворих на аутизм, і вони більше потребують корекційно-педагогічної допомоги.

Аутизм у дітей проявляється в порушенні контактів, у відході від реальності у світ власних переживань. В даний час аутизм розглядається як первазивний розлад, перекручування психічного розвитку, обумовлене біологічною дефіцитарністю центральної нервової системи дитини. У дітей з аутичними проявами спостерігається порушення соціальної взаємодії і здатності до спілкування. Для них характерні яскраво виражене прагнення до самотності, ритуальні, стереотипно повторювані форми поведінки, специфічний розвиток або повна відсутність мови, манірність, незграбність рухів, неадекватні реакції на сенсорні стимули, страхи.

Цей дефект вивчався багатьма вченими, які розглядали дане порушення із різних позицій. Відомими вченими, що займалися даною проблемою були: Л. Каннер, Г. Аспергер, С. Мнухін, Л. Уінг, Е. Орніц, К. Джиллберг та інші.

Недостатнє розуміння проблеми захворювання на ранній дитячий аутизм, не дає змоги в повній мірі зрозуміти важливість корекційної роботи з дітьми, розуміння причин виникнення захворювання, роль батьків у вихованні дітей, хворих раннім дитячим аутизмом, недостатня кількість і поширення методик корекційного впливу.

За визначенням МКХ-10, аутистичний розлад (Autistic disorder), або аутизм, є важкою формою патології розвитку, що характеризується порушеннями соціальних, комунікативних і мовленнєвих функцій, а також наявністю нетипових інтересів і форм поведінки. Аутизм впливає на всі види взаємодії дитини з навколишнім світом, що детерміновано, як правило, ураженням багатьох ділянок мозку.

У працях вітчизняних вчених 60-х років ця нозологія розглядається як спадкові психічні розлади, або психози у сполученні з олігофренією. Розкриваючи поняття аутизму як своєрідного психічного недорозвитку (за класифікацією психічного дизонтогенезу В. В. Лебединського, моделлю психічного недорозвитку представлена олігофренія), на передній план якого виступають афективно-вольові порушення, шизоморфний порядок поведінки, автори підкреслюють якісно інакшу структуру інтелектуального дефекту при аутизмі на відміну від “істинної олігофренії та грубих порушень особистості та поведінки”. Інтелектуальний дефект характеризується конкретним “реєструючим” мисленням, довготривалою нездатністю оволодіти навичками

читання, письма, рахунку, часовими та просторовими уявленнями, операціями послідовності, дезорієнтацією у власному тілі (В. М. Башина, Д. М. Ісаєв, В. Є. Каган, В. В. Лебединський, К. С. Лебединська).

У процесі розвитку вчення про аутизм у світовій та вітчизняній науці дедалі більше уваги приділялося психологічним та згодом – і педагогічним аспектам проблеми. Ще у 1920 році в Данії була відкрита перша спеціальна школа для дітей з психологічними проявами, типовими для аутизму (самовідторгнення від оточуючого середовища, порушення спілкування, афективно-регуляторних функцій), хоча такого терміну в медико-психолого-педагогічній науці і практиці ще не було.

На жаль, окремі праці з проблем аутизму, представлені в СРСР у спеціальній літературі (С. С. Мнухін, 1967; Г. Н. Пивоварова, В. М. Башина, 1974; В. Б. Каган, 1982), не стали науковим підґрунтям для відкриття нового напрямку досліджень вад викривленого типу розвитку дітей. Ця нозологічна група не вважалась окремою аномалією, тому що мала спільні риси з розумовою відсталістю, затримкою психічного розвитку, алалією. Аутистичні розлади визначалися як вторинні дефекти при олігофренії.

У 1988 році К. С. Лебединська визначила аутизм як особливу аномалію психічного розвитку та довела необхідність розробки комплексної системи медико-психолого-педагогічної корекції. Відтоді починається власне вітчизняний період досліджень раннього дитячого аутизму (РДА) з позицій психолого-педагогічної науки, зокрема пошук засобів виправлення вад у розвитку дитини та поліпшення її психічного стану.

Починаючи з 90-х років, у країнах СНД з'являється спочатку друкована, а пізніше – розповсюджена через інтернет науково-методична інформація про впроваджені в країнах Європи, Азії, Америки корекційно-педагогічні технології роботи з аутичними дітьми. Вперше на пострадянському просторі за допомогою державних та недержавних організацій утворилися реабілітаційні центри для дітей різного віку з аутистичною симптоматикою. Переважна стихійність корекційно-педагогічного процесу за відсутності у педагогів та психологів спеціальної освіти зумовила механічне застосування в роботі таких центрів зарубіжного досвіду та методик, внаслідок чого ефективність і результативність психолого-педагогічного процесу була незначною.

Німецько-американський психоаналітик Бруно Беттельхейм, який багато років свого практичного життя віддав психотерапії аутизму, вважає, що неможливо точно і впевнено встановити, наскільки викривленою, обмеженою, примітивною є структура особистості аутичних дітей, оскільки вони, на відміну від розумово відсталих, можуть досягти вершин досконалості. Б. Беттельхейм застосовував у клінічній роботі з аутичними дітьми цілеспрямовані корекційні впливи психолого-педагогічного характеру, адресовані їх свідомості та підсвідомості.

Ранній дитячий аутизм (класичний аутизм або синдром Каннера) – відхилення в психічному розвитку дитини, яке включає не одну дисфункцію. Поняття аутизму являє собою комплексне порушення, в більшій мірі, ніж епілепсія і розумова відсталість. Головним проявом аутизму є порушення спілкування дитини з навколишнім світом. Причини виникнення аутизму різноманітні. Найчастіше це патологія так званого "шизофренічного спектру" рідше – особлива органічна недостатність центральної нервової системи (хромосомна, спадково-обмінна, можливо і внутрішньоутробна). Не

виключено, що РДА може виникнути і як самостійна аномалія психічної конструкції, обумовлена спадковістю [5].

Діти, які перенесли певні інфекції, такі як краснуха під час вагітності або вірусний інфекційний герпес протягом перших років життя, схильні до високого ризику розвитку аутизму. Інші інфекції також можуть бути причиною пошкоджень мозку, достатніх для розвитку аутизму [4].

Залишається невідомим, що ці соматичні розлади мають спільного. Вважається, що вони порушують функції мозку, необхідні для нормального соціально-комунікативного розвитку та розвитку уяви.

Процес встановлення емоційного контакту з дитиною-аутистом проходить декілька послідовних етапів.

Перший етап у встановленні емоційного контакту – період "емоційно насиченої пасивності" – має на увазі обережне спостереження за поведінкою аутичної дитини, виключає будь-яку форму втручання і обмежень. Разом з тим дитина повинна відчувати доброзичливість і надійність дорослої людини, його готовність до підтримки і захисту, його спокійну зацікавленість і заохочення. За цей час у дитини виникає відчуття, що дорослий не представляє для нього небезпеки, а у педагога формуються перші уявлення про індивідуальні особливості дитини, у тому числі – про домінуючі стереотипні ігри і дії.

Другим етапом у встановленні емоційного контакту є "пасивна участь" – в діяльності аутичної дитини. Цей період вимагає від дорослого здібності до "регресивного перевтілення" з відмовою від ролі дорослого і ухваленням деяких форм дитячої поведінки. При цьому педагог ще не втручається в діяльність дитини, але, знаходячись поряд, проводить схожі дії: якщо дитина грає з мотузочком, дорослий плете кіску або в'яже складні вузли; якщо дитина грає з водою, дорослий поряд проводить складніші маніпуляції з водою; дитина і дорослий по черзі відкривають і закривають двері, включають і вимикають світло; дитина маніпулює лозинами, а дорослий будує з них будиночок і т.п. Дізнавшись від батьків дитину про його особливу зацікавленість якимсь видом гри, перевазі певних іграшок або побутових предметів, їх замінюючих (дроти, гудзики, цвяхи і ін.), про фантазії з участю героїв казок, педагог-ігротерапевт може використовувати ці відомості для першої спроби упровадження в діяльність аутичної дитини, що стереотипізована. В деяких випадках, що характеризується глибоким ступенем аутизму і затримки розвитку, доцільне застосування "інфантильного перетворення", при якому дорослий повторює в своїй поведінці дитину: так само повзає по підлозі, маніпулюючи кубиками, машинками, розгойдується на гойдалках, видає звуки, імітуючі гудки автомобілів, шум ліфта, метро і т.п. Така поведінка дорослої людини, що вже довела, що він не небезпечний, рано чи пізно викликає інтерес з боку аутичної дитини.

З того часу починається третій етап у встановленні емоційного контакту – період "активної співучасті", тобто активне упровадження в сферу стереотипізованої діяльності аутичної дитини. На цьому етапі міцним стає зоровий, тактильний і мовний контакт, дитина не чинить опір ласці, чекає схвалення, похвали, звикаючи і все більше і більше прив'язуючись до педагога.

Наступні етапи коректувальної роботи – "розширення сфери стереотипізованої діяльності" і "вихід за межі діяльності", що вже спираються на сформований емоційний контакт дитини з педагогом і включають багатообразні і складні ігротерапевтичні і повчальні методики [3].

Отже, причини дитячого аутизму ще не достатньо вивчені. Але необхідно зазначити, що дитячий аутизм – це перш за все викликане особливими біологічними причинами порушення психічного розвитку, яке проявляється дуже рано.

Формування емоційного контакту з аутичною дитиною є головним і вирішальним моментом, без якого подальша робота в системі медико-психолого-педагогічної корекції, по суті, виявляється неможливою. При глибокому ступені аутизму встановлення емоційного контакту – трудомісткий, тривалий процес, котрий вимагає особливої обережності, уміння і такту з боку всіх співробітників коректувального центру. Єдиного рецепту корекції порушень емоційного контакту при аутизмі у дитини немає, і у кожному конкретному випадку співробітнику коректувального центру доводиться наново шукати методичне рішення цієї задачі.

Використана література

1. Ковалець І. В. Основні напрямки роботи з аутичними дітьми / І. В. Ковалець. – К : Дефектологія. – 1998. – № 2. – С. 63 – 73.
2. Ковалець І. В. Порівняльне вивчення розуміння емоції дітьми з аутизмом / І. В. Ковалець // Дефектологія. – 2003. – № 2. – 57 с.
3. Морозова С. С. Аутизм: коррекционная работа при тяжелых и осложненных формах // С. С. Морозова. – М. : Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 176 с.
4. Начальный этап коррекционной работы с аутичным ребенком: знакомство, установление контакта // Аутизм и нарушения развития. – 2004. – С. 17-22.
5. Provost B. A comparison of motor delays in young children autism spectrum disorder, developmental delay and developmental concerns // B. Provost, B. Lopez, S. Heimerl // Journal of Autism and Development Disorders, 2006.
6. Social and communication development in autism spectrum disorders: early identification, diagnosis and intervention / edited by T. Charman, W. Stone. – New York :The Guilford Press, 2006. – 348 p.

Авторка статті:

Анна Голян,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільницька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

КОНФЛІКТ У СІМ'Ї: ТЕРМІНИ І ПОНЯТТЯ

За оцінками фахівців у 80-85% сімей відбуваються конфлікти, а в 15-20% виникають сварки з різних приводів. Протиборство між членами сім'ї має соціальні наслідки, які нерідко завершуються трагічно, призводять до різних захворювань. Фахівці соціальної сфери, надаючи соціальні послуги, сприяють мінімізації зіткненню протилежно направлених мотивів і поглядів.

Для детального вивчення проблеми необхідно зрозуміти зміст основних понять «конфлікт», «сім'я», «поведінка», «агресивність», «соціальне виховання».

У понятійно-термінологічному білінгвіальному словнику «Соціальна педагогіка» виданий Ситняківською С.М. і Літязгою І.В. поняття конфлікт тлумачиться як «зіткнення поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями» [5].

Згідно тлумачень науковців конфлікт є зіткнення протилежних інтересів думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка. У енциклопедичному словнику це звучить так: конфлікт – фаза розвитку суперечності. У різних словниках конфлікт пояснюється як «суперечливість у поглядах і відношеннях, зіткнення протилежних інтересів, гостра суперечка, відсутність згоди і непоступливість між двома або більшою кількістю сторін, коли кожна з них визнає і відстоює лише свою позицію» [3].

Формулювання в словниках поняття «сім'я» є таке: «мала соціальна група, що складається з поєднаних шлюбом чоловіка та жінки, їх дітей», «сім'я – з давніх-давен українці розглядали рід як святиню, а виховання дітей – як святий обов'язок батьків», «сім'я – динамічна мала група людей, котрі разом проживають, зв'язані родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, опіки), спільністю формування і задоволення соціально-економічних та інших потреб» [3]. А поняття «поведінка» розуміється як «зовнішній вияв діяльності індивіда, в якій виявляється його позиція, очікування та орієнтація», «родовий термін, який охоплює різні реакції живого організму» [2; 3].

Дефініція «агресивність» розуміється як «особистісна особливість, що виражається в готовності до агресивних дій стосовно іншого», «ситуативний стан, який характеризується афективними спалахами гніву чи злоби та імпульсивними проявами поведінки, спрямованими на об'єкт фрустрації, що став причиною конфлікту», «риса характеру, що виражається у ворожому ставленні людини до інших людей, до тварин, до навколишнього світу» [1].

Поняття «соціальне виховання» розуміється науковцями як «процес і результат відтворення наступних поколінь на засадах турботи про соціокультурний розвиток суспільства» [3], «система соціально-педагогічних заходів спрямованих на становлення та реалізацію людини, групи, суспільства їх духовного потенціалу, а також гуманізацію відносин в соціумі» [2], «соціальне становлення особистості відбувається в ході її життя» [5].

Отже, вивчення фахівцями соціальної сфери понять «конфлікт», «сім'я», «поведінка», «агресивність», «соціальне виховання» сприятиме прогнозуванню перспектив розвитку молодшої сім'ї, попередженню сімейних конфліктів.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Залібовська-Ільницька З. В. Категорійний аналіз базових понять дослідження проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів / З. В. Залібовська-Ільницька // Вісник ЖДПУ. – Житомир, 2004. – № 14. – С. 45–46.
3. Ілліна О.В. Проблема співвідношення поняття соціальна робота з близькими до нього дефініціями // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів / за заг. ред. Н.П. Павлик]. – Житомир: Вид-во Житомир. дер. уні-ту ім. І. Франка, 2016. – 171 с. – (Випуск 5). – С. 161
4. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна педагогіка // Terminology Bilingual Dictionary: Social Pedagogy / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка; Авт.-уклад. Світлана Михайлівна Ситняківська, Інна Володимирівна Літяга; За заг. ред. Наталія Андріївна Сейко. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 186
5. Словник іншомовних слів. Головна Редакція української радянської енциклопедії. – К. 1997 [ред. О. С. Мельничука.] – 360 с.
6. Словник синонімів української мови В 2 т. \ А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 1999-2000. – Т. 2 – 960 с.

Авторка статті:

Катерина Марчук,

кандидатка філологічних наук,
старша викладачка кафедри
теоретичної та практичної психології

Авторка статті:

Anna Seredyńska,

adiunkt w katedrze Psychopedagogiki,
Akademia Ignatianum w Krakowie

ROZWÓJ PALIATYWNEJ POMOCY W POLSCE

Autorem klasycznych definicji opieki paliatywnej i twórcą modelu opieki paliatywnej w Polsce był Jacek Łuczak, profesor nauk medycznych w Polsce. Pisał on, że „leczeniem paliatywnym (łac. pallium – płaszcz obszerny, palliatus – otulanie płaszczem cierpiącego chorego, ang. palliative treatment) nazywamy postępowanie mające na celu złagodzenie, zmodyfikowanie oznak, w tym objawów postępującej, niepoddającej się leczeniu przyczynowemu choroby przewlekłej o niekontrolowanym rokowaniu, w tym również zaawansowanej choroby nowotworowej” (Łuczak, 2011: s.3). Autor ten opowiadał się za utożsamianiem na podstawie definicji WHO opieki paliatywnej z opieką hospicyjną. Opieka paliatywna ma za zadanie zaspokojenie psychosocjalnych i duchowych potrzeb chorego (Łuczak, 1996). Pozwala mu spędzić z godnością ostatni okres życia, możliwie jak najdłużej pośród rodziny. Opieka paliatywna wspiera również tę rodzinę w okresie choroby bliskiej osoby oraz w okresie żałoby. Krystyna de Walden-Gałuszko, profesor, lekarka zajmująca się w Polsce opieką paliatywną i hospicyjną rozróżnia opiekę paliatywną i hospicyjną. Medycynę paliatywną określała jako „specjalność lekarską, która wypracowuje optymalne sposoby leczenia i opieki w zaawansowanym stadium choroby” (de Walden-Gałuszko, 1997: s.61). Opieka hospicyjna zaś to „całościowa opieka nad ludźmi chorującymi na nieuleczalne, postępujące choroby w terminalnym okresie. Jej celem jest poprawa jakości życia chorych i ich rodzin przez usuwanie i zmniejszanie objawów chorobowych (fizycznych i psychicznych), łagodzenie cierpień duchowych, pomoc społeczną rodzinom w czasie trwania choroby i w osieroceniu” (de Walden-Gałuszko, 1997: s.61). Opieka hospicyjna łączy się z ruchem hospicyjnym, który początkowo był ruchem „społecznym angażującym na zasadzie wolontariatu lekarzy, pielęgniarki i opiekunów niemiedycznych. Bardzo często rozwijał się w oparciu o struktury kościelne” (de Walden-Gałuszko, 2004: s.12-13). Krystyna de Walden-Gałuszko w zasadzie sytuuje opiekę hospicyjną w obrębie opieki paliatywnej, jako jej część, ale jednak część mającą swoje własne zasady i elementy wyróżniające. Podobnie widziała zakres opieki paliatywnej i hospicyjnej Teresa Weber, lekarka i była wolontariuszka Hospicjum św. Łazarza. Pisała, że „w stanach terminalnych naszym podstawowym działaniem staje się dbanie o to, aby chory przeżył końcówkę życia w możliwie dobry i sensowny sposób, więc łagodzenie cierpień jest ważniejsze niż ewentualne przedłużenie życia kosztem działań niepożądanych i zagrożeń wynikających z terapii” (Weber, 2001).

Hospicjum to słowo pochodzące z języka łacińskiego. Słowo *hospes* oznacza gościnę, zajazd, dom gościnny (Weber, 2009). Hospicjum jest więc bardziej domem, w rozumieniu twórców ruchu hospicyjnego, niż organizacją. Jak pisał Jacek Łuczak, „hospicjum musi być tym pięknym domem, dającym radość jego użytkownikom zarówno pod względem wyglądu zewnętrznego, jak i wystroju wewnętrznego...” (Łuczak, 1996: s.32). Jak każdy dom, hospicja działają według konkretnych zasad. Krystyna Smolak, lekarka, była wolontariuszka Hospicjum św. Łazarza w Krakowie podaje zasady etyczne działania hospicjów (Smolak, 2009). Pierwsza

zasada mówi, że życie chorego ma zawsze wartość, niezależnie od jego kondycji fizycznej, psychicznej a nawet moralnej. Według kolejnej zasady, śmierć, podobnie jak życie, jest zjawiskiem naturalnym i nie należy jej traktować jako *tabu*. Okres terminalny choroby jest częścią życia i to częścią bardzo istotną zarówno dla chorego jak i jego rodziny. Chory ma prawo do poznania prawdy o swoim stanie, na tyle, na ile chce tę prawdę poznać. Podstawowym zadaniem hospicjum jest uwolnienie chorego od bólu i towarzyszenie mu do końca. To towarzyszenie ma pomóc choremu w przezwyciężeniu osamotnienia i powinno być towarzyszeniem zarówno jemu, jak i całej jego rodzinie i przyjaciółom. Chory powinien umierać, o ile to tylko możliwe, w gronie rodziny. Hospicjum towarzyszy jemu, a potem osieroconej przez niego rodzinie.

W opisie pomocy paliatywnej w Polsce głównie będzie opisana kwestia działań hospicjów polskich w zakresie opieki paliatywnej z uwagi na doświadczenia autorki. Opieka paliatywna w hospicjach Polskich zaś jest nierozłącznie związana z posługą wolontariuszy.

Praca wolontariusza hospicyjnego w Polsce uregulowana została *Ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*. Według tego aktu prawnego, wolontariusz to „osoba, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie” (Ustawa z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). Wolontariusz musi spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu pracy oraz posiadać do tej pracy kwalifikacje. Do definicji zawartej w *Ustawie* odwołują się autorzy raportów dotyczących stanu wolontariatu w Polsce: Jadwiga Przewłocka, Marta Gumkowska oraz Piotr Adamiak (Przewłocka, 2010; Gumkowska, 2005; Adamiak, 2013). Uzupełnieniem dla podanej definicji jest definicja, którą podaje Piotr Krakowiak za Biurem Obsługi Ruchu Inicjatyw Społecznych w Warszawie. Píše on, że wolontariat jest działaniem bezpłatnym, świadomym, dobrowolnym, na rzecz innych, wykraczającym poza więzi rodzinno-koleżeńsko-przyjacielskie (Krakowiak i Janowicz, Historia i współczesność wolontariatu hospicyjnego, 2008). W innym miejscu autor określił wolontariat jako „wkład jednostek w bezinteresowną, nieodpłatną i niezawodową działalność dla dobra lokalnej wspólnoty lub całego społeczeństwa” (Krakowiak, 2012: s.20).

Definiując zakres misji wolontariusza hospicyjnego Zarząd Forum Hospicjów Polskich stwierdził, że „wolontariat hospicyjny bierze udział w realizacji wszechstronnej pomocy człowiekowi ciężko choremu, by mógł godnie żyć do naturalnej śmierci. Wolontariat wspiera również rodziny w trudnym okresie odchodzenia bliskiej im osoby oraz w czasie żałoby. Wolontariusz działa w ramach zespołu opiekującego się chorym i jego rodziną. Udział wolontariuszy jest istotnym elementem opieki hospicyjno-paliatywnej” (Zarząd Forum Hospicjów Polskich, 2009: s.12). Jolanta Stokłosa, Prezes Hospicjum św. Łazarza w Krakowie (pierwszego powstałego w Polsce w roku 1981 hospicjum) widziała miejsce wolontariusza hospicyjnego w zespole interdyscyplinarnym opiekującym się chorym, we wspieraniu rodzin, w zespole wsparcia dla rodzin osieroconych, w biurze zarządu i łączności z członkami, w pozyskiwaniu środków oraz w pracach administracyjnych i związanych z obsługą domu hospicyjnego (Stokłosa, 2009).

Współczesny ruch hospicyjny to dzieło angielskiej lekarki, asystentki socjalnej oraz pielęgniarki, Cicely Saunders (Krakowiak i Janowicz, 2008). W roku 1947 Cicely Saunders poznała Dawida Taśmę, Polaka, który był jej pacjentem. To on natchnął ją pomysłem

stworzenia pierwszego hospicjum. Uczynił ją wykonawczynią swojego Testamentu (Du Bulay i Rankin, 2009). Zostawił jej pięćset funtów mówiąc, że będzie oknem w jej domu hospicyjnym. Hospicjum św. Krzysztofa w Londynie powstało w roku 1967.

Piotr Krakowiak, jeden z założycieli Hospicjum w Gdańsku uważał, że początki ruchu hospicyjnego sięgają średniowiecza i należy je łączyć z powstaniem zakonów i pierwszych przytułków i szpitali (Krakowiak, 2007). Inaczej uważał Mirosław Górecki (Górecki, 2000). Pisał, że początki hospicjów wiążą się nie tyle z dziełami miłosierdzia, ile z postępem medycyny. Można jednak powiedzieć, że u źródeł współczesnych hospicjów są jakby dwie gałęzie: jedna to gałąź tworzącego się ruchu hospicyjnego, zaś druga to gałąź rozwijającej się medycyny paliatywnej.

W Polsce bardzo ważnym momentem dla tworzenia się medycyny paliatywnej było powstanie w Poznaniu Centrum Medycyny Paliatywnej (Krakowiak i Stolarczyk, 2015). Centrum wzięło przykład z podobnych placówek w Europie i Kanadzie. W 1987 roku powstał Zespół Opieki Paliatywnej należący do Klinicznego Oddziału Opieki Paliatywnej Wydziału Onkologii Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu. Pracami nad tworzeniem Centrum kierował w Poznaniu prof. Jacek Łuczak, zaś w Gdańsku prof. Julian Stolarczyk. W Gdańsku w roku 1989 powstała Klinika Medycyny Paliatywnej. Jacek Łuczak został konsultantem medycyny paliatywnej w Polsce. W roku 1993 w Polsce powstał Narodowy Konsulting Opieki Hospicyjnej i Paliatywnej integrujący 83 zespoły paliatywne i hospicyjne. W roku 1998 został zatwierdzony program rozwoju opieki paliatywnej i hospicyjnej w Polsce. Wśród organizacji wspierających opiekę paliatywną i hospicyjną w Polsce można wymienić: Forum Polskich Ruchów Hospicyjnych, Forum Hospicjów Polskich, Fundację Hospicyjną *Hospicjum to też życie*, Polskie Stowarzyszenie Medycyny Paliatywnej, Polskie Stowarzyszenie Opieki Paliatywnej oraz Polskie Forum Pediatricznej Opieki Paliatywnej.

Pierwszym stworzonym w Polsce hospicjum było Hospicjum św. Łazarza w Krakowie. Początkiem dla jego powstania były prace zespołu synodalnego powstałego przy kościele Arka Pana w Nowej Hucie w Krakowie (Górecki, 2000). Pomysłodawcą stworzenia hospicjum była redaktor, Halina Bortnowska. To ona po spotkaniu z Cicely Saunders poddała pomysł stworzenia podobnego do londyńskiego hospicjum. Początkiem było hospicjum domowe, którego wolontariusze posługiwali na oddziale zakaźnym w Szpitalu im. Żeromskiego w Krakowie. Ordynatorem tego oddziału był dr Stanisław Kownacki. Było to w latach 70-tych, zaś w roku 1977 pojawił się pomysł stworzenia hospicjum stacjonarnego. 29.09.1981 roku zostało zarejestrowane Towarzystwo przyjaciół Chorych „Hospicjum św. Łazarza”. W roku 1983/84 rozpoczął się pierwszy kurs dla wolontariuszy. Wolontariusze otoczyli opieką wpięrow pacjentów DPS im. Helclów w Krakowie, a potem pacjentów w domach. 22.01.1998 roku została przyjęta na oddział stacjonarny pierwsza chora (W służbie chorym - jak powstała opieka hospicyjna w Krakowie, 2011). Obecnie Hospicjum św. Łazarza posiada trzy oddziały z 44 łózkami, Poradnię Medycyny Paliatywnej oraz Poradnię Obrzęku Limfatycznego. O Hospicjum św. Łazarza w Krakowie jego prezes, Jolanta Stokłosa pisała: „Dom-Hospicjum św. Łazarza prowadzone przez Towarzystwo Przyjaciół Chorych w Krakowie jest jednym z miejsc, gdzie staramy się przywrócić postawę skutecznego współczucia dla człowieka, który zmaga się sam ze swoim cierpieniem, zmaga się z myślą o opuszczeniu rodziny, zmaga się z pytaniami egzystencjalnymi, dotyczącymi sensu życia, choroby i śmierci. Ale hospicjum to

też zespół ludzi, którzy starają się odpowiedzieć na potrzeby nieuleczalnie chorego człowieka poprzez towarzyszenie mu w jego osamotnieniu, którzy starają się pomóc udźwignąć ciężar odchodzenia i dać nadzieję. Troską hospicjum jest również rodzina chorego, która wymaga odpowiedniego wsparcia” (Stokłosa, 2001: s.88).

Drugim w kolejności, powstałym w Polsce w roku 1984 hospicjum było Hospicjum *Pallotinum im. Eugeniusza Dutkiewicza* w Gdańsku, zaś trzecim Hospicjum św. Jana Kantego w Poznaniu, powstałe w roku 1985. Poniższa tabela pokazuje wybrane hospicja polskie oraz rok ich powstania.

Największym problemem polskiej opieki paliatywnej jest fakt źle funkcjonującego systemu opieki zdrowotnej, co powoduje brak poczucia bezpieczeństwa u pacjentów (Block, 2013). W polskiej służbie zdrowia istnieje wiele niedoinformowania, zagubienia, braku dostępu do specjalistów, procedur medycznych, aparatury medycznej (Krakowiak i Janowicz, 2013). Istnieje wiele utrudnień związanych z możliwością wyboru przez pacjenta metod leczenia i dostępu do leków. Polska znajduje się na trzecim miejscu od końca za Bułgarią i Rumunią pod względem liczby łóżek długoterminowych przeznaczonych dla pacjentów paliatywnych i przewlekle chorych. Jednak z drugiej strony w roku 2010 liczba osób objętych w Polsce opieką paliatywną wzrosła z 86 tys. do 90 tys. Polska znajduje się pod tym względem na piątym miejscu w Europie.

Використана література:

1. Adamiak, P. (2013). Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków. Wolontariat, filantropia, 1% i wizerunek organizacji samorządowych. Raport z badania 2013. Warszawa: Stowarzyszenie Klon-Jawor.
2. Block, B. L. (2013). Nadzieja onkologicznie chorych. W D. M. Krzyżanowski, M. Payne i A. M. Fal (Redaktorzy), *Ból i cierpienie. Ujęcie interdyscyplinarne. Życie godnie do końca. T (Tom IV, strony 195-218.)*. Wrocław: Wydawnictwo Presscom.
3. de Walden-Gałuszko, K. (1997). Historia idei hospicyjnej i opieki - opieka psychopaliatywna. W D. Śpiewakowska i R. Szpakowski (Redaktorzy), *Przed przejściem (strony 57-63)*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjański.
4. de Walden-Gałuszko, K. (2004). Filozofia postępowania w opiece paliatywnej. W K. de Walden-Gałuszko (Red.), *Podstawy opieki paliatywnej (strony 12-13)*. Warszawa: Wydawnictwo lekarskie PZWL.
5. Du Bulay, S. i Rankin, M. (2009). Okno nadziei. Cicely Saunders - założycielka ruchu hospicyjnego. (I. Sumera, Tłum.) Kraków: Znak.
6. Górecki, M. (2000). Hospicjum w służbie umierających. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie "Żak".
7. Gumkowska, M. (2005). Wolontariat, filantropia i 1%. Raport z badań 2005. Warszawa: Stowarzyszenie Klon-Jawor.
8. Krakowiak, P. (2007). Zarys historii ruchu hospicyjnego na świecie i w Polsce. Chrześcijańskie i humanistyczne przesłanki opieki hospicyjnej. W P. Krakowiak i A. Stolarczyk (Redaktorzy), *Ksiądz Eugeniusz Dutkiewicz SAC, Ojciec ruchu hospicyjnego w Polsce (strony 195-248)*. Gdańsk: Biblioteka Fundacji Hospicyjnej.

9. Krakowiak, P. (2012). Wolontariat w opiece u kresu życia. Geneza, rozwój, funkcjonowanie, możliwości optymalizacji i integracji. Ksyntezie socjopedagogicznej. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
10. Krakowiak, P. i Janowicz, A. (2008). Historia i współczesność wolontariatu hospicyjnego. W P. Krakowiak, A. Modlińska i J. Binnebeselt (Redaktorzy), Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego (strony 1-24). Gdańsk: Biblioteka Fundacji Hospicyjnej.
11. Krakowiak, P. i Janowicz, A. (2013). Wolontariat i wsparcie opieki nieformalnej sposobami na redukcję cierpienia totalnego osób u kresu życia i ich bliskich. W D. M. Krzyżanowski, M. Payne i A. M. Fal (Redaktorzy), Ból i cierpienie. Ujęcie interdyscyplinarne. Żyć godnie do końca (Tom IV, strony 219-246). Wrocław: Wydawnictwo Presscom.
12. Krakowiak, P. i Stolarczyk, A. (Redaktorzy). (2015). In Solidarity. Hospice-Palliative Care in Poland. Gdańsk: Fundacja Hospicyjna Hospicjum to też życie.
13. Łuczak, J. (1996). Filozofia i organizacja opieki paliatywnej - hospicyjnej. W K. E. Medycznej (Red.). Kraków: Polska Akademia Umiejętności.
14. Łuczak, J. i Kotlińska-Lemieszek, A. (2011). Opieka paliatywna/hospicyjna/medycyna paliatywna. Nowiny Lekarskie, 80(1), strony 3-15.
15. Polskich, Z. F. (2009). Wolontariat hospicyjny. W Materiały dla wolontariuszy (strony 12-13). Kraków: Towarzystwo Przyjaciół Chorych "Hospicjum św. Łazarza".
- Przewłocka, J. (2010). Zaangażowanie społeczne Polaków w roku 2010: wolontariat, filantropia, 1%. Raport z badań. Warszawa: Stowarzyszenie Klon-Jawor.
16. Smolak, K. (2009). Podstawy etyczne opieki hospicyjnej. W Materiały dla wolontariuszy (strony 3-7). Kraków: Towarzystwo Przyjaciół Chorych "Hospicjum św. Łazarza".
17. Stokłosa, J. (2001). Hospicjum alternatywą wobec eutanazji - jego rola w opiece nad terminalnie chorymi i rodziną. W K. Gryz i B. Mielec (Redaktorzy), Chrześcijanin wobec eutanazji (strony 87-95). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława.
18. Stokłosa, J. (2009). Miejsce wolontariusza w Hospicjum im. św. Łazarza. W Materiały dla wolontariuszy (strony 13-15). Kraków: Towarzystwo Przyjaciół Chorych "Hospicjum św. Łazarza".
19. Ustawa z dnia 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. (brak daty). Dz. u. z 2003 r., nr 96, poz. 873 z późniejszymi zmianami.
20. W służbie chorym - jak powstała opieka hospicyjna w Krakowie. (2011). W L. Baran, M. Chronowska i A. Łabza (Redaktorzy), 30 lat Towarzystwa przyjaciół Chorych "Hospicjum św. Łazarza" w Krakowie, 1981-2011 (strony 24-31). Kraków: TPCh "Hospicjum św. Łazarza".
21. Weber, T. (2001). Medycyna w walce z cierpieniem. W K. Gryz i B. Mielec (Redaktorzy), Chrześcijanin wobec eutanazji (strony 39-41). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława.
22. Weber, T. (2009). Oswajanie umierania. Kraków: Wydawnictwo FALL.

Авторка статті:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Розвиток системи надання соціальних послуг є частиною зобов'язань України щодо виконання Європейської соціальної хартії, в якій зазначено, що кожна людина має право користуватися послугами соціальних служб. З метою забезпечення ефективного надання соціальних послуг країни, що приєдналися до цієї хартії, зобов'язуються сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвитку як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища; заохочувати окремих осіб та добровільні або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб.

Система надання соціальних послуг є багатогранною і складною. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» суб'єктами, що надають соціальні послуги можуть бути державні, комунальні, недержавні заклади і організації, фізичні особи [1]. Перелік соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 [3]. Важливою є відповідність соціальних послуг, що надаються клієнтам соціальних служб, затвердженим стандартам. Процес вироблення і затвердження відповідних норм та стандартів якості називається стандартизацією. Отже, стандартизацією в соціальній сфері є діяльність спрямована на досягнення оптимального ступеня упорядкування процесу надання соціальних послуг шляхом встановлення відповідних положень, норм і правил, які є обов'язковими для виконання. Таким чином, стандартизація встановлює єдині, найбільш раціональні для даного рівня розвитку соціальної сфери і відповідного економічного рівня вимоги до якості соціальних послуг. З одного боку стандартизація є позитивним явищем, оскільки суттєво знижує вірогідність надання неякісних соціальних послуг. З іншого боку, якщо стандарти вчасно не переглядаються з урахуванням економічних, політичних і соціальних досягнень, вони можуть гальмувати розвиток соціальної сфери.

Предметом стандартизації як науки є варіанти повторювальних ситуацій чи інформація по цих варіантах. Тому стандартизацію слід розглядати як одну із складових частин загальної науки з управління кібернетики (науки про системи і методи управління), як одного із методів переробки інформації з метою знаходження оптимального, обов'язкового рішення. На основі обробки великої кількості різних варіантів, рішення однієї й тієї ж повторюваної задачі за допомогою методів стандартизації виробляються обов'язкові оптимальні вимоги, норми, правила, що заносяться у стандарти чи інші нормативні документи.

Дуже важливим в галузі стандартизації є Закон України від 5 жовтня 2000 р. №2017-ІП «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [2]. Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються з метою: визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, визначених Конституцією України; визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації; визначення та обґрунтування розмірів видатків Державного бюджету

України та місцевих бюджетів, соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери.

На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальні розміри заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги. Державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку.

У законі дається система і класифікація соціальних нормативів, які за характером задоволення соціальних потреб поділяються на: нормативи проживання, нормативи забезпечення, нормативи доходу. За рівнем задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на: нормативи раціонального споживання, нормативи мінімального споживання, статистичні нормативи. Окремо виділяються державні соціальні нормативи у сферах соціального, житлово-комунального, транспортного обслуговування, охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури і спорту, побутового обслуговування, торгівлі, громадського харчування, а також соціальні гарантії забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів, порядок визначення їх розмірів.

В Україні в сфері надання соціальних послуг затверджені такі соціальні стандарти:

- Державний стандарт денного догляду, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 30.07.2013 № 452;
- Державний стандарт догляду вдома, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 30.11.2013 № 760;
- Державний стандарт надання притулку бездомним особам, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 13.08.2013 N 495;
- Державний стандарт паліативного догляду, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 29.01.2016 № 58;
- Державний стандарт соціальної адаптації, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 18.05.2015 № 514;
- Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 19.09.2013 № 596;
- Державний стандарт соціальної послуги консультування, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 02.07.2015 № 678;
- Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 30.12.2015 № 1261;
- Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності, затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 29.02.2016 № 198.

Використана література:

1. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 року № 2017-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 48. – С. 408.
2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>
3. Перелік соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати: затверджений наказом Міністерства соціальної політики України 03.09.2012 № 537 // Офіційний вісник України. – 2012. – №74 (8 жовт.).

Авторка статті:

Зоя Залібовська-Ільніцька,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЛЮ В СІМ'Ї: ЗАКОНОДАВЧА БАЗА УКРАЇНИ

В Україні щороку фіксується понад 100 тис. звернень за фактами насильства в сім'ї, з яких 90% надходить від жінок. Особливо вразливими до проявів насильства є сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах через низку проблем: безробіття, вживання психоактивних речовин, ВІЛ-інфекцію та інші соціально небезпечні захворювання тощо.

Причини та витоки насильства у кожному окремому випадку є різними і потребують вивчення фахівцями соціальної сфери. Необізнаність клієнтів, отримувачів соціальних послуг щодо змін у законодавчій базі збільшує ризики стати жертвою насилля.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» (2018) визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства. У Законі України «Про попередження насильства у сім'ї» (2001) розглядалися правові та організаційні основи попередження насильства у сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї.

Зробимо порівняльну характеристику окремих розділів і статей цих документів.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насиллю» (2018) розділ I «Загальні положення» стаття 1 пояснюється значення понять «дитина кривдник», «домашнє насильство», «запобігання домашньому насильству», «дитина, яка постраждала від домашнього насильства», «економічне насильство», «кривдник», «обмежувальний припис стосовно кривдника», «оцінка ризиків», «протидія домашньому насильству», «терміновий заборонний припис стосовно кривдника» та ін. Всього у статті 1 нараховується сімнадцять понять Варто зосередити увагу на зміст нововведених понять.

Дефініція «домашнє насильство» описується як «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь».

Поняття «запобігання домашньому насильству» тлумачиться як система заходів, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них

ґрунтуються», «протидія домашньому насильству» як «система заходів, спрямованих на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки».

Розділ II Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству стаття 16 наголошує на автоматизовану інформаційно-телекомунікаційна система, призначену для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, зміни, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, реалізації, передачі), знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про випадки домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Отже, детальне вивчення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2018) фахівцями соціальної сфери сприятиме підвищенню їх рівня комунікативної компетентності, допомагатиме мінімізувати складні життєві обставини клієнтів.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
2. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери: навчально-методичний посібник / Авт. кол.: Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Булах Л.В., Журавель Т.В. та ін. / За заг. ред. Бондаровська В.М., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. – К.: ТОВ «Видавничий дім «КАЛИТА». – 2014. – 282 с.
3. Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали / за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. – 284 с.
4. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В. М. та ін. ; за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. – 528 с.

Авторка статті:

Валентина Шевчук,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ

В умовах економічної кризи, політичної і соціальної нестабільності, радикальної соціально-культурної трансформації нашого суспільства постає проблема щодо необхідності розробки нових форм утримання та виховання дітей, які перебувають у особливо складних і дискомфортних умовах. Це стосується, зокрема, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

У контексті нашого дослідження проаналізуємо базові поняття: «діти-сироти», «діти, позбавлені батьківського піклування», «дитячий будинок сімейного типу». Термін «сирота» має певні відмінності в історичній та сучасній трактовці. Історично втрату батьків дитиною пов'язували лише з їх смертю. Тому сиротою вважалась дитина або неповнолітній у якого помер один або обоє з батьків. Саме в такому значенні термін до цього часу подається в тлумачних словниках. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» наводиться таке значення слова «сирота»: «Дитина, підліток, що втратили батька й матір або одного з них» [2]. Проте, на сьогодні поняття втрати батьків дитиною розглядають ширше: з одного боку, традиційно, як смерть батьків, та, з іншого, як зазначено в словнику-довіднику для соціальних педагогів та соціальних працівників – як дитина, яка не може з певних причин чи за власних інтересів залишатися в сімейному оточенні й потребує захисту та допомоги з боку держави [3]. Саме за цим принципом розрізняють дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування.

Розглянемо сутність цих двох понять. Так, поняття «діти-сироти» визначено на законодавчому рівні. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» дає таке означення: «дитина-сирота - дитина, в якій померли чи загинули батьки» [2]. У ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» зазначено, що дитина-сирота – дитина, у якій померли чи загинули батьки [1].

Юридичне визначення соціальної категорії «діти, позбавлені батьківського піклування» подано у Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», який визначає поняття «діти, позбавлені батьківського піклування» як - діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства та ін. [2].

У малій енциклопедії «Соціальна педагогіка» визначено, що діти, позбавлені батьківського піклування – це діти, батьки яких: позбавлені батьківських прав; дітей відібрано без позбавлення батьківських прав; визнані відсутніми безвісті» визнані недієздатними; оголошені померлими»; відбувають покарання в місцях позбавлення волі; перебувають під вартою під час слідства; розшукуються органами внутрішніх справ

у зв'язку з ухилянням від сплати аліментів і відсутністю відомостей про їхнє місцезнаходження; через тривалу хворобу не мають змоги виконувати батьківські обов'язки; підкинуті діти; діти, батьки яких невідомі; безпритульні діти [3].

Зміст поняття «дитячий будинок сімейного типу» розкрито в Положенні про дитячий будинок сімейного типу, а саме: «дитячий будинок сімейного типу» (ДБСТ) – окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [3].

Так, А.Й. Капська вважає, що дитячий будинок сімейного типу – це окрема сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи (батьки-вихователі), які беруть на виховання та спільне проживання не менш як п'ять дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [2].

Отже, дитячий будинок сімейного типу як інститут виховання дітей-сиріт є не дитячим закладом особливого типу, тобто дитячим будинком, а є багатодітною сім'єю, що забезпечує вихованцям сімейне оточення та виховання. Виховний потенціал дитячого будинку сімейного типу, як форми сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, має об'єктивні переваги перед іншими соціальними інститутами.

Використана література:

1. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: навч.-метод. посібник: У 2-х кн. / Бевз Г.М., Боришевський М.Й., Тарусова Л.І. та ін. – К.: Міленіум, 2005. - 286 с.
2. Дубровина И. В., Лисина М. И. Особенности психического развития в семье и домах ребенка // Возрастные особенности психического развития детей. – Москва, 1982. – С.192-198.
3. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» № 2342-IV від 13 січня 2005 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.

Авторка статті:

Марина Шрубович,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Олена Остапчук,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ВИЙШЛИ НА ПЕНСІЮ ЗА ВІКОМ

На сьогоднішній день люди похилого віку є важливим елементом соціальної структури українського суспільства, оскільки їх поведінка, соціальні установи, економічне становище, а також темпи збільшення чисельності представників цієї соціально-вікової групи впливають на соціальні, економічні та політичні процеси в суспільстві, на взаємодію різних соціальних інститутів і життєдіяльність суспільства в цілому. Тому вивчення даної групи залишається актуальним і затребуваним у сучасній науці.

Старість є динамічним процесом, який пов'язаний із різними змінами умов життя, наприклад, такими, як втрата загальновідомого становища і статусу, пов'язаного з раніше виконуваною роботою, зміна фізичних можливостей, погіршення економічних умов життя, зміна функцій в сім'ї тощо. При цьому закінчення основної професійної діяльності у більшості людей викликає радикальні зміни стилю життя. Позитивні ж аспекти виходу на пенсію проявляються в наявності більшої кількості вільного часу, в можливості вільно займатися улюбленою справою, відпочивати. Внаслідок цього повністю перебудовується поведінка людини, змінюються її стосунки з оточуючими людьми, переосмислюються цінності, ставлення до дійсності [1, с.62].

З виходом на пенсію змінюється спосіб життя людини, система цінностей зміщується з активної сфери в пасивну, звужується коло спілкування і потреб. І як наслідок знижується рівень соціальної адаптації людини. Проблеми осіб похилого віку до останнього часу були маловивченими в нашій країні, а особливо проблеми адаптації. Соціальна адаптація є важливим показником успішності взаємодії людини, соціальної групи з кардинально змінюваним соціальним середовищем і основною умовою завершення трансформації. З погляду вчених, адаптація є безупинним процесом активного пристосування людини до мінливих умов соціального середовища. Ефективність адаптації багато в чому залежить від того, наскільки особистість сприймає себе та свої соціальні зв'язки [2, с. 120].

Особливості соціальної адаптації пенсіонерів обумовлені тим, що вони змушені одночасно пристосовуватися до вікових змін на мікрорівні, до соціальних змін на рівні малої групи і змін на рівні всього суспільства [3, с. 57]. Люди, які вийшли на пенсію здебільшого стикаються з такими проблемами, як самотність, ізолюваність від усіх рідних, друзів та знайомих, погіршення здоров'я, низьке матеріальне забезпечення. Це все породжує низку наслідків, які впливають на процес соціальної адаптації. У людей виникає низький рівень соціальної мобільності, пенсіонери проводять час вдома і не інтегруються в суспільство, все менше спілкуються з родичами, з часом коло спілкування дуже звужується. Коли людина виходить на пенсію, в неї з'являється багато вільного часу, і зазвичай, цей час витрачається на пасивне дозвілля (перегляд телебачення, слухання радіо, читання книг).

В Україні люди похилого віку мають низький рівень життя, їх базові потреби не задовольняються належним чином, у результаті чого вони не здатні повноцінно функціонувати в соціумі. Такий процес, як зниження рівня комунікації з іншими людьми породжує втрату сімейних зв'язків, самотність, відчуження від суспільства, замкнутість тощо.

Пенсіонери, які мають проблеми із соціальною адаптацією, часто занурюються в себе та свої проблеми та відкидають будь-які можливості покращення соціальної адаптації. Зазвичай, це призводить до депресії, відбувається втрата інтересу до життя, людина не хоче думати про майбутнє, вона просто «пливе за течією». Пенсіонери вважають себе непотрібними для інших, вони відчують амбівалентність щодо свого статусу. «Неважливо, що я роблю», може бути радісним або жорстоким виразом [4].

Можна виокремити ще одну важливу проблему, а саме те, що люди в цьому віці втрачають своїх рідних, друзів, знайомих тощо. Це великою мірою впливає на їх фізичний та душевний стан. Вони можуть самі тяжко захворіти після відходу з життя близького родича або друга.

Вихід на пенсію – велика зміна для людини. Ця зміна на кожну людину впливає по-різному і призводить до різноманітних наслідків, основними з яких є проблеми соціальної адаптації.

Використана література:

1. Молевич Е. Ф. К анализу сущности и формы социальной старости / Е. Ф. Молевич // Социс. – 2001. – №4. – С.62
2. Сокорева И. Е. Проблемы пожилого пациента: взгляд менеджера сестринского дела // Клиническая геронтология. – 2005. – №9. – С.120 – 121.
3. Щанина Е. В. Факторы социальной активности старшего поколения / Е. В. Щанина // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Общественные науки. – 2009. – № 2 (10). – С. 57– 61.
4. Kaplan Daniel B. Effects of Life Transitions on the Elderly [Електронний ресурс] / Daniel B. Kaplan. – Adelphi: Network working paper. – Режим доступу : <https://www.msdmanuals.com/home/older-people's-health-issues/social-issues-affecting-older-people/effects-of-life-transitions-on-older-people>

Авторка статті:

Вероніка Левченко,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Зоя Залібовська-Ільніцька,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ

Збільшення кількості неповних сімей є фактом, розповсюдженим по всьому світу. На сьогоднішній день розпадається кожен другий шлюб, все більше жінок народжують дітей без чоловіка. Виховання дитини, безумовно, велика відповідальність. Слід зауважити, що більшість одиноких матерів можна віднести до категорії осіб, які потребують матеріальної допомоги.

Контингент одиноких матерів – це особливий прошарок населення, найбільш схильний до психологічних стресів і тому найбільшою мірою потребує психологічної підтримки. Вивчення соціальних і особистісних можливостей одиноких матерів в нормалізації їх життєдіяльності в умовах адресної соціальної допомоги набуває в даний час все більшу актуальність.

Проблеми материнства, зокрема одиноких матерів, досліджувалися в роботах Е. Бадинтер, Е. Бопцовой, К. Бонне, В. Брутмана, О. Ворошниной, Р. Мухамедрахимова, В. Рамих, М. Радіонової та ін. Подібними за тематикою є дослідження стратегій виживання одиноких батьків і матерів в умовах перехідної економіки [8, 10, 13]. Натомість, у країнах Західної Європи проводяться численні дослідження особливостей політики, спрямованої на підтримку монобатьківських сімей у межах загальної сімейної політики, політики зайнятості, політики подолання бідності [13, 14].

Незважаючи на те, що неповні сім'ї більш уразливі в соціальному і психологічному відношенні, дорослим і дітям вдається досить успішно справлятися з проблемними ситуаціями, що стають на їх шляху. І тут важливо, наскільки глибоко і вірно бачиться проблема, адже від цього залежать способи її вирішення. Розглянемо основні соціально-психологічні проблеми, що виникають у одиноких матерів [14].

Проблема перша – це неоднозначна реакція оточуючих і близьких людей на вагітність незаміжньої жінки. Хоча поняття "неповна сім'я" давно вже не носить негативного емоційного забарвлення, специфіка вітчизняного менталітету передбачає, що у дитини в обов'язковому порядку повинні бути і тато і мама. А якщо з якихось причин тато відсутній, люди поспішають навісити на мати ярлики.

Проблема друга – самотність. Це основна проблема, яку належить вирішити одинокій матері. Як правило, необхідну психологічну та емоційну підтримку вагітним дружинам роблять чоловіки. А одиноким матерям не з ким розділити турботи, тривоги і радості. Чудово, якщо вона може отримати підтримку, схвалення і турботу близьких (батьків, родичів, друзів), або знайде нових знайомих, познайомитися з іншими майбутніми матерями. Це можна зробити, наприклад, на курсах з підготовки до пологів, у жіночій консультації, на форумах для майбутніх матерів в Інтернеті.

Проблема третя – ставлення до батька дитини. Якщо майбутня мати зберігає про нього неприємні спогади, вона ризикує перенести на дитини почуття гіркоти,

невдоволення, невдачі. Дуже важливо, щоб мати спробувала відокремити дитину від такого негативного враження.

Проблема четверта – матеріальна. Ймовірно, самотній жінці, яка чекає дитину, доведеться випробувати певні тимчасові матеріальні труднощі. Якщо на крок народити дитину без чоловіка жінка йде цілком усвідомлено, так само свідомо їй слід підійти до організації матеріального становища своєї родини. Часто жінки, які мають добре оплачувану роботу, досить швидко повертаються до неї після пологів, скориставшись послугами або няні або бабусі. Як показує практика, самотні матері найчастіше є професійно успішними, що дозволяє їм забезпечити достатньо високий матеріальний рівень сім'ї.

Стосовно соціального захисту в Україні, Конституція України гарантує правовий захист, матеріальну і моральну підтримку материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям (стаття 24 Конституції України). Слід зауважити, що більшість самотніх матерів можна віднести до категорії осіб, які потребують матеріальної допомоги. І це очевидно, оскільки дохід неповної сім'ї складає лише заробітна плата матері. Законодавством України передбачені пільги й різні гарантії для самотніх матерів, однак деякі жінки втрачає, якщо вступає в шлюб. Проте поняття «самотня мати» визначається чинним законодавством України по-різному й застосовується залежно від того, на які правовідносини поширюється [2].

Здійснивши дослідження, ми мали на меті з'ясувати висунуту нами гіпотезу про те, що психологічний стан самотніх матерів напряму залежить від рівня задоволеності системою соціального захисту. В результаті чого, нами була розроблена анкета, спрямована визначення особливостей соціального захисту самотніх матерів, та використана методика дослідження самостворення Р.С. Пантелєєва, для вивчення психологічного стану самотніх жінок, зокрема виявлення структури самостворення особистості, в результаті здійснюваної системи соціального захисту.

У дослідженні взяли участь 30 матерів віком від 21 до 45 років, що самостійно виховують своїх дітей. Вони всі в минулому були заміжні, але через ті чи інші причини розлучилися.

В ході дослідження було визначено, що більшість матерів-одиначок мають досить розвинену рефлексію на глибинне розуміння себе, таких 60% осіб, ще 20% самотніх матерів мають певні труднощі у відкритості перед іншими і перед самими собою та 20% опитаних мають високу виражену захисну поведінку особистості.

Більшості жінок (53%) переживає мотив успіху, 20% матерям властиво в звичних для себе ситуаціях зберігає працездатність, впевненість в собі, орієнтацію на успіх починань. З несподіваною появою труднощів впевненість в собі знижується, нарастають тривога, занепокоєння. І 27% самотніх матерів мають низький рівень самовпевненості.

Також ми з'ясували, що більшість самотніх матерів розкривають особливості ставлення до свого "Я" в залежності від ступеня адаптованості в ситуації. 17% жінок вважають, що основним джерелом розвитку своєї особистості, регулятором досягнень і успіхів є вони самі. І 20% (осіб) – мають ослаблений механізми саморегуляції.

67% одиноких матерів, вважають себе прийнятими оточуючими людьми, 20% жінок мають виборче сприйняття ставлення оточуючих до себе та 13% мають низькі показники прийняття.

67% опитуваних жінок мають високі показники самоцінності, 20% (осіб) мають середні значення, що відображають вибіркове ставлення до себе. Такі люди схильні високо оцінювати ряд своїх якостей, визнавати їх унікальність. І 13% опитуваних мають низькі значення, за даною шкалою, що може говорити про глибокі сумніви людини в унікальності своєї особистості, недооцінки свого духовного "Я".

Досліджуючи судження про вираженість почуття симпатії до себе, згоди зі своїми внутрішніми спонуканнями, прийняття себе таким, який є, незважаючи на недоліки і слабкості, ми з'ясували, що переважна більшість одиноких мам здатні сприймати всі сторони свого «Я», 20% (осіб) мають середні показники за даною шкалою і 13% одиноких матерів негативно сприймають себе.

Стосовно наявності внутрішніх конфліктів, сумнівів, незгоди з собою, вираженість тенденцій до самокопання і рефлексії, ми визначили, що 10% досліджуваних мають переважаючий негативний фон ставлення до себе. 20% опитаних характеризуються середніми показниками, за даною шкалою та 70% мають низький рівень внутрішньої конфліктності.

Вивчаючи вираженість негативних емоцій на адресу свого "Я" у одиноких матерів, ми отримали з'ясували, що 10% опитаних жінок мають високий рівень самозвинувачення, 60% (осіб) володіють вибіркочним ставленням до себе. Звинувачення себе за ті чи інші вчинки і дії поєднується з виразом гніву, досади на адресу оточуючих. І 30% одиноких матерів виявляють тенденцію до заперечення власної провини в конфліктних ситуаціях. Захист власного "Я" здійснюється шляхом звинувачення переважно інших, перенесенням відповідальності на оточуючих за усунення бар'єрів на шляху до досягнення мети.

Провівши анкетне опитування з одинокими матерями, спрямоване на визначення системи соціального захисту одиноких матерів, ми з'ясували, що більшість жінок не задоволені системою соціального захисту в Україні.

Отже, підводячи висновки з проведеної нами роботи можемо сказати, що не залежно від того чи задоволені одинокі матері чи не задоволені рівнем соціальної захищеності на державному рівні, більшість із них мають досить розвинену рефлексію на глибинне розуміння себе, їм властиво в звичних для себе ситуаціях зберігає працездатність, впевненість в собі, орієнтацію на успіх починань. Вони вважають себе прийнятими оточуючими людьми, мають високі показники самоцінності, одинокі матері мають низький рівень внутрішньої конфліктності. Отримані результати в ході дослідження, спростовують висунуту нами гіпотезу стосовно того, що психологічний стан одиноких матерів напряму залежить від рівня задоволеності системою соціального захисту.

Використана література:

1. Варга А. Я. Структура и типы родительского отношения: дис. ... канд. психол. наук. – М., 1996.
2. Васильченко О. А. Організація соціального захисту неповної сім'ї: теоретичний і практичний аспекти / О. А. Васильченко // Грані. – 2013. – № 11. – С. 74-79.

3. Григорьева Е. Дети после развода // Семья и школа. – 1995. – № 5.
4. Данилова С. С. Одинокое материнство в общественном мнении // СОЦИС. – 2009. – №5.
5. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII, редакція від 01.01.2016 [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2811-12>
6. Зверєва І. Д. Соціальна робота в Україні: Навч. посібник / Зверєва І. Д., Безпалько О. В., Марченко С. Я. – К.: Наук. світ, 2003. – 233 с.
7. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII, редакція від 01.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
8. Милюкова Е. В. Формирование когнитивного, эмоционального, поведенческого компонентов родительской любви: автореф. дис. ... канд. психол. наук. – Екатеринбург, 2004.
9. Мягкова М. А. Основные направления изучения материнства в отечественной психологии / М.А. Мягкова // Актуальные вопросы современной психологии: материалы междунар. науч. конф. / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. – Челябинск, 2011. – С. 69 – 72.
10. Неполная семья как объект дифференцированной социальной защиты / Н. А. Гартман, В. Ф. Иванова, В. Н. Козлов и др.; Под общ. ред.: д. филос. н., проф. Б. С. Павлова и к. филос. н. В. Ф. Ивановой. – Екатеринбург: Ин-т экономики, 1999. – 465 с.
11. Одинокая мать и ее ребенок // Энциклопедия молодой женщины. – М., 1998. – 126 с.
12. Целуйко В. М. Неполная семья. – Волгоград, 2000г. – 408 с.
13. Щукина А. Г. Психосоциальные основы формирования материнства на современном этапе // Мир психологии. – 2005. – №2.
14. Юрченко І. В. Функціонально неповна сім'я: характерні риси та проблеми / І. В. Юрченко // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВЦВ ЦІТ, 2008. – Вип. 13. – Ч. 2. – С. 207 – 216.

Авторка статті:

Надія Поліщук,

студентка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Ольга Ілліна,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Процес інформатизації суспільства характеризується стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і їх застосовуванням в усіх сферах життєдіяльності людини. В Україні відбувається інтенсивна інформатизація більшості сфер людського життя та діяльності, а це є запорукою того, що новітні інформаційні технології невдовзі стануть визначальними чинниками соціально-економічного й інтелектуально-духовного розвитку українського соціуму.

Актуальними є визначення напрямів використання ІКТ у професійній діяльності соціальних працівників та створення єдиного інформаційного простору соціальної сфери.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження ІКТ в усі сфери суспільного життя створюють принципово нові можливості для соціальної роботи. В інформаційному суспільстві робота у соціальній сфері потребує знань та вмінь ефективного пошуку, накопичення, опрацювання, зберігання, подання, передавання даних за допомогою комп'ютерів та комп'ютерних мереж. Доступність засобів ІКТ, підвищення рівня інформаційної культури населення, розуміння можливості й необхідності застосування інформаційних технологій сприяють інформатизації соціальної сфери.

ІКТ-компетентність соціального працівника – це здатність особистості використовувати інформаційні і комп'ютерні технології для задоволення власних потреб та вирішення суспільно значущих, зокрема професійних завдань. Виділяють взаємопов'язані та взаємообумовлені компоненти зазначеної компетентності: базовий і професійний. Базовий компонент ІКТ-компетентності соціального працівника передбачає комплекс знань, умінь та навичок застосування програм загального призначення, необхідний для розв'язання власних і суспільних завдань.

Професійна діяльність соціального працівника досить різноманітна і багатоаспектна. Розуміння можливостей застосування ІКТ соціальними працівниками у професійній діяльності сприятиме підвищенню мотивації та формуванню готовності до використання інформаційних і комп'ютерних технологій. Основною метою інформаційних технологій у практиці соціальної роботи є, на думку Є.І. Холостової, забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів у випадках: надання допомоги особам, які опинилися у складній життєвій ситуації; поширення у суспільстві знань і формування навичок із профілактики соціально небезпечного становища та самопомоги і взаємодопомоги; забезпечення реалізації прав та свобод;

Аспектами використання ІКТ у соціальній роботі є ведення та обробка документації; електронного документообміну; виконання повсякденних завдань планування; підтримка і консультування осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації засобами електронної пошти. Доречним є застосовування ІКТ соціальними працівниками для здійснення діагностичної, прогностичної, інформаційної, правозахисної, організаційної,

профілактичної, комунікативної функцій професійної діяльності. Ці завдання вимагають умінь і впевненого володіння стандартними офісними програмами, електронними таблицями, базами даних, глобальними мережами.

Наразі комп'ютер стає обов'язковим атрибутом як для соціальних працівників, так і клієнтів соціальної роботи. Розуміння можливостей використання ІКТ у фаховій діяльності, високий рівень ІКТ-компетентності та готовність соціальних працівників до застосування інформаційних технологій у розв'язанні професійних завдань поліпшить якість і підвищить ефективність професійної діяльності, сприятиме соціальному розвитку інформаційного суспільства.

Доцільною є організація семінарів підвищення комп'ютерної грамотності та використання електронних платежів. Також, слід відмітити особливу важливість використання ІКТ соціальними працівниками для профілактичної роботи з метою популяризації здорового способу життя серед дітей та молоді та при організації культурно-дозвілєвої діяльності.

Використана література:

1. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / [за заг. редакц. Бандурки О. М.] : монографія. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
2. Дітковська Л. А. Інформаційно-комунікаційні технології у фаховій підготовці соціальних працівників / Л. А. Дітковська // Зб. наук. праць Хмельницького ін-ту соц. технол. Ун-ту «Україна». – Хмельницький : ХІСТ, 2013. – № 7. – С. 78 – 81
3. Гасумова С. Е. Информатизация социальной работы: российский и зарубежный опыт // Ученые записки Санкт-Петербургского гос. ин-та психологии и соц. работы.) – Санкт-Петербург, 2011. – №1(15) – С. 15 – 22.
4. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Дубов Д. В., Ожеван М. А., Гнатюк С. Л. – К., НІСД, 2010. – 29 с.
5. Правовое обеспечение социальной работы: учебник для бакалавров / [под ред. Е. И. Холостовой, О. Г. Прохоровой]. – М : «Дашков и К°», 2013. – 256 с.

Авторка статті:

Марина Май-Маєвська,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Науковий керівник:

Сергій Котловий,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач кафедри соціальних технологій

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦСССДМ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Соціальна робота повинна бути гнучкою й реагувати на появу нових вразливих груп, нових потреб або суспільних викликів. На сьогоднішній день такою вразливою категорією є внутрішньо переміщені особи, появу яких спричинили збройний конфлікт на Сході України та анексія Криму. Масове поширення ВПО є своєрідним викликом для соціальної роботи нашої країни, яка сама по собі є відносно новим різновидом фахової діяльності, оскільки соціальні працівники не мали ні досвіду роботи з ВПО, ні методологічного інструментарію для роботи з такою групою клієнтів. Таким чином, вони отримали своєрідний виклик для себе як професіоналів та для соціальної роботи як професії та наукової дисципліни в Україні.

Вивченню проблем внутрішньо переміщених осіб присвячено роботи І. Войналович, О. Балакіревої, Т. Семігіної, Ю. Пелісьє тощо, які розкривають теоретичні основи та напрями роботи соціальних служб з даною категорією.

Мета статті полягає у тому, щоб визначити ключові характеристики діяльності соціальної служби з ВПО, проаналізувавши основні соціальні проблеми переміщених осіб, напрями та стратегії соціальної роботи з цією вразливою групою.

Внутрішньо переміщені особи – це окремі особи, чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання або місця постійного проживання в результаті або, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих, техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаних державних кордонів [4].

Внутрішньо переміщені особи є вразливою групою населення, оскільки їхнє становище характеризується наявністю множинних потреб, які спричинені переміщенням, високим рівнем дискримінації, втратою значних економічних можливостей. Ослаблення соціальних та сімейних структур, переривання освіти, можлива втрата культурної самобутності ВПО призводить до їх соціального виключення. Беручи до уваги зазначені вище фактори, ВПО як вразлива група населення потребують фахової підтримки та є новими адресатами соціальної роботи в Україні [3].

Таким людям сьогодні надаються медичні, юридичні, адміністративні, соціально-психологічні послуги, що мають на меті адаптацію внутрішньо переміщених осіб та забезпечення їхньої оптимальної життєдіяльності. Разом із тим, відбувається прийняття нових нормативно-правових документів, утворюються нові організації з надання допомоги та підтримки внутрішньо переміщеним особам, створюються нові робочі місця, відбувається перекваліфікація кадрів (як людей, які шукають роботу, так і тих, хто надає нові послуги), розвивається волонтерський рух та благодійна допомога тощо. Фактично здійснюється інституціоналізація соціальної реабілітації внутрішньо переміщених осіб в Україні [4].

Діяльність центру соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді з цією категорією населення є складовою професійної соціальної роботи, спрямованої на вирішення основних проблем, які виникають у зв'язку зі зміною соціального та культурного середовища, а також труднощами соціального, психологічного, економічного, освітнього характеру, які потребують негайного вирішення [4].

У роботі з ВПО соціальні працівники можуть застосовувати різні стратегії втручання. За тривалістю їх можна умовно поділити на: короткострокові (кризове втручання); довгострокові, орієнтовані на системно-екологічну модель соціальної роботи.

У кризовому втручанні доцільно використовувати такі техніки підтримки: надання інформації та інструкцій (куди звертатися, де і яку допомогу можна отримати; як використовувати техніки відновлення тощо); використання малюнків, буклетів та інших засобів комунікації; вербалізація емоційних станів; допомога клієнтові у визначенні можливих дій та стратегій поведінки; постійний перегляд процесу роботи. Варто зауважити, що при використанні кризового втручання соціальний працівник не впливає на саму кризу чи психотравмуючу подію, а працює лише з її наслідками.

Довгострокові стратегії втручання виходять із того, що допомога ВПО має бути багаторівневою (індивідуальна допомога, зв'язок з громадою і представництво інтересів, участь у колективних політичних діях) та орієнтованою на відновлення зв'язків між людиною і соціальними системами, побудову місцевих систем підтримки, залучення ресурсів громади, зокрема волонтерів [2, с. 66-67].

Робота соціальної служби з внутрішньо переміщеними особами повинна здійснюватися за різними напрямками відповідно до проблем, які виникають у ВПО внаслідок зміни соціального та культурного середовища життєдіяльності [1].

Основні напрямками практичної роботи з ВПО такі: соціальний, соціально-психологічний, соціально-педагогічний, соціально-правовий.

Соціальний напрям передбачає взаємодію з різними відомствами і включає: проведення соціальних консультацій, заходів щодо соціальної реабілітації в стаціонарних і нестаціонарних умовах; виявлення осіб, які першочергово потребують соціальної допомоги; соціальну діагностику; допомогу ВПО в отриманні пенсій та інших виплат, сприяння в отриманні гуртожитків, тимчасового житла або придбанні власного, влаштування в дитячі садки та будинки-інтернати, організацію культурно-дозвільної роботи.

Соціально-психологічний напрям передбачає взаємодію з органами освіти та охорони здоров'я, зокрема: психологічне консультування; психологічну корекцію і допомогу в соціальній адаптації; психологічну допомогу в гострих кризових ситуаціях і умовах посттравматичного стресу; психопрофілактику стресу; проведення психологічних тренінгів.

Соціально-педагогічний напрям реалізується спільно з органами освіти, охорони здоров'я та правопорядку і передбачає: просвіту з питань сім'ї та виховання дітей; соціально-педагогічну роботу з дітьми та підлітками, контроль за отриманням освіти дітьми та підлітками з родин ВПО; професійне консультування та сприяння отриманню професійної освіти.

Соціально-правовий напрям зумовлений необхідністю захисту прав ВПО і реалізується разом із судовими та правоохоронними органами. [4, с. 203 - 204]

Отже, проблема ВПО порушує соціальну екологію людини, зумовлює депривацію, соціальне виключення, посилює ризики насильства тощо. Відтак діяльність соціальних служб з даною категорією повинна спрямовуватися на подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення трудового потенціалу, відновлення соціально-культурних та суспільних зв'язків.

Використана література:

1. Балакірєва О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб [Електронний ресурс] / О. Балакірєва // Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування : мат. круглого столу (9 липня 2014 р.). – Режим доступу : <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html>
2. Семигіна Т. В. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб / Т. В. Семигіна, Н. Є. Гусак, С. О. Трухан // Український соціум. – 2015. – Вип. 2 (53). – С. 65–71.
3. Семигіна Т. В. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами / Т. В. Семигіна, Н. Є. Гусак, С. О. Трухан // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – 2014. – Вип.2 (22) – С. 161–167.
4. Песільє Ю. Сутність і специфіка соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами / Ю. Песільє // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки. – 2016. – Вип. 1 (52). – С.202–205.

Авторка статті:

Юлія Вонсович,
магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ОСНОВНІ ФОРМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ВРАЗЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

Останнім часом в Україні у різних сферах життя та освітнього процесу відбуваються кардинальні та стрімкі зміни, що призводять до підвищення інтересу працівників соціальної сфери до проблеми соціального обслуговування вразливих категорій. Соціальне обслуговування є важливим напрямом соціальної політики багатьох країн світу, у тому числі й України.

Питання соціального обслуговування є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали багатьох вітчизняних та закордонних дослідників до переосмислення даної проблеми. На сьогодні, проблема соціального обслуговування дітей та молоді вразливих категорій залишається в центрі постійного наукового інтересу багатьох українських та закордонних науковців. Серед цих науковців: М.О. Буянова, І.Ф. Гнибіденко, Е.М. Лібанова, О.А. Палій, О.М. Потопахіна, С.Б. Приходько, А.В. Сіленко, А.В. Скуратівський, Н.М. Хуторян, Ю.М. Щотова та інші. Ключові поняття і специфіку соціального обслуговування розглядали такі науковці, як: П.І. Гайдуцький, С.А. Косянчук, О.В. Курбан, К.С. Міщенко, Т.В. Семигіна. Також основні форми соціального обслуговування дітей та молоді вивчають у своїх наукових працях такі науковці, як: М.Л. Захаров, Є.Г. Тучкова, П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, М.В. Філіппова та інші.

У соціально-педагогічній літературі існують різноманітні погляди щодо тлумачення категорії соціального обслуговування. Так, на думку Л.Т. Тютті та І.Б. Іванової, соціальне обслуговування виступає як один з напрямів соціальної роботи і організаційної форми цього виду соціальної діяльності, яка розглядається як система певних способів соціальної гуманістичної діяльності, спрямованої на адаптацію та соціальну реабілітацію молоді [5, с. 245].

Актуальним є підхід Б. Сташкова, який визначає соціальне обслуговування як діяльність соціальних служб із надання безкоштовно чи на пільгових умовах соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги з метою подолання або пом'якшення обставин, які порушують життєдіяльність особи. Науковець зазначає на тому, що об'єктами соціального обслуговування, зазвичай, виступають люди похилого віку, безробітня молодь, сім'ї з дітьми та інші категорії населення [4, с. 77].

О.Г. Карпенко зазначає, що соціальне обслуговування є частиною загальної системи соціальної безпеки населення і здійснюється різноманітними соціальними службами. Поняття «соціальне обслуговування» вона розглядає як комплекс державних заходів щодо надання соціальної допомоги та підтримки громадянам, який сприяє збереженню їх соціального здоров'я та подоланню кризових ситуацій, розвитку самозабезпечення і самодопомоги [2, с. 155].

Дослідниця виділила основні ознаки, які властиві системі соціального обслуговування молоді в Україні:

- соціальне обслуговування встановлюється відповідно до норм законів держави;
- соціальне обслуговування завжди гарантується державою;
- соціальне обслуговування може призначатись молодим людям, які знаходяться у складній життєвій ситуації і не можуть самотійно її подолати;
- головною метою соціального обслуговування є сприяння молоді у здійсненні її повноцінного життя;
- соціальне обслуговування може здійснюється як в матеріальній формі, так і у формі соціально-медичних, соціально-побутових, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг та матеріальної допомоги, проведення соціальної адаптації та реабілітації молоді в Україні [2, с. 153].

Варто зазначити, що І.В. Григор'єв виділив основні форми соціального обслуговування молоді вразливих категорій:

- соціально-психологічна експертиза. Вона спрямована на визначення проблем і кризових станів різних категорій молоді, на оцінку психолого-педагогічних технологій щодо корекції розвитку особистості;
- консультативно-медична робота, яка налічує комплекс заходів щодо інформаційного та медичного обслуговування молоді, створення позитивно спрямованої програми життєдіяльності особи;
- соціальна просвіта, яка передбачає підвищення загальнокультурного рівня розвитку різних категорій молоді, умови зачислення її у соціальне життя, опанування його цінностей;
- психолого-педагогічна корекція, основним завданням якої є здійснення заходів щодо попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі, формування адекватної соціально значущої діяльності [1, с. 124].

Таким чином, соціальне обслуговування молоді вразливих категорій є досить складним процесом соціальної структури. Законом України «Про соціальні послуги» встановлено основні форми соціального обслуговування:

1. за місцем проживання (вдома);
2. напівстаціонарне обслуговування (за місцем проживання молоді);
3. у стаціонарних установах та закладах; у реабілітаційних установах;
4. в установах та закладах денного перебування;
5. в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;
6. у територіальних центрах надання соціальних послуг або в інших закладах соціального догляду.

Відповідно до цього Закону молодь, що перебуває у складних життєвих обставинах, може отримувати такі види соціальних послуг, як: соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні та послуги з працевлаштування [3].

І. В. Григор'єв у своїй науковій праці «Право соціального забезпечення» зазначає, що окрім основних форм соціального обслуговування молоді, існують додаткові (окремі) форми соціального обслуговування. До таких форм науковець відносить: матеріальну

допомогу, надання тимчасового притулку, консультативну допомогу та надання реабілітаційних послуг. Окрім цього, І. Григор'єв наголошує на інноваційній формі надання соціальних послуг молоді, а саме: надання соціальних послуг молоді в електронній формі [1, с. 127].

Отже, з урахуванням виділених раніше ознак та форм, соціальне обслуговування можна тлумачити як окремий вид соціальної підтримки, який являє собою діяльність різноманітних соціальних служб з надання соціально-медичних, соціально-побутових, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг і матеріальної допомоги, а також проведення соціальної адаптації та реабілітації молоді, які перебуває у складних життєвих обставинах.

Використана література:

1. Григор'єв І. В. Право соціального забезпечення: навчальний посібник [для прикладного бакалаврату] / І.В. Григор'єв. – М.: Юрайт, 2015. – 653 с.
2. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота»: навчально-методичний посібник. – К.: «Видавничий дім «Слово»», 2011. – 248 с.
3. Про соціальні послуги: Закон України від 26 січня 2016 року № 936-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – с. 358.
4. Сташків Б.І. Соціальне обслуговування у системі соціального забезпечення: правові питання / Б.І. Сташків // Право України. – 2005. – № 1. – С. 76 – 79.
5. Тюття Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Л.Т. Тюття, І. Б. Іванова. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.

Авторка статті:

Дар'я Боброва,

магістрантка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДБСТ

Ознакою сучасної соціальної політики в Україні в галузі дитинства є наближення чинної системи опіки над дітьми до потреб дитини і створення нових соціальних інститутів, покликаних найкращим чином реалізовувати права й інтереси дітей. Одним із основних напрямів у цій сфері є забезпечення виключно сімейних форм виховання для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і відмова від поширеної понині практики передачі таких дітей на виховання до державних закладів. Дитячий будинок сімейного типу є найефективнішою формою переходу від державних до сімейних форм улаштування дитини, оскільки, по-перше, до соціального інституту можна влаштувати на виховання максимальну (порівняно з іншими формами сімейної опіки) кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (до 10), по-друге, ДБСТ є багатодітною сім'єю з притаманними їй функціями, законами розвитку, особливостями. Нині функціонування ДБСТ задекларовано на законодавчому рівні, де визначено, що обов'язковою умовою його життєдіяльності є соціальний супровід. Це відображено в таких нормативно-правових документах: Положенні про дитячий будинок сімейного типу, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України № 564 від 26.04.2002; Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» № 2342-IV від 13.01.2005; Наказі Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» № 966/16982 від 16.10.2009 [2, с. 98]. Означена тема не залишилася й поза увагою науковців. Вивчення цього питання перебуває в колі наукових інтересів таких учених, як В. Ослон, А. Машкаринець-Бутко, А. Холмогорова,; чимале теоретичне й практичне значення для розвитку й становлення в Україні інституту прийомних сімей, дитячих будинків сімейного виховання (ДБСТ) мають роботи Г. Бевз, Л. Волинець, Н. Комарової, А. Капської, І. Пеші, І. Трубавіної. Метою статті є розкриття сутності та аналізу змісту організації соціального супроводу ДБСТ. Дитячий будинок сімейного типу – це сім'я, яка створюється за бажанням подружжя або окремої особи (батьки вихователі), які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [1, с. 78]. Головною метою створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ) є забезпечення та створення належних умов для виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальний супровід ДБСТ – це вид соціальної діяльності, що передбачає надання спеціалістом (або групою спеціалістів) центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у співпраці з іншими фахівцями комплексу юридичних, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних, інформаційних послуг, спрямованих на забезпечення належних умов функціонування ДБСТ. Соціальний супровід є формою державної підтримки сім'ї в інтересах дитини. Його здійснює ЦСССДМ за місцем

проживання ДБСТ, а в разі його відсутності – міський або обласний ЦСССДМ. Мета соціального супроводу ДБСТ – це захист і дотримання прав і інтересів дитини шляхом надання соціальних послуг ДБСТ. До завдань соціального супроводу відносять забезпечення: соціально-економічних послуг, соціально-побутових послуг, юридичних, соціально-педагогічних послуг, психологічних, інформаційних та соціально-медичних послуг. Соціальний супровід ДБСТ здійснюється у три етапи: підготовчий етап, етап власне здійснення соціального супроводу. Підготовчий етап – на цьому етапі здійснюється встановлення контакту з сім'єю, оцінка соціальним працівником потреб та проблем сім'ї; створення плану здійснення соціального супроводу. Етап здійснення соціального супроводу – на цьому етапі відбувається власне, процес соціального супроводу. Він проходить за встановленим на першому етапі планом. Під час другого етапу проводиться поточне оцінювання результатів соціального супроводу, якщо результати позитивні, то можна переходити до наступного етапу, якщо ні – то відбувається корекція вже існуючого плану. Завершення соціального супроводу – на цьому етапі відбувається припинення активного втручання соціального працівника у життя клієнта; відбувається оцінка змін, які відбулися у сім'ї, також можливе кураторство клієнта (за потреби) для профілактики небажаних наслідків. Під час завершення соціального супроводу здійснюється аналіз виконаної роботи та готується інформація про припинення соціального супроводу прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу, і ці документи передаються до служби у справах дітей протягом тижня, після припинення існування прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу [2, с. 100].

Таким чином, соціальний працівник повинен мати комплексну теоретичну підготовку і практичні навички, що дають йому змогу розумітися на великій кількості питань, уміти виконувати конкретну практичну роботу, а також володіти певним набором методик для надання соціальної допомоги й підтримки сім'ї, яка виховує дитину-сироту чи дитину, позбавлену батьківського піклування.

Використана література:

1. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу : [навч.-метод. комплекс / автори-упоряд. : Г. М. Лактіонова, Ж. В. Петрочко, А. В. Калініна та ін.] ; за заг. ред. Г. М. Лактіонової, Ж. В. Петрочко. – К. : Науковий світ, 2006. – 270 с.
2. Машкаринець-Бутко А. Особливості роботи соціальних працівників у дитячих будинках сімейного типу / А. Машкаринець-Бутко // Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія «Педагогіка. Соціальна робота». – 2008. – № 14. – С. 98 – 101.

Авторка статті:

Вікторія Безсмертна,
аспірантка спеціальності
015 Професійна освіта

ГЕНДЕРНИЙ ЦЕНТР ЯК ОСЕРЕДОК НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

З метою поширення ґендерних ідей та впровадження їх в життя суспільства при вищих навчальних закладах нашої держави створюються та розвиваються ґендерні освітні центри, оскільки студентський вік є сенситивним для переосмислення цінностей життя. Ґендерні центри здійснюють ґендерну просвіту та формують ґендерну чутливість за допомогою різних методів і форм роботи.

У наукових працях М. Варикаша, О. Власова, А. Дегтеренко, Г. Дичковська, Т. Дороніна, О. Кікінежді, М. Колодій, О. Остапчук, Н. Світайло Ю. Стребкова, Г. Фесенко та ін. описано особливості розвитку ґендерних центрів та їх вплив на особистість студента.

За визначенням Всеукраїнської мережі Осередків Ґендерної Освіти, ґендерним центром вважається інституція, яка створюється з метою надання методичного та науково-практичного супроводу викладацького складу та студентської молоді ВНЗ задля реалізації у навчально-виховному процесі ґендерних підходів та ідей ґендерної рівності шляхом організації науково-дослідної роботи, виховних заходів для забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, а також ліквідації всіх форм дискримінації, запобігання насильству у всіх сферах життя суспільства [1].

Особливу увагу активісти та активістки центрів приділяють інноваційним формам роботи. Що значно впливає на результат діяльності, оскільки такі форми дають можливість не лише здобути корисну інформацію, але і спробувати себе в різних сферах, ролях, розвинути особистісні якості та зав'язати нові соціальні контакти. Таким чином на базі ґендерних освітніх центрів при вищих навчальних закладах реалізовується неформальна освіта.

Основні положення неформальної освіти висвітлено в наукових працях: В. Давидова С. Коваленко, Л. Лукянова, Н. Ничкало, О. Огієнко, Н. Павлик, О. Парашук, Л. Сігаєва, Г. Усатенко та ін.

Неформальна освіта в Україні перебуває на етапі становлення. Вона включає в себе спеціально організоване, систематичне навчання, просвіту, розповсюдження та популяризацію знань з різних сфер, стимулювання самоосвіти, яка відбувається поза формальною системою освіти. Неформальна освіта спрямована на формування критичної свідомості забезпечує захист суспільства від проявів порушення прав людини. Вважається одним з ефективних механізмів процесу навчання.

В Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини неформальну освіту визначено як довічний процес, в якому кожна людина набуває відносин, цінностей, навичок та знань від виховних впливів і ресурсів в своєму власному середовищі і від повсякденного досвіду (сім'ї, однолітків, сусідів, бібліотеки, ЗМІ, роботи, ігор, тренінгів, семінарів і т.д.) [3].

У своїй діяльності ґендерні центри реалізують такі принципи неформальної освіти:

- добровільності;
- доступності;
- спрямованості на участь учасників;
- особистісно-орієнтованості;
- орієнтації на індивідуальне та групове навчання з груповим підходом;
- цілісності та зорієнтованості на процес;
- орієнтації на досвід та діяльність;
- організації на основі потреб учасників [2].

Отже, ґендерні центри можна вважати осередками неформальної освіти, оскільки їх діяльність направлена на напрацювання науково-методичного забезпечення та реалізацію ґендерного компоненту в практичну діяльність шляхом впровадження інноваційних форм та методів роботи, які зорієнтовані на учасників, відповідають сучасним запитам суспільства є добровільними та спрямовані на розвиток компетенцій особистості.

Використана література:

1. Всеукраїнська мережа Осередків ґендерної освіти / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<http://gendercenter.sumdu.edu.ua/index.php/works>>
2. Компас – посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dsmsu.gov.ua/media/2015/04/08/24/compass_.pdf>
3. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти в галузі прав людини / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <<https://www.coe.int/uk/web/compass/council-of-europe-charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education>>

Автор статті:

Артем Панчук,

магістрант спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження визначається нагальною потребою надання державою військовослужбовцям відповідних гарантій, які певним чином мають відшкодовувати додаткові навантаження, пов'язані з особливостями виконання обов'язків військової служби, що часто супроводжується ризиком для життя й здоров'я.

Конституція України твердить, що держава забезпечує соціальний захист громадян та членів їх сімей, які перебувають на військовій службі в збройних силах. Процес правотворчої діяльності щодо нормативного регулювання соціального забезпечення військовослужбовців обов'язково має враховувати роботу попередників. Тому вивчення історичного досвіду створення та розвитку системи соціального захисту військовослужбовців сприяє визначенню позитивних та негативних чинників у діяльності держави щодо соціального забезпечення військовослужбовців. Аналіз створення та розвитку нормативно-правової бази соціального захисту військовослужбовців дозволяє визначити тенденції його подальшого розвитку. При цьому можна встановити закономірності, які об'єктивно проявляються під час розроблення нових правових документів щодо забезпечення соціальної сфери.

Існування будь-якої держави нерозривно пов'язане з розвитком її державних інститутів, ефективне функціонування яких залежить від належного забезпечення з боку держави. Одним із важливих та необхідних у сучасних умовах державних інститутів є Збройні сили. Проблема всебічного забезпечення війська виникла разом із його появою. Поряд із безпосередніми витратами коштів на щоденні потреби збройних сил, завжди була потреба надання воїнам належної допомоги, пільг, компенсацій за особливі умови життя і служби.

У різні історичні періоди допомоги та пільги військовослужбовцям були різними: від разових матеріальних заохочень і передачі у власність майна та землі до надання певних привілеїв. До початку XX ст. ця практика зберігалася фактично в усіх державах світу. Початок XX ст. ознаменував новий етап у розвитку людської цивілізації, що викликало прискорення демократичних процесів у багатьох країнах. Саме це вимагало законодавчого закріплення пільг, матеріальної допомоги та компенсацій людям, які виконували специфічну роботу (військову службу).

Сьогодні Збройні Сили України цілодобово, у вихідні і будні, несуть бойову службу, захищаючи мир і спокій громадян від зовнішнього агресора на сході нашої держави. На порядку денному в усього світу зараз дуже гостро стоїть питання відсічі збройної агресії та боротьба з тероризмом. Ми кожен день все краще і краще починаємо усвідомлювати, що сильна армія – запорука благополуччя і щасливого життя громадян.

У ст.17 Конституції України проголошується, що держава забезпечує соціальний захист громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, та членів їх сімей [3].

Соціальний захист військовослужбовців має бути не тільки задекларованим відповідними законодавчими актами; його положення повинні чітко реалізовуватись у структурі механізмів державного управління та в забезпеченні відповідними видатками з державного бюджету з метою реального фінансування певних соціальних гарантій.

Сучасний стан економіки України характеризується нестабільністю. В результаті фінансової кризи понизився економічний та соціальний стан громадян, з'явилася додаткова кількість незахищеного населення. За таких умов важливим залишається надання державою належного соціального захисту.

Значний внесок у дослідження особливостей функціонування системи соціального захисту населення зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Л.Абалкін, Н.Абакумова, Е.Лібанова, Н.Зеленко, В.Гейц, Н.Волгин, К.Павлюк, Н.Борецька, М.Мальований, В.Антропов, Н.Сударєва, Є.Холостова та інші.

Соціальний захист посідає чільне місце в соціальній політиці. Як діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики поряд із такими, як зайнятість населення, система охорони здоров'я, житлова політика, освіта тощо.

Історія створення та розвитку законодавчих положень соціального захисту військовослужбовців має глибоке підґрунтя. Але слід зазначити, що питання військової соціальної сфери традиційно більше висвітлювали саме з правової точки зору. Деякі наукові праці, видані ще в першій половині ХХ сторіччя, аналізували специфіку військової організації, яка обумовлювала особливий стан збройних сил у механізмі функціонування держави. Тому загальновизнані принципи реалізації основних прав та свобод громадянина не могли бути належним чином застосованими в умовах військової служби. Зокрема, деякі питання забезпечення майнових та особистих немайнових прав військовослужбовців розкривалися у працях професора Олександрівської військово-юридичної академії А. Добровольського. Точку зору цього автора також підтримували такі вчені-правознавці, як професори А. Градовський та А. Греков [4].

Так, історію розвитку нормативно-правової бази соціального захисту військовослужбовців умовно можна поділити на довоєнний, післявоєнний періоди існування Союзу РСР та час після набуття Україною незалежності. Окремий напрям складають зарубіжні видання, частину з яких містять праці російських авторів, деякі роботи дослідників із країн далекого зарубіжжя та колишніх соціалістичних держав Східної Європи.

Видання довоєнного періоду доцільно виділити окремо, тому що вони висвітлюють основи формування майбутньої нормативно-правової бази системи соціального захисту військовослужбовців Радянського Союзу, яка надалі стала основою системи соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України. До цих видань правомірно віднести праці В. Унтілова, Н. Полева, О. Лужека, С. Казарновського, А. Потьомкіна та С. Шарлот.

У роки Великої Вітчизняної війни було видано низку праць, у яких з'ясовувалися нові нормативно-правові акти, що встановлювали раніше непередбачені чинним

законодавством соціальні гарантії військовослужбовців. До них належать роботи Я. Кузьміна, В. Мігіна та М. Мациненка.

З набуттям Україною незалежності та початком формування власних збройних сил питання соціального захисту військовослужбовців знайшло висвітлення в ряді видань.

Зокрема, монографія вітчизняних дослідників Л. Сохань та Л. Бурлачука “Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми”, на основі великої кількості матеріалів, насамперед соціологічного характеру, містить спробу комплексного аналізу становлення в незалежній Україні збройних сил як одного з найважливіших соціальних інститутів держави. Досліджено соціальні, соціально-психологічні проблеми, питання професійної реадaptaції кадрового складу збройних сил, що набувають особливої гостроти за умов їх значного скорочення [7].

Особливої уваги заслуговує дисертаційне дослідження В. Галєєва на тему “Социальный статус военнослужащих в период трансформации общества”, яке було захищене в 1995 році. Дослідження мало соціологічний характер і було першою науковою працею з часів створення незалежної України, де військовослужбовці досліджувалися як окрема соціальна категорія суспільства. У дисертаційному дослідженні В. Чорного на тему “Соціальні передумови концепції реформування Збройних Сил України” з’ясовується період створення, розвитку та подальшого реформування Збройних Сил України з філософсько-соціологічного боку. Вагомість цієї праці полягає у широкому висвітленні впливу саме соціальних передумов на проект концепції майбутнього реформування Збройних Сил України, які детально розглянуто та проаналізовано [7].

Про зниження рівня соціального забезпечення військовослужбовців свідчили зміни до деяких положень закону України щодо соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, внесені у лютому 2000 року Верховною Радою України щодо призупинення видачі військовослужбовцям безоплатного речового майна та продовольчих пайків.

Закон про Державний бюджет України, що був прийнятий у наступному, 2001 році, не вніс жодних позитивних змін щодо відновлення дії соціальних гарантій військовослужбовців Збройних Сил України, які були призупинені у минулому 2000 році.

Вагомим та реально дієвим кроком щодо підвищення рівня соціальних гарантій військовослужбовців Збройних Сил України та військових пенсіонерів став Указ Президента України “Про посилення соціального захисту військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ”, підписаний у свято Дня захисника Вітчизни 23 лютого 2002 року. Цим нормативним актом військовослужбовцям рядового, сержантського і старшинського складу, прапорщикам і мічманам та військовослужбовцям молодшого і старшого офіцерського складу (крім військовослужбовців Служби безпеки України, Управління державної охорони України та військовослужбовців строкової військової служби) були встановлені щомісячні надбавки у розмірі 100% грошового забезпечення (окладів грошового забезпечення та надбавки за вислугу років), а військовослужбовцям вищого офіцерського складу – у розмірі 50%. При цьому Кабінету Міністрів було наказано під час підготовки Державного бюджету України на 2003 та наступні роки передбачити видатки на виплату зазначених надбавок.

Низький рівень соціального забезпечення Збройних Сил України створив прецедент звернення до найвищих судових інстанцій держави. Так, наприкінці 2004 року Конституційний Суд України визнав положення 3 та 4 закону про Державний бюджет України на 2003 рік, дією яких призупинялися соціальні гарантії окремих категорій військовослужбовців такими, що не відповідають Конституції України. Рішення Конституційного Суду було остаточне, не підлягало оскарженню і мало обов'язково виконуватися на всій території України.

На сьогоднішній день соціальна захищеність військовослужбовців та членів їх сімей стала важливою складовою зміцнення морально-психологічного стану особового складу Збройних сил України, що зрештою виявляється у підвищенні їх боєготовності та боєздатності.

Реалізація соціального захисту у Збройних силах України відбувається через надання військовослужбовцям і членам їх сімей, іншим категоріям, визначеним законами України, соціальної допомоги, пільг, компенсацій, які надаються згідно з чинним законодавством. Але, незважаючи на те, що Конституція України (ст. 17) [3], Закон України Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей визначає систему і зміст соціального захисту військовослужбовців [1], проте на тлі хронічного недофінансування української армії, держава не може забезпечити ефективний і реальний соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. Зокрема, призупинено дію раніше прийнятих Законів щодо пільг і компенсацій військовослужбовцям, що порушує ст. 22 Конституції України та завдає тяжкого удару по ним. А саме Законом України «Про деякі заходи щодо економії бюджетних коштів» №1459-III від 17 лютого 2000 року призупинено дію частини другої ст. 9 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» в частині одержання військовослужбовцями продовольчих пайків або за їх бажанням грошової компенсації за них. Також була відмінена видача військовослужбовцям та членам їх сімей документів на проїзд у відпустку або оплата вартості проїзду по пред'явленню документів. Незважаючи на рішення Конституційного Суду в 2004 та 2007 роках, про невідповідність чинному законодавстві подібних державних заходів, ці соціальні гарантії і дотепер не відновлено.

Додаткові пільги щодо проїзду мають військовослужбовці строкової служби, військовослужбовці, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, та прирівняні до них особи, а також батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження служби. Військовослужбовці також мають право на грошову допомогу на лікування, при народженні дитини, малозабезпеченим сім'ям, грошову допомогу на дітей військовослужбовців строкової служби. Ці питання регулюються законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та іншими законодавчими актами [5].

Водночас Конституцією встановлені і деякі обмеження для військовослужбовців, зокрема такі, як заборона створення і діяльності політичних партій у військових формуваннях [3]. На законодавчому рівні визначено, що військовослужбовцям заборонено займатись будь-якою комерційною діяльністю. Це унеможливлює отримання ними будь-яких додаткових надходжень для утримання сім'ї.

Хронічне недофінансування потреб Збройних сил, недостатньо високі темпи їх реформування, швидке моральне і фізичне старіння військової техніки, недостатній рівень навченості особового складу, навіть в умовах війни на території України, свідчить про невідповідність Збройних сил України вимогам часу.

Зберігається незадоволеність військовослужбовців житловим, медичними і речовим забезпеченням та ефективністю функціонування систем адаптації військовослужбовців, звільнених у запас або у відставку.

Таким чином, на сьогоднішній день, залишаються не реалізованими багато законів та нормативно-правових актів щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, у зв'язку з економічними проблемами у державі, результатом чого є недофінансування цих соціальних програм. Від вирішення цієї проблеми залежатиме успіх та доля військової реформи, подальший розвиток армії, її боєздатність та виконання завдань щодо захисту Вітчизни. Забезпечення соціальної захищеності військовослужбовців та членів їх сімей є багатоплановою проблемою, її вирішення полягає в законодавчому закріпленні прав, пільг, гарантій та компенсацій і створенні функціонального правового механізму їх реалізації.

Використана література:

1. Болотіна Н. Б. Соціальні права людини та їх державне забезпечення: сучасні тенденції розвитку / Н. Б. Болотіна // Захист соціальних прав людини і громадянина в Україні: проблеми юридичного забезпечення. – К.: МП Леся. – 2003. – С. 14 – 28.
2. Довідник з питань соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, ветеранів Великої Вітчизняної війни, військової служби і військових пенсіонерів та інших громадян похилого віку в Україні / Під. ред. Генерал-полковника В.І. Собкова. – К., 2006. – 540 с.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Міністерство юстиції України, 2010. – 124 с.
4. Москаленко В.В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8399/Moskalenko_Sutnist.pdf
5. Мунтіян В. І. Економіка і оборонні витрати. – К.: Варта, 1998. – 464 с.
6. Нові горизонти захисту соціальних прав військовослужбовців // Народна армія. – 2001. – 21 квітня.
7. Корольов С.С. Соціальні гарантії військовослужбовців Збройних Сил України в період їх реформування як проблема правового врегулювання // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2006. – № 2. – С. 189–195.

Авторка статті:

Вероніка Бех,
студентка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Олена Остапчук,
кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З БАГАТОДІТНИМИ СІМ'ЯМИ В УМОВАХ СІЛЬСЬКОЇ ГРОМАДИ

На сучасному етапі суспільного буття, соціально-педагогічна діяльність в умовах сільської громади з багатодітними сім'ями є досить актуальною. Саме сільська багатодітна сім'я на сьогоднішній день відчуває гостру потребу у наданні їй соціально-педагогічної допомоги представниками соціальних служб, оскільки значна частина багатодітних сімей проживає саме у сільській місцевості і постійно зіштовхується із низкою специфічних для неї проблем.

Проблемами надання соціальної допомоги багатодітним сім'ям займалися такі науковці, як О. Безпалько, С. Коляденко, Н. Павлик, Н. Сейко, Т. Шеляг. Зокрема, А. Антонов, А. Синельников, Е. Альчідєєва, Т. Бодрова приділяли увагу проблемам становища багатодітних сімей в суспільстві і формування психологічних особливостей підлітків з багатодітних сімей; Г. Дмитрієв, Е. Караєва – розробкою форм і методів роботи з багатодітною родиною; Л. Обухова О. Масраєва та Т. Шеляг вивчали спосіб життя сільської родини; В. Кувшиннікова досліджувала соціальне становище сільської багатодітної сім'ї.

Варто зазначити, що соціально-педагогічна діяльність з багатодітною сім'єю – це різновид професійної діяльності, яка спрямована на надання підтримки, необхідних соціальних послуг багатодітній сім'ї, в якій чоловік та жінка перебувають у зареєстрованому шлюбі, разом проживають та виховують трьох і більше дітей, для успішної соціалізації, самореалізації в суспільстві та для задоволення потреб, які необхідні їм для нормальної життєдіяльності [1, с. 24].

Сімейна політика, що проводиться в даний час в Україні стосовно сільських багатодітних сімей, передбачає, головним чином, надання пільг, виплат, допомог. Проте цих сум недостатньо, щоб покрити реальні витрати на утримання сімей. Держава не надає матеріальної підтримки в потрібному розмірі, не кажучи вже про соціальні та трудові умови для досягнення високого рівня розвитку цих сімей. Практика роботи в закладах соціальної сфери засвідчує, що фахівцями відчувається гострий дефіцит методик з надання соціальних послуг, недолік сучасних технологій соціальної роботи з сільською багатодітною сім'єю, жінками, дітьми, виникає необхідність розробки науково-методичних основ діяльності установ соціальної сфери. Це веде до погіршення становища багатодітних сімей в Україні. Все частіше сім'ї з трьома і більше дітьми стають об'єктом соціальної роботи [3, с. 93].

Надання ефективної соціально-педагогічної допомоги багатодітним сім'ям, які проживають у сільській місцевості зумовлене цілеспрямованою співпрацею не тільки соціальних педагогів та інших висококваліфікованих фахівців, але й школи, зокрема педагогів та батьків.

Соціально-педагогічна діяльність з багатодітною сім'єю в умовах сільської громади має здійснюватися за багатьма напрямками (соціальна реабілітація, соціальна діагностика, соціально-педагогічний супровід дитини, соціальний супровід родини, соціально-педагогічне консультування, соціальна профілактика, соціальний патронаж, сімейна психотерапія та ін.)

При здійсненні соціально-педагогічної роботи з даною категорією сімей використовуються різноманітні форми і методи роботи.

Діагностичні методи соціально-педагогічної роботи: аналіз документів – це один з основних методів одержання конкретного знання про соціальну реальність на основі інформації, зафіксованої в різних документах, текстах масової комунікації; біографічний метод полягає у вивченні особистих документів окремої людини (наприклад характеристики, щоденники); спостереження – загальнонауковий метод дослідження, припускає цілеспрямовану, систематичну фіксацію проявів діяльності особистості, колективу, групи людей. Спостереження за дітьми з багатодітних сімей проводиться з метою визначення наявності проблем у дитини, загальний емоційний стан і психологічний портрет; опитування – це метод збору інформації, проведений у вигляді інтерв'ю, бесіди за заздалегідь складеним планом; тестування – це один з методів дослідження, що полягає в діагностиці особистості, психічного стану, наявних і знову придбаних знань. Ця діагностика проводиться з багатодітними батьками з метою збору необхідної інформації про сім'ю, а також для визначення характеру внутрішньосімейних взаємин [2, с.65].

Соціально-педагогічна робота з багатодітними сім'ями включає як індивідуальні (консультування, бесіда), так і групові (міні-лекції, семінари, тренінги, ситуаційно-рольові ігри) форми роботи.

Групові форми роботи дають можливість батькам обмінюватися один з одним досвідом, задавати запитання й прагнути одержати підтримку й схвалення в групі. Крім того, можливість приймати на себе роль лідера при обміні інформацією, розвиває активність та впевненість батьків. До методів групової роботи належать: психодрама – це метод групової психотерапії, в якій використовується рольова гра, під час якої створюються необхідні умови для спонтанного вираження індивідом почуттів, що пов'язані з важливими для нього проблемами. Тренінги – спрямовані на розвиток умінь та навичок, які допомагають багатодітним сім'ям вчитися управляти своїм мікросередовищем, ведуть до вибору конструктивних життєвих цілей і конструктивної взаємодії; ділова гра спрямована на підвищення й розширення знань батьків в області сімейного виховання; патронаж – одна з форм роботи соціального педагога, що передбачає відвідування багатодітної родини на дому з діагностичною, контрольною й адаптаційно-реабілітаційною (надання конкретної освітньої, психолого-педагогічної допомоги) цілями [4, с.97].

Як зазначають науковці, найбільш ефективними напрямками роботи соціального педагога з багатодітними сім'ями є: спостереження, вивчення стану, потреб, специфіки виховання дітей і внутрішньосімейних відносин; організація дозвілля та відпочинку дітей, проведення засідань круглих столів; проведення тренінгів [2, с.58].

Важливою умовою надання ефективної соціально-педагогічної допомоги багатодітним сім'ям, які проживають в сільській місцевості, є організована та цілеспрямована співпраця педагогів (школи), соціальних педагогів, батьків, селищних рад, яка спрямована на вирішення всебічних питань та проблем, які виникатимуть на різних вікових етапах дитини з багатодітної сім'ї та розв'язку завдань, необхідних для повноцінного розвитку особистості.

Отже, напрями здійснення соціально-педагогічної діяльності з багатодітними сім'ями різноманітні, потребують належної уваги та роботи. Кожна сім'я потребує особистісного підходу від суб'єктів, які здійснюють соціально-педагогічну діяльність, тому що кожен випадок є унікальним. Соціально-педагогічна діяльність в сільській громаді має бути водночас комплексна і спрямована на особливо вразливі риси проблемної багатодітної сім'ї.

Використана література:

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб.[для студ. вищ. навч. заклад.] / О. В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
2. Василькова Ю. В. Методика та досвід роботи соціального педагога / Ю. В. Василькова. – М.: Академія, 2002. – 160 с.
3. Гаврилова В. М. Соціальне становище сільського населення / В. М. Гаврилова. – К. : Вища школа, 2008. – 165 с.
4. Технології соціально-педагогічної роботи / за ред. А. Й. Капської. – К. : УДЦССМ, 2000. – 372 с.

Авторка статті:

Олена Остапчук,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальних технологій

Автор статті:

Вадим Турський,

заступник директора Департаменту фінансів
Житомирської ОДА

ГЕНДЕРНИЙ БЮДЖЕТНИЙ АНАЛІЗ У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВА У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

За ініціативою Міністерства фінансів України із запровадження ґендерно-орієнтованого бюджетування в Україні, та за підтримки проекту "Гендерне бюджетування в Україні", який фінансово підтримує Уряд Швеції, представники робочої групи Житомирської області здійснили ґендерний бюджетний аналіз у сфері освіти. До складу робочої групи (відповідно до розпорядження голови Житомирської ОДА №427 від 13 грудня 2016 р.) представники департаменту фінансів облдержадміністрації, головного управління статистики в Житомирській області, фахівці сфери освіти та культури.

У 2017 році робоча група працювала над ґендерним бюджетним аналізом бюджетної програми у галузі підготовки кадрів для сфери культури і мистецтва вищими навчальними закладами I і II рівнів акредитації у Житомирській області. Робоча група аналізувала цю програму з точки зору ґендерної перспективи, аби оцінити її вплив на дівчат та хлопців, які навчаються в освітніх закладах області I-II рівнів акредитації, що готують фахівців у сфері культури. В області діє два таких заклади: Житомирський коледж культури і мистецтв ім. Івана Огієнка та Житомирське музичне училище ім. В.С. Косенка Житомирської обласної ради.

Серед основних ґендерних проблем, які стосуються діяльності навчальних закладів області I-II рівнів акредитації, що готують фахівців у сфері культури і мистецтва, наступні.

Співвідношення жінок та чоловіків, які навчаються в закладах, не є паритетним, як у кожному із закладів, так і загалом. Переважають дівчата (70,0%), частка хлопців – 30,0%.

Простежуються суттєві відмінності на рівні спеціальностей, які засвідчують існування ґендерних стереотипів. Найбільша різниця щодо представництва хлопців спостерігається за такими спеціальностями: «бібліотечна справа» (0,0%), «декоративно-прикладне мистецтво» (7,0%), «музичне мистецтво» (зокрема, спеціалізації: «теорія музики» (0,0%), «фортепіано» (13,0%), «хорове диригування» (14,0%). Диспропорції щодо представництва дівчат наявні у межах спеціальності «музичне мистецтво» (спеціалізація «оркестрові духові та ударні інструменти» (11,0%).

Наявні дисбаланси у представництві серед студентів аналізованих закладів сільської та міської молоді. Серед представників обох статей суттєво переважають міські жителі – 76,0%, частка сільських мешканців складає 24,0%. Так, в музичному училищі, серед хлопців 24,0% сільських жителів, серед дівчат – лише 18,0%. Така ситуація може бути пов'язана із меншим доступом дітей із сільської місцевості (особливо дівчат, що може бути пояснено труднощами мобільності, зайнятістю у веденні домашнього господарства тощо) до музичної освіти базового рівня (музичних шкіл), що в результаті впливає на можливості подальшого навчання. У коледжі культури і мистецтв студенти з міста становлять 54,0% від загальної кількості. При чому лише 17,0% хлопців мешкають у селі, в той час, коли серед дівчат показник сільської молоді становить 52,0%. Означену

ситуацію можна пояснити стереотипним сприйняттям культури як жіночої сфери, який більш характерний для сільських мешканців. Серед студентів-хлопців означеного закладу 83,0% проживають у містах, що свідчить про менші упередження серед міського населення стосовно спеціальностей у сфері культури, які традиційно вважаються фемінізованими. Також це може бути пов'язано з більшими можливостями працевлаштування за фахом для чоловіків у місті.

77,9% студентів (77,9% дівчат і 78,1% хлопців) обох навчальних закладів здобувають освіту на базі 9 класів. Повна загальна середня освіта в Україні є обов'язковою і може отримуватися у різних типах навчальних закладів. Необхідні кошти держава не виділяє, що є значним фінансовим навантаженням на обласний бюджет. До того ж 64 студенти у згаданих закладах навчаються на платній основі після 9 класу (середня вартість платного навчання 10,2 тис.грн. в рік), тобто практично здійснюється оплата загальної середньої освіти коштами студентів (батьків). Тому потребує опрацювання питання надання повної загальної середньої освіти у ВНЗ I-II рівнів акредитації та забезпечення видатків на її здобуття з державного бюджету (за рахунок освітньої субвенції) для всіх громадян, які здобувають її за кошти фізичних та юридичних осіб чи за кошти місцевих бюджетів.

В обох закладах спостерігається тенденція, що на спеціальностях, де навчаються виключно дівчата («бібліотечна справа», «музичне мистецтво» зі спеціалізацією «теорія музики»), найнижча вартість навчання з розрахунку на одну особу. Це може свідчити про те, що дівчата схильні обирати менш престижні спеціальності, які відповідно менш затратні та менш оплачувані у майбутньому, що в цілому пов'язано із ґендерною сегрегацією на ринку праці. Загалом у межах системи підготовки кадрів для сфери культури і мистецтва ВНЗ I і II р.а. у Житомирській області навчання одного хлопця протягом року на 2 037,12 грн. перевищує вартість навчання однієї дівчини протягом аналогічного періоду часу.

Серед викладацького складу 65,0% жінок та 35,0% чоловіків.

Відповідно, були розроблені рекомендації з метою поліпшення бюджетної програми та її чутливості до потреб різних груп чоловіків та жінок, а також задля поліпшення статистичної звітності, щоб забезпечити кращий моніторинг програми та ситуації в цілому, які стосуються кількох напрямів, зокрема:

1. Розроблено рекомендації з ґендерної рівності, які стосуються: змін у нормативно-розпорядчій сфері, звітності, організації управлінської діяльності; роботи зі студентами, потенційними студентами (абітурієнтами) та громадянським суспільством щодо подолання ґендерних стереотипів; роботи з викладацьким складом закладів підготовки фахівців для сфери культури і мистецтва.

2. Розроблено рекомендації з метою покращення бюджетної програми та її чутливості до потреб чоловіків та жінок, а також задля поліпшення статистичної звітності, щоб забезпечити кращий моніторинг програми та ситуації в цілому. Загальні рекомендації стосуються доцільності врахування ґендерних проблем функціонування та фінансування системи підготовки кадрів для галузі культури навчальними закладами I-II рівнів акредитації при розробці програм на наступні періоди; включення розподілених за статтю статистичних даних в галузі у систему звітності та планування; посилення

інформаційної роботи серед населення щодо подолання ґендерних стереотипів. Вироблено рекомендації щодо внесення змін статистичної звітності та документів, що використовуються у бюджетному процесі у сфері підготовки кадрів для галузі культури навчальними закладами I-II рівнів акредитації Житомирської області.

Рекомендації щодо пропонованих змін у бюджетних документах стосуються включення ґендерного компонента до результативних показників виконання бюджетних програм: показників затрат, продукту, ефективності, якості. Також потребує опрацювання питання надання повної загальної середньої освіти у ВНЗ I-II рівнів акредитації та забезпечення видатків на її здобуття з державного бюджету для всіх громадян, які здобувають її за кошти фізичних та юридичних осіб чи за кошти місцевих бюджетів.

Рекомендації щодо внесення змін до статистичної звітності стосуються наступного документу: форма №2-3 нк «Звіт вищого навчального закладу на початок навчального року» (затверджена наказом Держстату України № 500 від 30.11.2012 р.) .

Проведений ґендерний бюджетний аналіз не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Для подальшого вивчення та дослідження перспективними є питання детального ґендерного аналізу кадрового складу закладів, вивчення мотивації студентів щодо вступу до закладів крізь призму ґендерного підходу, інтеграції ґендерного підходу у навчально-виховний процес тощо.

Важливо забезпечити сталий розвиток, тому доцільно продовжити діяльність робочої групи з метою реалізації напрацьованих рекомендацій і дослідити інші програми та сфери.

Запорукою успішної роботи з ґендерно орієнтованого бюджетування є системний підхід, тому доцільно провести аналіз сфери підготовки кадрів для галузі культури навчальними закладами I-II рівнів акредитації в інших областях України і порівняти отримані дані.

Ґендерний бюджетний аналіз у сфері підготовки кадрів для галузі культури і мистецтва у Житомирській області довів необхідність урахування ґендерної складової під час означеної діяльності, адже включення ґендерних аспектів (врахування потреб, інтересів, потенціалу і можливостей різних груп жінок і чоловіків) дає можливість не лише зафіксувати існуючі ґендерні проблеми для подальшого їх обліку та розв'язання, а й забезпечити надання послуг у сфері з урахуванням потреб жінок та чоловіків регіону.

Авторка статті:

Наталія Тельних,

магістрантка спеціальності

«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Успішна діяльність соціальних працівників багато в чому залежить від рівня професійного спілкування, адже більшості часу фахівець соціальної роботи спілкується зі своїми клієнтами. Тому, чим професійніше буде спілкування соціального працівника, ти ефективнішою буде його діяльність.

Метою даної статті є розкриття сутності професійного спілкування соціального працівника та умови, які допоможуть сформувати навички професійного спілкування у майбутніх соціальних працівників.

Перш за все, варто розглянути поняття «спілкування». Проблема спілкування почали досліджувати ще в 20-ті роки ХХ століття. Дане питання розглядали такі вчені, як М. Бахтін, К. Леві-Стросс, М. Фуко, Р. Якобс та інші. Хоч дана проблема досліджується вже протягом століття, проте ще є низка невирішених питань, які стосуються процесу спілкування, а саме професійне спілкування майбутніх соціальних працівників.

З філософської точки зору спілкування трактується як процес і умова розвитку суспільства як в цілому, так і окремо його члена. У філософському енциклопедичному словнику зазначено, що спілкування – процес взаємозв'язку і взаємодії суспільних суб'єктів (класів, груп, особистостей), у ході якого відбувається обмін діяльністю, інформацією, досвідом, здібностями, уміннями й навичками, а також наслідками діяльності; це одна з необхідних і загальних умов формування й розвитку суспільства та особистості» [5, с.447].

У психологічному словнику, спілкування визначається як складний багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми (міжособистісне спілкування) та групами (між групове спілкування), породжуваний потребами спільної діяльності, що включає в себе як мінімум три різні процеси: комунікацію (обмін інформацією, інтеракцію (обмін діями) та соціальну перцепцію (сприйняття і розуміння партнера) [2, с. 299].

Поряд з терміном «спілкування», в літературі досить часто зустрічається поняття «професійне педагогічне спілкування». Термін «професійне педагогічне спілкування» зустрічається в працях І. Зязюн, А. Крамущенко, І. Кривоніс, О. Самещенко, В. Семиченко, Н. Тарасевич. Професійне педагогічне спілкування – це комунікативна взаємодія педагога з учнями, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності та стосунків [1, с.110]. Сфера роботи соціального працівника не обмежується лише роботою в навчальних закладах, тому варто перейти до визначення поняття «професійне спілкування соціального працівника».

Професійне спілкування соціального працівника – це система прийомів та навичок органічної, психолого-педагогічної взаємодії соціального працівника і клієнта, змістом якої є надання соціально-психологічної допомоги, здійснення соціально-терапевтичного впливу, організація взаємовідносин шляхом використання комунікативних засобів [3, с.43]. Основні вимоги до професійного спілкування соціального працівника зазначені в принципах і правилах поведінки соціальних працівників. Дані вимоги представлені в Етичному кодексі спеціалістів із соціальної роботи України. Крім принципів, кодекс

містить норми етичної поведінки фахівців із соціальної роботи, які є основою професійної діяльності.

В Етичному кодексі виділено ряд таких принципів: повага гідності кожної людини, пріоритетність інтересів клієнта, толерантність, довіра та взаємодія у вирішенні проблеми, конфіденційність, дотримання норм професійної етики, доступність послуг [4]. Розуміння та реалізація етичних принципів фахівців із соціальної роботи забезпечує професійний рівень фахівця із соціальної роботи та його професійну компетентність.

Що ж стосується фахової підготовки майбутніх соціальних працівників до професійного спілкування, то це завдання активно вирішують в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, включаючи в навчальну програму такі дисципліни як «Етика професійної діяльності» та «Культура професійного мовлення та спілкування». Дані дисципліни викладають для студентів 1 курсу, що є доцільним та ефективним, адже майбутніх фахівців потрібно з самого початку привчати та мотивувати до розвитку їх професійних комунікативних навичок, і щоб майбутні соціальні працівники мали чітке уявлення про зміст, правила та принципи професійного спілкування.

Майбутні соціальні працівники також повинні вміти використовувати набуті теоретичні знання на практиці. Тому важливо, щоб студенти, які будуть проходити практику в організаціях, службах, центрах, не лише пасивно споглядали за досвідченими фахівцями, але й самі брали участь в опитуваннях клієнтів. Така практика допоможе їм подолати комунікативні бар'єри та здійснювати роботу над своїми слабкими сторонами.

Таким чином, можна виділити основні умови формування професійного спілкування майбутніх соціальних працівників: 1) детальне вивчення поняття «професійне спілкування соціального працівника» та основні вимоги до нього, що представлені в Етичному кодексі фахівців із соціальної роботи України; 2) вивчення дисциплін, які безпосередньо стосуються процесу спілкування та професійної діяльності соціального працівника; 3) наявність запланованої та систематизованої практичної діяльності з безпосереднім залученням до роботи студента. Для перспективи подальших досліджень даного питання, варто розробляти та вдосконалювати навчально-методичне забезпечення фахової підготовки майбутніх соціальних працівників з професійного спілкування.

Використана література:

1. Кондратьева С. В. Межличностное познание и его роль в общении: дисс.. д-ра педагогических наук : спец. 19.00.07 / Кондратьева Светлана Витальевна. – Дрогобич. – 1986. – 366 с.
2. Краткий психологический словарь / ред. сост. Л.А. Карпенко ; под общ. Ред. А. В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – Ростов-на-Дону : Феникс. – 1998. – 512 с.
3. Лыренко Д.В. Психолого-педагогические условия формирования коммуникативных умений будущего социального работника : дисс. кан. пед. наук: 13. 00. 08 / Лыренко Д. В. – Калуга. – 1998. – 170 с.
4. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ № 1965 від 09.09.2005.
URL: <http://ukraine.uapravo.net/data2008/base43/ukr43724.htm>
5. Философский энциклопедический словарь / Под ред. Л. Ф. Ильичева, Н. П. Федосеева, С. М. Ковалева, В. Г. Панова. – М. : Сов. Энциклопедия. – 1983. – 840 с.

Авторка статті:

Інна Літяга,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальних технологій

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Необхідність та важливість соціальної роботи в Україні ґрунтується на сучасних всесвітніх теоріях. Соціальна робота є процесом соціальної творчості, в якому люди, що включені у спільну діяльність, мають спільні погляди. Соціальна робота є також циклічним процесом, у якому всі його елементи (соціальна служба, клієнт, соціальний працівник) впливають один на одного, а також на процес у цілому в контексті соціальних очікувань та обумовлені соціальними відносинами та практичними умовами їх взаємодії.

Розглядаючи соціальну роботу як практичну діяльність, можна представити її у вигляді ланцюгу: діагноз (процес розуміння конкретної проблеми, її коренів та можливих шляхів допомоги людині та групам людей), інтервенція (послідовність кроків або план дій зі сторони працівника соціальної служби, який він здійснює за участі клієнта або від його імені) та завершення.

У соціальній роботі необхідно враховувати її теоретичну складову. Основою сучасних практичних теорій соціальної роботи є процес вибору певних дій із різноманіття альтернатив. Метою дослідження теорій практичної діяльності є :

- формування уявлення про те, яким чином теорії та їх особливості можуть застосовуватись на практиці;
- виявлення різних груп теорій;
- формування уявлення про те, яким чином данні теорії використовуються в дискурсі практики соціальної роботи.

Кожна практична теорія соціальної роботи має бути підкріплена моделлю, яка є певним керівництвом до діяльності.

Типи теорій:

1. Теорія про сутність соціальної роботи.
2. Теорії про здійснення соціальної роботи.
3. Теорії «миру» клієнта (М. Пейн).

Теорії практичної діяльності відповідають і підкріплюють різні підходи до соціальної роботи, а саме: 1) рефлексивно-терапевтичний (психодинамічна, гуманістична, екзистенціальна, конструктивна, кризисна); 2) соціал-колективістичний (критична, антидискримінальна, феміністична, теорія активізації); 3) індивідуал-реформістський (теорія соціального розвитку, системна, когнітивно-поведінкова, цільова). Усі названі теорії поділяються на різносторонні та ті, які «щось» включають (об'єднують різні теорії та моделі, які не виходять за рамки основного підходу). Особливість різносторонності полягає у тому, що система знань охоплює всі види практичної діяльності, які застосовуються в соціальній роботі, а також тим, що підкріплюється конкретними доказами та є відкритими для критики [1].

Потреба у підготовці висококваліфікованих фахівців за спеціальністю «Соціальний працівник» пов'язана із кризовим станом суспільства, який зумовлений соціально-

економічними, політичними негараздами, безробіттям, станом здоров'я та довкілля, послабленням ефективності впливу різних інституцій, житловими проблемами та ін. Основа ж підготовки майбутніх соціальних працівників полягає в теоріях соціальної роботи.

Щодо модерністської теорії, яка розглядається з двох позицій, соціальна робота, по-перше (соціальний конструктивізм) розглядається тільки в часовому контексті, а по-друге «модернізм» теорії соціальної роботи проявляється чіткіше у порівнянні з ідеєю постмодернізму, що пов'язано з політичним значенням теорії соціальної роботи. Соціальна робота є продуктом модернізму, так як відображає раціональне розуміння людини та суспільства, а також послідовність дій щодо змінення індивідів (М. Пейн).

Головною рисою постмодернізму є передбачення про існування альтернативних знань і розуміння оточуючого світу. Постмодернізму також характерна суб'єктивна оцінка обставин, які нас оточують. Отже, постмодернізм залежить від історичного та соціального контекстів [1].

Соціальна робота направлена на досягнення індивідуальних і соціальних змін через соціальну взаємодію і саме тому принципи соціального конструктивізму підвищують ефективність соціальної роботи. Соціальний конструктивізм є постмодерністською концепцією.

Соціальне конструювання в соціальній роботі охоплює комплекс взаємодіючих соціальних структур та індивідів. Для соціального конструювання мають значення три області:

1. Політико-соціально-ідеологічна, в якій формуються соціально-політичні програми управління соціальними службами, а також ті цілі, які служби визначають для себе самостійно.

2. Організаційно-професійна передбачає спільне обговорення особливостей реалізації соціальної роботи.

3. Клієнт-соціальний працівник-соціальна служба [1].

Усі ці області взаємопов'язані між собою. Теорія практичної соціальної роботи створюється відповідно до взаємодії з практикою соціальної роботи, основою якої є досвід соціальних контактів. Практична діяльність соціальних працівників конструюється через професійні очікування. Клієнти ж частково створюють діяльність через процес, завдяки якому вони виступають у ролі «клієнтів». Становлення клієнта починається тоді, коли людина усвідомлює, що їй потрібні зміни.

Отже, соціальна робота передбачає її неоднозначність, відкритість для обговорення та залежність від соціальних і культурних контекстів, а також потребує врахування основних положень теорій соціальної роботи (втілення її на практиці з урахуванням теоретичних аспектів).

Використана література:

1. Пейн М. Социальная работа: современная теория : учебное пособие / Малькольм Пейн; под ред. Дж. Камплинга; пер. с англ. О. В. Бойко (гл. 1 – 11) и Б. Н. Мотенко (гл. 12 – 14) ; науч. ред. русс. текста докт. филос. наук, проф. И. В. Наместникова. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. – 400 с.

Авторка статті:

Богдана Павленко,

магістрантка спеціальності
«Соціальна робота»

Наукова керівниця:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
докторантка кафедри соціальних технологій

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Хоча в кожен епоху розвитку людства формується і трансформується певне відношення до різних вікових груп населення, все ж проглядається особлива закономірність критичного ставлення старшого покоління до молоді. Такий феномен можна пояснити тим, що молодь в житті суспільства відіграє важливі відтворюючі функції (головна рушійна сила змін), а тому до неї висуваються підвищені вимоги та претензії. Важливість молоді підкреслена в резолюції Генеральної Асамблеї ООН до «Всесвітньої програми дій, стосовно молоді, до 2000 року і на подальший період» [3].

На жаль, наша сучасність характеризується тим, що участь молоді у суспільному розвитку українського суспільства значно менше за її потенційні можливості. Для розуміння майбутнього розвитку всього людства і, зокрема, народу нашої держави, важливо заново усвідомити особливості сучасної молоді: джерела, чинники, психологічні механізми її соціальної активності, тощо. Ці знання допоможуть впливати на процес формування соціальної активності молоді та її ефективну реалізацію.

Значущість проблеми формування соціальної активності молоді обумовила необхідність дослідження психологічних механізмів соціальної активності молоді.

Трансформація поглядів на соціальну активність. Висвітлення психологічних механізмів соціальної активності особистості передбачає попереднє визначення терміну «соціальна активність», погляд на який трансформувалася на протязі різних історичних епох.

У Давній Греції соціальна активність розглядалася як дієва взаємодія особистості із соціумом і виконання нею певної соціальної ролі.

У середині XIX – на початку XX сторіччя у соціальній активності почали вбачати можливість самореалізації, прояву творчості та свободи.

За часів діалектичного матеріалізму соціальну активність трактували як іманентну характеристику, притаманну вищій (соціальній) формі матерії та передумову суспільно-історичного прогресу.

Середина та кінець XX сторіччя характеризується поглядами на соціальну активність під кутом формування особистості, що здатна, прагне і готова до освоєння і перетворення соціуму. Такий погляд сприяє визначенню соціальної активності як інтегрального показника: з одного боку – це іманентна (внутрішньо притаманна) характеристика особистості, з другого – діяльність, спрямована на взаємодію із соціумом.

З початку XXI століття соціальна активність молоді розглядається як якість особистості, що забезпечує усвідомлене діяльнісне відношення до світу, спрямована на позитивне перетворення соціальної дійсності через задоволення особистісних та соціально-значущих потреб у суб'єкт-суб'єктній взаємодії із соціумом.

Психологічні механізми соціальної активності. Дія механізмів соціальної активності проявляється на всіх етапах її формування: 1) розвиток соціальних потреб в соціальному середовищі життєдіяльності особистості; 2) усвідомлення особистісних смислів конкретних видів соціальної діяльності; 3) постановка особисто важливих цілей у обраній соціальній діяльності; 4) вибір особистісно та соціально прийнятних форм і методів обраної соціальної діяльності; 5) особистісне включення в обрану соціальної

діяльності і перетворення соціальної дійсності; 6) аналіз, особистісна рефлексія і самооцінка процесу і результату власної соціальної діяльності [2].

Соціальна активність особистості, як складне утворення, регулюється ціннісно-мотиваційним механізмом (потреби, мотиви, інтереси, установки), які проявляється в діяльності, спрямованій на самореалізацію в соціумі [4]. Ми поділяємо думку Соколової Н.А. про те, що рушійною, стимулюючою силою соціальної активності особистості є внутрішня потреба цілеспрямованої участі в соціальному житті.

Вікові особливості соціальної активності молоді. Соціальна активність сучасної молоді, окрім її мобільності, яка є характерною рисою молодих людей будь-якої історичної епохи, доповнюється такою ознакою як тотальна маргінальність. Переважно це поняття застосовують до адаптаційних проблем мігрантів. В нашому контексті, під маргінальністю будемо вважати «межове», проміжне положення людини або її стану, внутрішньо-психологічних утворень (мотивів, цінностей, уподобань) між різноспрямованими системами. Маргіналізм молоді нині відбувається майже у всіх сферах життєдіяльності: у балансуванні між різними системами моральних цінностей, між різними соціальними групами, між різними професійними діяльностями, між різними культурами тощо...

Результати соціологічних досліджень протягом 2015-2017 років, демонструють більшу гнучкість та змінність системи цінностей молоді. Маргіналізм молоді простежується і в трансформації системи цінностей, і в соціальному маргіналізмі і в професійному маргіналізмі. Зміна системи цінностей українського соціуму, обумовлена історичними змінами, призвела до ціннісного маргіналізму молодих українців. Ціннісний маргіналізм української молоді характеризується балансуванням між самореалізацією і соціальним престижем, та матеріальними цінностями і прагматичністю [1]. Ціннісна система української молоді трансформується швидше за систему цінностей українського суспільства в цілому.

Вплив на розвиток соціальної активності молоді можливий за допомогою методу проектної діяльності, методу самонавчання і пізнавальної діяльності, методу стимулювання соціальної активності, методу включення в соціальну діяльність. В якості програми формування та підвищення соціальної активності молоді ми пропонуємо курс тренінгів за методикою «рівний-рівному».

Тренінгова програма спрямована на розвиток гармонійної самосвідомості та формування нового демократичного світогляду у студентів, які складатимуть і розбудовуватимуть таке громадянське суспільство, де всі зможуть обирати свою долю і шлях у житті, маючи рівні права та можливості.

Мета програми – зростання соціальної активності студентів через призму професійного самовдосконалення.

Завдання тренінгової програми наступні:

- розширення світогляду студентів стосовно рівних прав і можливостей особистості, як громадянина держави;
- оволодіння сучасним рівнем культури творення;
- профілактика соціально-негативних явищ серед молоді;
- поглиблення соціально-психологічних знань студентів;
- залучення студентської молоді до участі у громадському житті коледжу, міста, держави;
- формування професійного уміння та навичок створення тематичних авторських тренінгів;
- удосконалення професійного уміння та навичок проведення тематичних тренінгів за методикою «рівний – рівному».

Програма побудована переважно у формі тренінгів, які дають змогу реалізувати індивідуальну роботу студентів, роботу в малих групах, проведення дискусій, рольових ігор, мозкових штурмів, перегляд та аналіз відеофільмів, відпрацювання необхідних умінь та навичок проведення тренінгів за методикою «рівний-рівному» серед молоді різних категорій.

Соціальна активність молоді потребує збільшення можливостей її реалізації, так як молодь є основним рушієм розвитку суспільства і держави. Соціальна активність молодих українців значно менше за її потенційні можливості. В наш час соціальна активність молоді розглядається як якість особистості, що забезпечує усвідомлене діяльнісне відношення до світу, спрямована на позитивне перетворення соціальної дійсності через задоволення особистісних та соціально-значущих потреб у суб'єкт-суб'єктній взаємодії із соціумом. Соціальна активність особистості, як складне утворення, регулюється ціннісно-мотиваційними механізмами (потреби, мотиви, інтереси, установки), які проявляється в діяльності, спрямованій на самореалізацію в соціумі. Вплив на розвиток соціальної активності молоді можливий за допомогою методу проектної діяльності, методу самонавчання і пізнавальної діяльності, методу стимулювання соціальної активності, методу включення в соціальну діяльність. В якості програми формування та підвищення соціальної активності молоді ми пропонуємо курс тренінгів за методикою «рівний-рівному».

Використана література:

1. Молодь України – 2017. Результати соціологічного дослідження. – Тернопіль: ТОВ «Терно-граф, 2017. – 72 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2017/11/16/7/Socdoslidjennya_2017.pdf
2. Поснова Т. Формування ціннісно-мотиваційної сфери особистості студента // Соціальна психологія. – 2004. – № 2 (4). – С.134 – 139.
3. Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей Объединенных Наций 50/81 Всемирная программа действий, касающаяся молодежи, до 2000 года и на последующий период – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ifap.ru/pr/2006/060425ba.pdf>
4. Соколова Н. А. Формирование социальной активности подростков в полисубъектной среде дополнительного образования [Текст]: монография / Н. А. Соколова, Ю. Н. Губин. – Челябинск: Изд-во Челяб. Гос.пед.ун-та, 2014. –179 с.

Авторка статті:

Світлана Коляденко,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри соціальних технологій

ВИКОРИСТАННЯ КАЗОК В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ КАЗКОТЕРАПІЇ

На сьогоднішній день терміном «казкотерапія» вже нікого не здивуєш. Широкий спектр різнобічного дослідження казки, до якого увійшли філософські (О.Ф. Лосєв, К. Хюбнер, Ф.В.Й. Шеллінг), антропологічні (Дж. Кемпбелл, К. Леві-Стросс, Е. Тайлор, Дж. Фрезер), філологічні (О.М. Афанасьєв, Е.М. Мелетинський, О.О. Потебня, В.Я. Пропп, О. Фрейдєнберг), психологічні аспекти (Б. Беттельгейм, Е. Берн, Е. Гаднер, Р. Джонсон, К.А. Менегетті, Е. Нойманн, О. Франк, М.-Л. Фон Франц, З. Фрейд, К.Г. Юнг, М. Осоріна, Е. Петрова, Т. Зінкевич-Євстигнєєва) свідчить про соціально-виховний феномен казки.

Одним із пріоритетних напрямів бібліотерапії є казкотерапія, яка використовує терапевтичний вплив жанрів народної та літературної казки. Один з найавторитетніший у цій галузі психолог Зінкевич-Євстигнєєва (2000) визначає казкотерапію як набір засобів передачі знань про духовний шлях душі і соціальну реалізацію людини, як виховну систему, яка відповідає духовній природі людини [3]. Лікар-казкотерапевт А. Гнезділов у якості предмета казкотерапії виділяє « процес виховання Внутрішньої Дитини, розвиток душі, підвищення рівня усвідомлення подій, набуття знань про закони життя і засоби соціального прояву творчої сили» [2, с. 6]. Крім того, він підкреслює, що «казкотерапія – це ще і процес «згадування» і повернення підлітку і дорослому гармонійного світосприйняття» [2, с.6]. На думку І. Вачкова казкотерапія- це такий напрям практичної психології, який, використовує метафоричні ресурси казки, дозволяє людям розвинути самосвідомість і збудувати особливі рівні взаємодії один з одним, що створює умови для становлення їх суб'єктивності [1, с. 3].

На сьогоднішній день широко відома типологія казок, що була запропонована Т. Зінкевич – Євстигнєєвої, яка включає в себе художні (народні і авторські), психотерапевтичні, психокорекційні, дидактичні, медитативні. У розумінні автора класифікації казкотерапія- це не просто напрям психотерапії, а синтез багатьох досягнень психології, педагогіки, психотерапії і філософії різних культур. У зв'язку з цим нею виділені чотири етапи розвитку казкотерапії (в історичному контексті):

I етап – усна народна творчість;

II етап – збирання і дослідження казок та міфів;

III етап – психотехнічний(використання казок для психодіагностики, корекції і розвитку особистості);

IV етап – інтегративний (формування концепції комплексної казкотерапії) [3, с. 14].

Крім того, варто відмітити, що єдиного підходу до використання казки серед науковців не вироблено. Основні підходи:

- Реконструктивний – казковий матеріал використовується для вивчення проблем дитинства.
- Сценарний – казка як концепція життєвого сценарію (транзактний аналіз);

- Рольовий – казка розігрується по ролях з клієнтами (психодрама);
- Символічний – казка як символічне відображення реальної драми;
- Екзистенціально – феноменологічний – казка як екзистенціальна криза.

Згідно наукового визначення в літературі, казка – епічний літературний жанр, розповідь про будь чарівних або авантурних події, яке має чітку структуру: зачин, середина і кінцівка. Залежно від виду, казка виконує різні функції. Існує багато класифікацій жанру:

1) *Казки про тварин.*

Існування таких історій цілком обґрунтовано, адже тварини - істоти, які мешкають з нами в безпосередній близькості. Саме цей факт вплинув на те, що народна творчість використовує образи тварин, причому найрізноманітніших: як диких, так і домашніх. Разом з тим слід звернути увагу на те, що тварини, що зустрічаються в казках, представлені не як типові тварини, а як особливі тварини, наділені людськими рисами. Вони живуть, спілкуються і поведуться як люди. Такі художні прийоми дозволяють зробити образ зрозумілим і цікавим, наповнивши його при цьому певним змістом.

2) *Чарівні казки.*

Основна характерна риса цього виду - чарівний, фантастичний світ, в якому живуть і діють головні герої. Закони цього світу відрізняються від звичних, в ньому все не так, як насправді, що приваблює людей. У більшості випадків цей вид казок має типовий сюжет, визначених героїв і щасливий фінал. Це можуть бути розповіді про героїв і фантастичних істот, казки про незвичайні предметах і різних випробуваннях, які долаються завдяки чарівництву.

3) *Побутові казки.*

Такі історії оповідають про події звичайного життя, висвітлюючи різні соціальні проблеми і людські характери. У них автор висміює негативні людські якості. Як правило вони соціально спрямовані.

У казкотерапії використовується 5 видів казок:

1) Художні казки – це казки, створені багатовіковою мудрістю народу та авторські історії. Власне це і є те, що прийнято називати казками, міфами, притчами, історіями.. В художніх казках є і дидактичний, і психокорекційний, і психотерапевтичний, і навіть медитативний аспекти. Художні казки створювалися зовсім не для процесу психологічного консультування, але незважаючи на це можуть успішно в ньому використовуватися (Наприклад «Колобок», «Івасик Телесик», «Кривенька качечка», «Пригоди Незнайка та Його друзів», «Вінні-Пух та всі, всі, всі..», тощо).

2) Дидактичні казки – створюються педагогами для цікавого подання навчального матеріалу. При цьому абстрактні символи (цифри, букви, звуки, арифметичні дії та ін.) оживляються, складається казковий образ світу, у якому вони живуть. Дидактичні казки можуть розкривати зміст та важливість певних знань. У формі дидактичних казок можуть подаватися навчальні завдання. (Алгоритм: Образ казкової країни – порушення благополуччя – налагодження благополуччя завдяки виконанню завдання).

3) Психокорекційні казки – створюються для коректного впливу на поведінку дитини. Під корекцією тут розуміється «заміщення» неефективного стилю поведінки більш продуктивним, а також пояснення дитині змісту того, що відбувається. Застосування

психокорекційних казок обмежено за віком (приблизно до 11-13 років) та проблематикою (неадекватна, неефективна поведінка).

4) Терапевтичні (психотерапевтичні) – казки, що зцілюють душу. Казки, що розкривають глибинний зміст подій, які відбуваються. Вони не завжди однозначні, не завжди мають «традиційно» щасливий кінець, але завжди глибокі і проникливі. Психотерапевтичні казки часто залишають людину із запитанням. Це у свою чергу, стимулює процес особистісного зростання. Психотерапевтичні казки часто присвячені проблемам життя і смерті, ставленню до втрат і здобутків, подіям, що повторюються, любові і шляху.

5) Медитативні казки – орієнтовані на розвиток різних видів чутливості: зорової, слухової, нюхової, смакової, тактильної та кінестетичної. Характер цих казок – мандрівка. Такі казки слухають під спокійну музику. (Алгоритм: ми переносимося кудись - ми сприймаємо зорові, слухові, нюхові, тактильні та кінестетичні образи – нас сповнюють приємні почуття – ми повільно повертаємося до реальності – ділимося враженнями.).

Форми роботи з казкою у казкотерапії досить різноманітні.

- Аналіз та обговорення уже існуючих казок;
- Розказування казок;
- Самостійне написання казки клієнтом (клієнтська казка);
- Переписування або дописування казок;
- Інсценування, драматизація написаної казки; акторське програвання, ляльковий театр.

Аналіз казок.

Прочитавши казку, її аналізують за планом, наприклад: Про що йдеться у казці? Хто вам сподобався, а хто ні? На кого ви хотіли б бути схожі? У якому герої впізнаєте свої риси? Згадайте подібні ситуації у вашому житті. Як ви поводитися в них? Чого вчить нас казка? Від чого застерігає? Що спільного між нашим теперішнім життям і тим, про що вчить казка? Що б ви порадили героям казки?.. і т. д., і т. п. залежно від змісту казки.

Аналіз казок проводиться у вигляді бесід, які дають можливість побачити ставлення, переконання, погляди дітей, підлітків і дорослих та впливають на них.

Виклад основного матеріалу.

Відомий український педагог Василь Сухомлинський вважав, що казки, прочитані в дитинстві, назавжди відкладають у серці "зернятка людяності, з яких складається совість". Проаналізувавши казковий здобуток самого Сухомлинського, ми пропонуємо використовувати для аналізу наступні казки: «Яблоко й світанок», «Тетяна усміхається», «Найважчий урок», «Веселка» тощо.

Розказування казок.

Розказувати може ведучий тренінгу чи учасники групи. Психокорекційний сенс розказування у тому, що знаючи зміст казкових ситуацій і маючи можливість сприяти розвитку слухача чи вирішенню його проблем, оповідач робить акцент на потрібних моментах. Для розказування ведучий може обирати психокорекційні казки В.О. Сухомлинського роблячи акценти на певні проблеми. Наприклад, казка «Як Миколка став хоробрим» покликана спонукати слухачів до подолання страхів через добро. А казка «Не забувай про гвинтик» містить у своєму змісті, ще одну історію на якій можна сконцентрувати увагу для збільшення ефекту впливу на свідомість слухачів:

При груповому розказуванні можливі такі варіанти:

а) розказування казки, відомої усій групі (по частинці кожен). Для цього попередньо треба ознайомити учасників групи з певними казками на вибір керівника. Наприклад, «Комірчина для дідуся», «Хустина для бабусі Марії», «Дідусь та Андрійко» тощо;

б) розказування відомої казки і придумування до неї продовження (кожен по кусочку казки, потім кожен продовження, останній – кінцівку). Після попереднього ознайомлення можна використовувати казки «Бабусина яблуня», припинивши її розповідь на словах «– Чому ви плачете, бабусю? – питаю.» і, даючи можливість учасникам продовжити і закінчити казку. Ще одним варіантом цієї вправи може бути використання казки «Підлога буде чиста. А душа?», яка апіорі не має кінцівки і слухачу пропонується додумати розвиток сюжету та кінцівку, відповідаючи на питання;

в) групове придумування казки (один учень каже одну фразу, наступний іншу і так по черзі); бажано, щоб казку склали не більше, ніж за три кола і щоб в неї був щасливий кінець. Для того, щоб організувати це творче заняття можна вибрати певну фразу з казок В.О. Сухомлинського, а після групового складання казки зачитати казку самого педагога та порівняти зі складеною. На практиці це виглядало таким чином. Для зачину був обраний початок казки «Сиві волосинки»: «Два тижні маленька Оленка тяжко хворіла».

Самостійне написання казок

Вигадування казки учасниками тренінгового заняття має важливе значення у роботі терапевта. Всі люди вміють складати казки ця навичка є частиною людської природи. Людина в казці виражає себе. Саме написання казки є сильним терапевтичним впливом.

Т. Зінкевич-Євстігнєєва радить проводити роботу з написання казки клієнтом у III етапи:

1. Уповільнення. Творча дія пов'язана з заспокоєнням та настроюванням на подальший процес написання казки (клієнту пропонують намалювати малюнок – скульптуру, аплікацію, колаж), можна прочитати йому підібрану казку.

2. Клієнту пропонують написати казку. Якщо виникають труднощі – використовують елементи першого етапу.

3. Читання казки, завершення. терапевт знайомиться з внутрішнім станом клієнта. Терапевту важливо запитати про що ця казка для клієнта, чи сподобалася вона йому. Ця казка може використовуватися з різними психотерапевтичними цілями: психодіагностичними, психокорекційними та прогностичними.

Н.М. Погосова пропонує приблизну схему, на яку можна спиратися при складанні казок:

1. Вибір головного героя (бажано ім'я);
2. Створення місця, де йому приємно знаходитися;
3. Вибір і опис батьків і друзів головного героя (якщо вони є);
4. Опис улюблених і нелюбимих занять героя;
5. Розповідь про головну мрію (бажання) героя;
6. Розповідь про перешкоди і труднощі на шляху до мрії (Хто заважав? Як? Хто і як допомагав, чи він сам справлявся з усіма перешкодами?);
7. Завершення казки (Чи здійснилася мрія героя?) [4, с. 26].

Прийоми складання казок:

- Подається 10 слів не пов'язаний за змістом. Скласти казку, де потрібно використати і пов'язати за змістом ці слова. Слова для складання казки можна взяти з казок В.О. Сухомлинського. Наприклад, слова з казки «Прийшли провідати хвору» : ліжко, книжки, мовчання, сонце, річка, сльози, цукерки, ліс, кімната, крамниця. Назва та казка групі не повідомляється.
- З 10 придуманих слів вибирається одне, яке найбільше подобається, щоб воно стало або темою, або героєм казки. Наприклад, із слів казки «Всі добрі люди – одна сім'я»: вчителька, мати, горе, сльози, сім'я, діти, люди, бабуся, клас, додому; учасники групи самостійно обирають слово для назви, теми або головного героя казки [5, с. 126].
- Тренер пропонує зачин казки («Жили-були....», «Одного разу,,,,» тощо). Зачини у казок В.О. Сухомлинського менш казкові, вони буденні та зрозумілі, тому це наближує їх до реальних життєвих ситуацій і дають змогу більш повніше розкритися учасникам терапевтичної групи. Наприклад, «В одного чоловіка були три рідні дочки й четверта нерідна», «Третьюокласник Вітя зібрався до школи», «У бабусі дві онучки» тощо.

Переписування чи дописування

Використовується тоді, коли людині чимось не подобається сюжет, ситуація чи кінець, поворот подій. Це діагностичний прояв, бо як правило не подобається те, що вказує на невирішену проблему. Для цього можна використати будь-яку казку В.О. Сухомлинського морально-етичного плану і запропонувати дописати чи переписати кінцівку.

Постановка казок: інсценування, драматизація, пантоміма; акторське програвання та програвання через ляльки

Необхідно згадати улюблену казку, потім епізоди до неї (позитивні: радість тощо; та негативні: страх, тривога), намалювати ілюстрацію; далі слід розказати про казку та ілюстрації до неї, а також розіграти епізоди.

Алгоритм постановки вистави за казками В.О. Сухомлинського :

- сценарій по казці; складання списку дійових осіб;
- призначення виконавців;
- оформлення сцени та підготовка глядацької аудиторії;
- назва і оголошення вистави;
- власне вистава;
- обговорення; вихід з казки.

Оскільки за умови правильного добору казок з творчої спадщини В.О. Сухомлинського можна «пропрацювати» різні емоції учасників психотерапевтичної групи (гнів, радість, сум, захоплення тощо), то робота з казками допомагає сформувати певне позитивне уявлення ідеального образу особистості. Учасник групи обурюється, коли з героями чинять несправедливо, переживає, чи впорається герой із завданням, радіє з щасливого фіналу казки. Таким чином, людина замислюється над питанням добра і зла, обирає для себе шлях для подальшого життя. За допомогою казкового надбання великого педагога формується емпатія . Казкотерапія дає можливість розкрити власний творчий потенціал, емоційно-вольову сферу. Це допомагає підвищити самооцінку та запобігти виникненню багатьох внутрішньо особистісних конфліктів. За

допомогою казки створюється психологічний комфорт та позитивний клімат. У таких умовах людина відчуває себе в безпеці, знижується її рівень конфліктності, що дає змогу порозумітися з оточуючими.

Позитивним наслідком самовираження людини за допомогою казкотерапії є підвищення рівня адаптації та соціалізація. Існує значна кількість методів роботи з казкою. У своїй практичній роботі ми широко використовуємо поєднання методів розповіді казки та складання казок. Робота в такій формі дає змогу краще взаємодіяти з учасниками групи, обмінюватися справжніми емоціями та бачити безпосередню реакцію людини. Розповідь казки має терапевтичну дію, а самостійне складання казки (складання окремої казки, складання казки на задану тематику, продовження казки) дає змогу виявити спонтанні емоційні прояви, які зазвичай непомітні в поведінці людини, але водночас є в ній, а також з'ясувати, що насправді тривожить учасника, про що він думає і що, можливо, приховує.

Отже, казко-терапевтичне заняття з підбором казок В.О. Сухомлинського дає змогу людині створити картину світу і зрозуміти її. Працюючи з казками, учасники групи збагачуються емоційно, розрізняють добро і зло, вчаться емпатії та розуміння як оточення, так і себе. За допомогою казки в уявленні людини можна закріпити позитивні зразки соціальної поведінки. Проте для досягнення вагомих результатів бажано використовувати всі методи казкотерапії.

Використана література:

1. Вачков И. В. Сказкотерапия: Развитие самосознания через психологическую сказку. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Щсь-89, 2007.
2. Гнездилов А. В. Авторская сказкотерапия. Дым старинного камина (сказки доктора Балугина). – СПб.: Речь, 2002.
3. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии. – СПб., 2000.
4. Погостова Н. М. Цветовой игротренинг. – М.: Речь, 2007.
5. Сухомлинський В. О. Я розповім вам казку... Філософія для дітей / Василь Сухомлинський ; уклад. Сухомлинська О.В. – Х.: ВД «Школа», 2016.

Авторка статті:

Надія Павлик,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
докторантка кафедри соціальних технологій

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Факторний аналіз як метод дослідження застосовується для виявлення прихованих факторів, які пояснюють взаємозв'язки між спостережуваними ознаками через класифікацію цих ознак та ґрунтується на припущенні про зумовленість впливу прихованих властивостей на предмет дослідження [7]. Тобто, факторний аналіз є інструментом виділення продуктогенних причин досліджуваного явища (процесу, системи) через конструювання з них факторів та встановлення ієрархії між ними [5]. Факторний аналіз демонструє структуру зв'язків між ознаками предмету дослідження через перетворення вихідного набору ознак у простішу та змістовнішу форму [6; 1]. В. Климчук виділяє такі завдання факторного аналізу: редукція даних, їх групування та візуалізація; пошук прихованих змінних та генерація нових ідей [2].

Відповідно до аналізу літератури, факторний аналіз передбачає реалізацію таких етапів:

1) Етап збору даних, спрямований на відбір факторів – ми реалізовували його у вигляді експертного оцінювання передумов, що визначають ефективність неформальної освіти фахівців соціальної сфери – детальніше у [4]. Результати дослідження представляються у вигляді двовимірної матриці, де у стовпчиках розміщені спроектовані в опитувальнику змінні (передумови ефективності неформальної освіти), а в рядочках – результати оцінювання змінних кожним експертом за 5-ти бальною системою від 1 до 5, залежно від оцінки впливу передумови.

2) Етап систематизації даних для класифікації та систематизації факторів – здійснюється у комп'ютерній програмі STATISTIKA із внесенням та математичною обробкою результатів емпіричного дослідження. У результаті обробки емпіричних даних програмою автоматично будуються таблиці факторних навантажень (табл. 1) і власних значень факторів (табл. 2).

3) Етап аналізу даних із визначення форми залежності між факторами і предметом дослідження – реалізується через визначення та аналіз факторних навантажень і власних значень факторів (їх дисперсії), відсотків від загальної дисперсії та накопичених відсотків від загальної дисперсії. Результати проведеного нами аналізу представлено нижче по тексту.

4) Етап інтерпретації даних задля розрахунку впливу факторів, оцінки їх ролі, визначенні змісту та семантичного навантаження (див. рис. 1). Формулювання висновків щодо результатів факторного аналізу через визначення умов ефективності неформальної освіти фахівців соціальної сфери.

Охарактеризуємо одержані результати факторного аналізу оцінки передумов ефективності неформальної освіти фахівців соціальної сфери. У результаті опитування нами були виділено 5 статистично значущих факторів, які впливають на ефективність

предмету дослідження (табл. 1). Кількість факторів визначалася нами за критерієм Кайзера – до уваги бралися усі фактори із власним значенням більше 1.

Таблиця 1.

Статистичні факторні навантаження передумов ефективної неформальної освіти майбутніх фахівців соціальної сфери

№	Аналізовані змінні / Передумови	Factor Loadings (Varimax normalized) / Факторні навантаження Extraction: Principal components (Marked loadings are >,700000)				
		Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5
1	Добровільність участі	0,078613	-0,156268	0,887543	0,190092	0,135396
2	Врахування потреб студентської молоді	0,084848	0,130591	0,053311	0,813204	0,013264
3	Професіоналізм організаторів	0,029102	0,394807	0,075327	0,524788	0,573013
4	Спорідненість з напрямом формальної освіти	0,046210	0,622137	0,253949	0,051410	0,473713
5	Особистісна активність	0,200721	0,622927	-0,082005	-0,419143	0,147661
6	Систематичність і довготривалість участі	0,292196	0,068414	0,247870	-0,050584	0,816699
7	Гнучкість реагування неформальної освіти на соціальні запити	0,715556	0,289741	0,212799	0,151330	-0,308427
8	Урахування діяльнісного підходу	0,180455	0,813932	-0,064041	0,210685	-0,049613
9	Урахування особистісно орієнтованого підходу	0,856903	-0,015817	-0,088285	-0,025120	0,260746
10	Урахування аксіологічного підходу	0,912936	-0,010655	0,217237	-0,002470	-0,009049
11	Урахування концепції «культурних відмінностей»	0,810354	0,220402	0,129106	-0,085053	0,163050
12	Урахування концепції «педагогіки співробітництва»	0,696212	0,008343	-0,343907	0,219201	0,401619
13	Інтеграція досягнень різних наук	0,204620	0,457487	0,606053	-0,206305	0,307035
14	Використання практично орієнтованих технологій	0,094533	0,916146	0,021868	0,053199	-0,033953
15	Використання інтерактивних технологій	-0,148306	0,645852	-0,025843	0,310068	0,305392
	Expl.Var / дисперсія фактору	3,468533	3,238309	1,536660	1,418465	1,802288
	Prp.Totl / доля дисперсії	0,231236	0,215887	0,102444	0,094564	0,120153

Як видно із даних табл. 1, емпіричний поріг значущості факторів становить 0,7 (до уваги беруться лише передумови із значенням вищим за 0,7) – у таблиці виділені кольором та підкресленням даних розрахунків.

Як зазначалося вище, в основі факторного аналізу лежить припущення, що спостережувані параметри є лише зовнішніми дотичними характеристиками предмету дослідження, а насправді існують внутрішні (приховані, латентні, безпосередньо не видимі) параметри та властивості які й визначають ефективність досліджуваних процесів (явищ, систем). Тобто, виділені у табл. 1 фактори і є, власне, тими внутрішніми змістовними характеристиками, що визначають ефективність неформальної освіти.

Factor Loadings – це факторні навантаження, які демонструють рівень кореляції аналізованих змінних (передумов ефективності неформальної освіти) і виділених статистично факторів [2]. Факторне навантаження характеризує рівень значущості окремих факторів як ступінь його впливу на предмет дослідження. Одержані дані про факторні навантаження дозволяють формулювати висновки про набір вихідних ознак, що відображають той чи інший фактор та про вагу й значущість цих ознак у структурі кожного фактору.

Таким чином, у результаті обробки даних експертного оцінювання продуктогенних причин ефективності неформальної освіти було виділено 5 факторів. Рівень їх впливу на предмет дослідження представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

**Власні значення факторів ефективності неформальної освіти
майбутніх фахівців соціальної сфери**

№	Value / Фактори	Eigenvalues / Дисперсії Extraction: Principal components			
		Eigenvalue / Дисперсії	% Total variance / % загальної дисперсії	Cumulative Eigenvalue / Накопичена дисперсія	Cumulative % / Накопичений % загальної дисперсії
1	Factor 1	4,792048	31,94699	4,79205	31,94699
2	Factor 2	2,620222	17,46815	7,41227	49,41513
3	Factor 3	1,603746	10,69164	9,01602	60,10677
4	Factor 4	1,335219	8,90146	10,35123	69,00823
5	Factor 5	1,113020	7,42013	11,46425	76,42836

Eigenvalues – це власні значення, які дозволяють формулювати висновок про вагу й значущість впливу окремих факторів на предмет дослідження (дисперсії, що пояснюються факторами). Total variance – відсоток загальної дисперсії; визначає вагу й значущість кожного виділеного фактору. Cumulative % – це накопичений відсоток загальної дисперсії ілюструє повноту опису масиву емпіричних даних через виділені фактори (тобто, яку саме частину даних вдалося факторизувати) [2].

Окремим завданням факторного аналізу може бути графічне представлення результатів статистичної обробки емпіричних даних у вигляді факторно-семантичних полів [3]. Це здійснюється задля можливості візуалізації даних і для семантичного дослідження змістів ознак, що утворюють фактори (див. рис. 1).

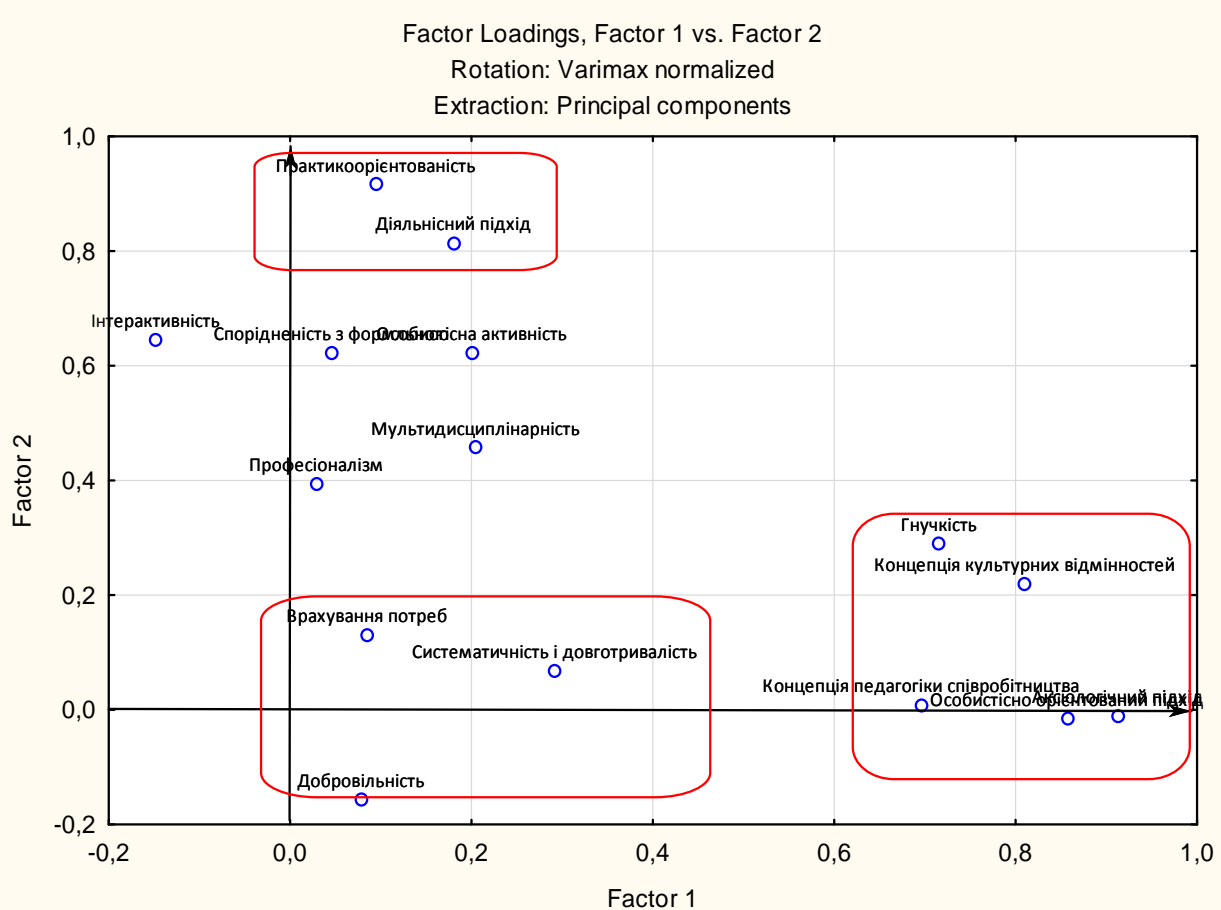

Рис. 1. Семантичний простір факторного аналізу ефективності неформальної освіти

Як видно з рис. 1., перший фактор (Factor 1) складається із передумов: гнучкість реагування неформальної освіти на соціальні запити (0,715556), врахування особистісно орієнтованого (0,859603), аксіологічного (0,912936) підходів і концепції «культурних відмінностей» (0,810354). Це дає нам можливість означити цей фактор як **соціально-методологічний** – тобто такий, що відображає методологію організації неформальної освіти відповідно до соціальних запитів і суспільних змін. Соціально-методологічний фактор пояснює 31,94699% загальної дисперсії, тобто у процесі організації неформальної освіти він на третину визначає її ефективність. На нашу думку, одержаний результат є особливо вагомим внаслідок сучасної тенденції до обезцінювання методології неформального навчання через приписування їй лише практичних характеристик. Натомість, як видно із результатів аналізу, саме методологія організації неформальної освіти дозволяє впливати на її результативність.

Factor 2 пояснює 17,46815% дисперсії предмету дослідження та складається із таких конструктів, як: врахування діяльнісного підходу (0,813932) і використання практично орієнтованих технологій (0,916146). Враховуючи семантику означених конструктів, назовемо його **діяльнісно-практичним**. Він відображає основний зміст

неформальної освіти – навчання через діяльність і для діяльності, характеризує не лише організаційну, але й мотиваційну складову неформальної освіти – навчатися заради практичних (реальних) змін у собі, своїй професійній групі, суспільстві.

Наступні три фактори складаються кожний лише з одного конструкта, що має високий рівень значущості та впливу на предмет дослідження. Factor 3 (навантаження 10,69164%) і Factor 4 (навантаження 8,90146%) відповідають **мотиваційно-потребнісній** складовій неформальної освітньої діяльності та містять, відповідно, конструкти: добровільність участі (0,887543) та врахування потреб студентської молоді (0,813204). Тобто, залучення майбутніх фахівців соціальної сфери до неформальної освіти вимагає їх власного свідомого рішення щодо мотивів, потреб, цінностей участі. Виділений фактор зумовлює необхідність вивчення провайдером неформального навчання освітніх запитів молоді та реалізацію відповідних навчальних курсів. Factor 5 із факторним навантаженням 11,46425% також складається із одного конструкта щодо систематичності і довготривалості участі (0,816699) та відображає **організаційні** вимоги до реалізації ефективного неформального навчання.

Накопичений відсоток загальної дисперсії проведеного факторного аналізу становить 76,42836%. Цей показник дозволяє оцінити рівень впливу та врахованості досліджених факторів ефективності неформальної освіти. Тобто, спроектована система факторів пояснює результативність неформальної освіти фахівців соціальної сфери на 76,43%.

Отже, проведений факторний аналіз дозволяє сформулювати такі висновки.

Основу ефективності неформальної освіти фахівців соціальної сфери становлять методологічні підходи, на яких базується її реалізація. Методологія організації неформальної освіти повинна враховувати сучасний суспільний стан, наразі до таких підходів можна віднести: аксіологічний, особистісно-орієнтований і діяльнісний підходи та концепцію культурних відмінностей. Означені підходи відображають основні характерологічні ознаки неформального навчання – орієнтованість на цінності та особистий досвід кожного учасника, врахування мотивації участі у неформальному навчанні. Реалізація неформальної освіти вимагає добровільності, систематичності, практико орієнтованості змісту та методів.

Поза впливом на ефективність і результативність неформальної освіти залишаються фактори професіоналізму організаторів, спорідненості із напрямом формальної освіти, рівня особистісної активності учасників, педагогіка співробітництва як теоретична основа навчання, мультидисциплінарний підхід до навчання та використання інтерактивних технологій. Ми пояснюємо це вторинністю виділених ознак, їх меншою значущістю для соціальних змін та можливим переважанням зовнішньої форми над змістом.

Використана література:

1. Архипова С. П., 2009. Використання методів математичної статистики для перевірки результатів соціально-педагогічного експерименту // Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития. – Выпуск №1. – [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://intellect-invest.org.ua/rus/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n1_2009_st_6/

2. Климчук В. О., 2009. Математичні методи у психології. Навчальний посібник для студентів психологічних спеціальностей. – К.: Освіта України. – 2009. – 288 с.
3. Музика О. Л., 2007. Курсові роботи з психології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 104 с.
4. Павлик Н. П., 2016. Зміст і програма експертного оцінювання ролі неформальної освіти у фаховій підготовці майбутніх соціальних педагогів // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Випуск 1 (83). – [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/21944/1/19.pdf>
5. Подласый И. П., 2015. Теоретическая педагогика в 2 книгах : Том 1. / И. П. Подласый. – М. : Издательство Юрайт, 2015. – 787 с.
6. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є., 2013. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник / С. О. Сисоєва, Т. Є. Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
7. Щирба В. С., Щирба О. В., 2015. Методичні основи проведення математично-статистичного аналізу в освітніх вимірюваннях // Методологічні основи моніторингу якості фізико-технологічної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://otp-journal.com.ua/index.php/2307-4507/article/viewFile/69700/64911>